

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**« Η Επεξεργασία του Γραμματικού Γένους στην
Ελληνική ως Δεύτερη Γλώσσα »**

Τσιπουλάκος Μιχαήλ

A.M.: 193

Επιβλέπουσα: Επίκουρη Καθηγήτρια Μαρία Μαστροπαύλου

Ιωάννινα, 2015

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, υπό την επίβλεψη της κα Μαστροπαύλου Μαρίας, Επίκουρης Καθηγήτριας Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την κα Μαρία Μαστροπαύλου καθώς θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής εργασίας δίχως τη βοήθεια και την πολύτιμη καθοδήγησή της. Επίσης την ευχαριστώ για την άριστη συνεργασία που είχαμε όλα αυτά τα χρόνια της γνωριμίας μας, αλλά και για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με ένα τόσο ενδιαφέρον αντικείμενο το οποίο ανταποκρίνεται απολύτως στα επιστημονικά ενδιαφέροντά μου. Οι διαλέξεις, τα σχόλια και οι διορθώσεις της τόσο κατά την περίοδο του προπτυχιακού κύκλου σπουδών μου, αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος υπήρξαν για εμένα η απαραίτητη έμπνευση ώστε να ασχοληθώ με τον κλάδο της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους υπόλοιπους διδάσκοντες του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Γλωσσολογίας οι οποίοι με βοήθησαν σημαντικά τόσο με τις γνώσεις τους όσο και με τις συμβουλές τους να αποκτήσω μία εις βάθος γνώση του κλάδου της γλωσσολογίας, να πάρω τις απαραίτητες βάσεις ώστε να συνεχίσω τις σπουδές μου στο μέλλον εφόσον το επιθυμώ, αλλά και να βγω μετέπειτα στην αγορά εργασίας διαθέτοντας τα απαραίτητα προσόντα. Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα Λεκάκου Μαρίκα, Επίκουρη Καθηγήτρια Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για τον ζήλο που έδειξε στον να με μνήσει στον χώρο της Σύνταξης και της Σημασιολογίας. Οι διαλέξεις της και οι διορθώσεις της έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στο να προσεγγίσω και να γνωρίσω δύο άκρως ενδιαφέροντες κλάδους της επιστήμης της γλωσσολογίας. Επίσης ευχαριστώ θερμά τον κ. Φίλο Παναγιώτη, διδάσκοντα καθηγητή Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ο οποίος μου έδειξε ότι η ιστορική γνώση και η κριτική σκέψη μπορούν να συμβαδίσουν, και τέλος την κα Τοπιντζή Ιωάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια Γλωσσολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η οποία κατάφερε να μου μεταλαμπαδεύσει γνώσεις για τον σχετικά άγνωστο προς εμένα κλάδο της Φωνολογίας. Οι διαλέξεις των παραπάνω διδασκόντων ήταν άκρως

ενδιαφέρουσες και οι ίδιοι ήταν πάντα διαθέσιμοι για διευκρινήσεις, συμβουλές και συζητήσεις, τόσο στα πλαίσια των μαθημάτων όσο και εκτός.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την συμφοιτήτρια και πάνω απ' όλα αγαπημένη φίλη Πολυξένη Μπήτα, η οποία υπήρξε δίπλα μου καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος και εξακολουθεί να αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μου ακόμη και μετά την ολοκλήρωση των κοινών μας σπουδών.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου Παρασκευή και Γιώργο, χωρίς την ηθική και οικονομική υποστήριξη των οποίων δε θα μπορούσα να συμμετάσχω στο συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Τους οφείλω ένα τεράστιο ευχαριστώ γιατί πάντοτε πίστευαν και εξακολουθούν να πιστεύουν σε εμένα και τις δυνατότητές μου, με ενθαρρύνουν καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μου να ακολουθώ τα όνειρά μου και ξέρω πως θα είναι πάντοτε δίπλα μου σε οποιαδήποτε ευχάριστη και δυσάρεστη στιγμή της ζωής μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	5
Πρόλογος	7
1. Θεωρητικό υπόβαθρο.....	9
1.1 Εισαγωγή.....	9
1.2 Το γένος ως κριτήριο ταξινόμησης ουσιαστικών	12
1.3 Απόδοση γένους στα ουσιαστικά της Ελληνικής	22
1.3.1 Μορφολογικά κριτήρια	22
1.3.1.1 Πρωτοτυπικότητα και γένος.....	26
1.3.2 Συντακτικά κριτήρια	29
1.3.2.1 Γενικά.....	29
1.3.2.2 Δομή και δείκτες Συμφωνίας στη ΝΕ	29
1.3.3 Ο ρόλος της φωνολογίας στην απόδοση του γένους	34
1.4 Υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα	41
1.4.1 Ο ρόλος της φωνολογίας και της σύνταξης στην κατάκτηση γένους στη ΓΛ2.....	41
1.4.2 Ο ρόλος των επιθημάτων στον προσδιορισμό γένους σε ΓΛ2	44
1.5 Υποθέσεις σχετικά με την κατάκτηση του γένους στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα	48
1.6 Ανακεφαλαίωση.....	50
2. Μεθοδολογία.....	52
2.1 Συμμετέχοντες.....	52
2.2 Πειραματικό υλικό και διαδικασία	53
2.2.1 Πείραμα 1: Χρονομετρικό πείραμα Αναγνώρισης Γένους	54
2.2.2 Πείραμα 2: Χρονομετρικό πείραμα Λεξικής απόφασης.....	57
2.3 Αναλύσεις / Μετρήσεις.....	60
3. Αποτελέσματα.....	63
3.1 Προτιμήσεις γένους.....	63
3.1.1 Πείραμα 1.....	63
3.1.2 Πείραμα 2.....	69

3.2	Χρόνοι Αντίδρασης.....	76
3.2.1	Πείραμα 1.....	76
3.2.2	Πείραμα 2.....	80
4.	Συζήτηση αποτελεσμάτων.....	83
5.	Συμπεράσματα.....	86
	Βιβλιογραφία.....	88

Περίληψη

Στόχος της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας θα είναι η διερεύνηση πιθανών μέσων που μετέρχονται οι δίγλωσσοι ομιλητές της Ελληνικής στην προσπάθεια τους να αναγνωρίσουν το γένος των ουσιαστικών. Για την προσέγγιση του ζητήματος της αναγνώρισης του γένους των ονομάτων θα γίνει παρουσίαση υπάρχουσών θεωρητικών απόψεων επί του θέματος αλλά και αντίστοιχων ευρημάτων παλαιότερων ερευνών. Η συμβολή της συγκεκριμένης έρευνας στο όλο ζήτημα θα είναι η εξέταση της επίδρασης των κλιτικών επιθημάτων στη διαδικασία αναγνώρισης του γένους, ενώ θα διερευνηθούν και πιθανές συνθήκες που ενδεχομένως διευκολύνουν την διαδικασία αυτή σε επίπεδο τόσο συντακτικό (μέσω της σχέσης συμφωνίας μεταξύ ενός ουσιαστικού και των εξαρτώμενων από αυτό προσδιοριστικών στοιχείων) αλλά και φωνολογικό (μέσω της σχέσης φωνολογικής αρμονίας μεταξύ ουσιαστικού και προσδιοριστικών όρων). Η παρούσα έρευνα διεξήχθη σε επίπεδο πειραματικό χρησιμοποιώντας δίγλωσσους ομιλητές της Ελληνικής, αλλά και φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής ως ομάδα ελέγχου. Το όλο εγχείρημα πραγματοποιήθηκε μέσω της εφαρμογής δύο πειραματικών δραστηριοτήτων όπου χρησιμοποιήθηκαν υπαρκτά ουσιαστικά στην ονομαστική πτώση του πληθυντικού αριθμού με κλιτικά επιθήματα –οι και –ες αλλά και ψευδολέξεις με τη χρήση των ίδιων επιθημάτων. Επίσης έγινε χρήση και υπαρκτών ουσιαστικών σε συνδυασμό με κάποιον υποβολέα (επίθετο) άλλοτε σε σχέση συμφωνίας μεταξύ τους, άλλοτε σε σχέση φωνολογικής αρμονίας και άλλοτε με την ύπαρξη ή την απουσία και των δύο ταυτοχρόνως. Τα πειράματα είναι χρονομετρικού τύπου και κοινά ως προς το περιεχόμενό τους για όλους τους συμμετέχοντες (μονόγλωσσους και δίγλωσσους). Την ολοκλήρωση των πειραμάτων ακολούθησε στατιστική ανάλυση των δεδομένων, υπολογίζοντας τις απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις προτιμήσεις γένους και τους αντίστοιχους χρόνους αντίδρασης βάσει των ερεθισμάτων στα οποία είχαν εκτεθεί. Τα αποτελέσματα των πειραμάτων έδειξαν ταύτιση συγκεκριμένων επιθημάτων (τα οποία εντοπίζονται τόσο σε αρσενικού γένους ουσιαστικά όσο και θηλυκά) με

συγκεκριμένες τιμές γένους ενώ η διαδικασία αξιολόγησης του γένους φάνηκε να ενισχύεται σημαντικά και από συντακτικά και φωνολογικά κριτήρια, όταν αυτά είναι διαθέσιμα.

Πρόλογος

Η μελέτη του γένους των ονομάτων έχει απασχολήσει κατά καιρούς και εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος για γλωσσολόγους και λοιπούς μελετητές του ακαδημαϊκού χώρου. Γύρω από τη γραμματική αυτή κατηγορία υπάρχουν αρκετά αναπάντητα ερωτήματα, γεγονός που εντείνει το ενδιαφέρον ενασχόλησης μαζί της. Η ήδη υπάρχουσα έρευνα πάνω στο γένος των ονομάτων είναι πολυεπίπεδη και εντοπίζεται σε επίπεδο διαχρονικό, συγχρονικό, τοπικό και διαγλωσσικό. Τα ζητήματα μελέτης που σχετίζονται με το γένος έχουν να κάνουν με την προέλευσή του (π.χ. μετάβαση γένους από μία προγενέστερη μορφή μιας γλώσσας σε μία μεταγενέστερη), τη διάκριση μεταξύ φυσικού και γραμματικού γένους, αλλά και την εξέταση των μέσων που χρησιμοποιεί μία γλώσσα για τη δήλωσή του ανάλογα με την περίπτωση. Επιπλέον εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο εναρμονίζονται οι τιμές γένους ενός ουσιαστικού με τα υπόλοιπα συστατικά της φράσης ή πρότασης, καθώς είναι εμφανές ότι το γένος δεν αφορά μόνο την τάξη των ουσιαστικών, αλλά συμμετέχει σε μία γενικότερη τάση εναρμόνισης των συστατικών της πρότασης μέσω της διαδικασίας της συμφωνίας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μελέτη της επιρροής που ασκούν οι κλάδοι της μορφολογίας και της φωνολογίας και δευτερευόντως της σημασιολογίας στην διάκριση της τιμής γένους ενός ουσιαστικού. Ιδιαίτερα η επίδραση της μορφολογίας στην διάκριση του γένους των ονομάτων έχει αποτελέσει ζήτημα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για πολλούς μελετητές, δεδομένου ότι και το ίδιο το γένος γίνεται ορατό σε επίπεδο μορφολογικό (πχ. μέσω του θέματος, των επιθημάτων ή μέσω της μεταφοράς της τιμής γένους από την κεφαλή). Η θεματική ενασχόληση με το γένος και τις εμφανείς αλλά και πιο αθέατες πλευρές του αποβλέπει στην γραμματική του προσέγγιση, αλλά και στην εξέταση αρχών και υποθέσεων που διατυπώνονται κατά καιρούς γι' αυτό μέσω της εφαρμογής πειραματικών δραστηριοτήτων.

Η συγκεκριμένη έρευνα ασχολείται με θεωρητικά ζητήματα όπως: α) τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν το γένος των ονομάτων της Νέας Ελληνικής, β) τον τρόπο κατηγοριοποίησης που προσφέρει το γένος στα ουσιαστικά τη Νέας Ελληνικής, γ) επιρροές που ενδεχομένως δέχεται από τους κλάδους της μορφολογίας

και της φωνολογίας και δ) το σημείο όπου εντοπίζεται το γένος σε επίπεδο λεξικό, μέσω της εξέτασης και αξιολόγησης σχετικών απόψεων πάνω στο θέμα. Βάση θα δοθεί και στη διαδικασία συμφωνίας μεταξύ ενός ουσιαστικού και των συναναφερόμενων ως προς αυτό προσδιοριστικών στοιχείων ως προς το γένος, σε επίπεδο φραστικό και προτασιακό.

Τα ζητήματα αυτά θα εξεταστούν και μέσω περαμάτων τόσο σε φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής, όσο και σε άτομα που βρίσκονται σε διαδικασία απόκτησης ή εκμάθησης της Νέας Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στόχος της διμερούς έρευνας είναι η διερεύνηση πιθανών στρατηγικών απόδοσης γένους από τους ομιλητές, αλλά και το ενδεχόμενο του να εντοπίζονται σημαντικές αλλαγές στην απόδοση γένους ανάλογα με το αν η Ελληνική είναι η μητρική γλώσσα του ομιλητή ή όχι.

Μέσα από την θεωρητική εξέταση αλλά και την πρακτική - πειραματική επιβεβαίωση ορισμένων θεωριών που αφορούν το γένος, η συγκεκριμένη έρευνα θα προσπαθήσει να προσθέσει κάτι καινούργιο στον γενικότερο προβληματισμό που υπάρχει σχετικά με το γένος της Νέας Ελληνικής ως γραμματική κατηγορία, αλλά και στις διάφορες λειτουργίες του σε επίπεδο λεξικό και φραστικό. Η πρωτοτυπία της έγκειται στο ότι επιχειρεί να συνδυάσει την ταύτιση συγκεκριμένων επιθημάτων με κάποιες τιμές γένους και ταυτόχρονα με συγκεκριμένα περιβάλλοντα ενίσχυσης που βασίζονται κυρίως σε συντακτικά και φωνολογικά κριτήρια

1. Θεωρητικό υπόβαθρο

1.1 Εισαγωγή

Το γένος ως γραμματική κατηγορία είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη λειτουργία της γλώσσας σε διάφορα επίπεδα (μορφολογικό, συντακτικό και σημασιολογικό). Πρόκειται για ζήτημα που έχει απασχολήσει κατά καιρούς, γραμματικούς, φιλοσόφους, γλωσσολόγους και λοιπούς επιστήμονες της γλώσσας και του λόγου. Ένας από τους στόχους μελέτης ήταν ανέκαθεν η διερεύνηση των διαφόρων πτυχών που συνθέτουν το γραμματικό στοιχείο του γένους.

Καταρχάς θα ήταν ωφέλιμο να επισημανθεί ότι το γένος δεν χαρακτηρίζεται από καθολικότητα, δηλαδή δεν απαντάται σε όλες τις γλώσσες, ούτε έχει απαραίτητα τα ίδια χαρακτηριστικά στις γλώσσες που εμφανίζεται. Πρόκειται για μια εγγενή γραμματική κατηγορία του ονόματος, αυθαίρετη ως προς το σημασιολογικό περιεχόμενο της¹, ενώ για πολλούς μελετητές θεωρείται και ως στοιχείο ταξινόμησης των ονομάτων σε ομάδες (Τριανταφυλλίδης 1941, Μπαμπινιώτης & Κοντός 1967, Sotiropoulos 1972, Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 1996, Ράλλη 2009) και κατά άλλους σχετίζεται με τη συμφωνία (Τζάρτζανος 1946, Corbett 1991, Holton κ.α. 1999, Χειλά-Μαρκοπούλου 2003). Η ποικιλία των μορφών πραγμάτωσης του γένους στις γλώσσες στις οποίες εμφανίζεται εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, για παράδειγμα μορφολογικούς, φωνολογικούς ή σημασιολογικούς (π.χ. από το σημασιολογικό χαρακτηριστικό \pm *έμψυχο*), ενώ αρκετά συχνά παρατηρείται και μία διαπάλη μεταξύ μορφής και σημασιολογικού περιεχομένου στην προσπάθεια καθορισμού της τιμής γένους ενός ονόματος.

Στην ελληνική, μπορούν να γίνουν εν συντομία οι εξής επισημάνσεις σχετικά με το γένος:

- Αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της γραμματικής κατηγορίας του ονόματος παρουσιάζοντας τριμερή πραγμάτωση (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) (π.χ. 1).

¹ Ένα ουσιαστικό μπορεί να έχει μία συγκεκριμένη τιμή γένους σε μία γλώσσα, και εντελώς διαφορετική σε μία άλλη. Για παράδειγμα το ουσιαστικό της Ελληνικής **τραπέζι**, το οποίο ανήκει στο ουδέτερο γένος, στη Γαλλική γλώσσα αντιστοιχεί στο θηλυκό γένος (**la table**) παρά το γεγονός ότι το σημασιολογικό περιεχόμενο του ονόματος παραμένει σταθερό.

(1) ο δρόμος (αρσενικό)

η εικόνα (θηλυκό)

το σπίτι (ουδέτερο)

- Είναι αυθαίρετο χαρακτηριστικό των ονομάτων (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003) (π.χ. 2).

(2) **η πόρτα - το δέντρο**

Παρότι και τα δύο ουσιαστικά είναι *–έμψυχα*, το ουσιαστικό *πόρτα* ανήκει στην κατηγορία των θηλυκών ονομάτων, ενώ το ουσιαστικό *δέντρο* στην κατηγορία των ουδετέρων χωρίς να υπάρχει κάποιο στοιχείο (πχ. συντακτικό-μορφολογικό) που να επιβάλλει τη συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση. Η αυθαιρετότητα γίνεται εμφανής και στην περίπτωση αναζήτησης κάποιου ουσιαστικού της Νέας Ελληνικής σε μία άλλη γλώσσα (π.χ. 3).

(3) **ο πόνος** ΑΡΣ (ελληνικά) - **la douleur** ΘΗΛ (γαλλικά)

- Είναι ορατό σύμφωνα με τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) σε επίπεδο **μορφοσυντακτικό** (συμφωνία (π.χ. 4α), ουσιαστικοποιήσεων (π.χ. 4β)), **σημασιολογικό-πραγματολογικό** (διάκριση φυσικού γένους (π.χ. 4γ), σημασιολογικής διαφοροποίησης ανάλογα με το γένος (π.χ. 4δ), συνυποδηλώσεων (π.χ. 4ε)) και **υφολογικό** (π.χ. 4στ).

(4) (α) **η ξαφνική αποχώρηση της κοπέλας**

(β) **έγινε πάλι το έλα να δεις**

- (γ) ο/η γιατρός, ο/η δικηγόρος
- (δ) η μάντρα – το μαντρί (ο πρώτος τύπος δηλώνει τον χώρο φύλαξης και επισκευής αυτοκινήτων, ενώ ο δεύτερος τον χώρο φύλαξης ζώων)
- (ε) φωνάρα, ποδάρα, τραγουδάκι, ουζάκι
- (στ) ο αέρας / το αγέρι, ο ποταμός / το ποτάμι

– Η νέα ελληνική, έχει την τάση να δηλώνει πέρα από το γραμματικό γένος και το φυσικό² (στα έμψυχα) κάνοντας χρήση διαφόρων λεξιλογικών και μορφολογικών μέσων (π.χ. 5).

- (5) ο άντρας / η γυναίκα / το παιδί (άρθρο + κατάληξη + λεξική δήλωση γένους)
- ο δικαστής / η δικαστίνα (άρθρο + επίθημα)

– Λειτουργεί συστηματικά όσον αφορά την πρόσληψη δανείων. Στην περίπτωση των +έμψυχων δανείων, ο κύριος παράγοντας που καθορίζει το γραμματικό γένος είναι το φυσικό γένος, δηλαδή το φύλο (π.χ. 6).

- (6) ο σοφέρ ΑΡΣ: από γαλλική γλώσσα: “le chauffeur”

Δεδομένου ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα παραπέμπει κυρίως σε άτομα αρσενικού γένους, η ενσωμάτωση του στην Ελληνική γλώσσα από την Γαλλική γίνεται διατηρώντας την ίδια τιμή γένους.

² Για διάκριση μεταξύ γραμματικού και φυσικού γένους στη ΝΕ βλ. Mackridge (1990: 97-110)

1.2 Το γένος ως κριτήριο ταξινόμησης των ουσιαστικών

Στην ενότητα αυτή θα διερευνηθεί το ενδεχόμενο του να αποτελεί η γραμματική κατηγορία του γένους κριτήριο ταξινόμησης των ουσιαστικών της Νέας Ελληνικής (ΝΕ) σε κλιτικές τάξεις (ΚΤ). Ως κλιτική τάξη ορίζουμε την διαδικασία κατηγοριοποίησης των λεξικών μορφημάτων σε ομάδες ανάλογα με τον τρόπο κλίσης τους (Ράλλη 2009). Οι Τριανταφυλλίδης (1941) και Sotiropoulos (1972) θεωρούν ότι η τριμερής διάκριση γένους, αποτελεί κριτήριο κατηγοριοποίησης των ουσιαστικών σε τρεις κλιτικές τάξεις. Ο Τσοπανάκης (1950) προτείνει ένα διαχωρισμό των ουσιαστικών που βασίζεται στον αριθμό των συλλαβών στον ενικό και πληθυντικό αριθμό (ισοσύλλαβα: πχ. καθηγητής /-ες), και σε ουσιαστικά που έχουν διαφορετικό αριθμό συλλαβών (ανισοσύλλαβα: πχ. τα σε -ης /-ίδες).

Οι Μπαμπινιώτης & Κοντός (1967) και οι Κλαίρης & Μπαμπινιώτης (1996), διακρίνουν τρεις κλιτικές τάξεις:

α) Ουσιαστικά με διαφορετικές μορφές ανάμεσα στην ονομαστική και την γενική πτώση (π.χ. 7).

(7) ON: ο πατέρας / GEN: του πατέρα

β) Ουσιαστικά με τρεις διαφορετικές μορφές στο κλιτικό τους σύστημα (π.χ. 8)

(8) ON: ο άνθρωπος / GEN: του ανθρώπου / AIT: τον άνθρωπο

γ) Τα υπόλοιπα ουσιαστικά αντιστοιχούν στην μεικτή κλίση και κατηγοριοποιούνται στην τρίτη κλιτική τάξη (π.χ. 9)

(9) ON: η πόλη / GEN: της πόλης ή ON: πόλις / GEN: πόλεως / AIT: πόλιν

Κατά τη Ράλλη το γένος αποτελεί κριτήριο διαχωρισμού των ονομάτων, καθώς η ίδια ΚΤ μπορεί να περιλαμβάνει ουσιαστικά διαφορετικού γένους (π.χ. 10) ή αντίστοιχα ουσιαστικά του ίδιου γένους μπορεί να ανήκουν σε διαφορετική κλίση (π.χ. 11).

- (10) ο δρόμος (αρσ) / η οδός (θηλ)
(11) το σπίρτο / το τραπέζι / το τείχος

Κριτήρια διαχωρισμού σε κλιτικές τάξεις σύμφωνα με τη Ράλλη (2000) είναι τα εξής:

- α) Η αλλομορφία του θέματος
β) Η μορφή των κλιτικών επιθημάτων

Σε αντίθεση με τους προαναφερθέντες, η Ράλλη ορίζει τις εξής οκτώ κλιτικές τάξεις (ΚΤ):

ΚΤ 1: ουσιαστικά χωρίς θεματική αλλομορφία (π.χ. 12)

- (12) ο άνθρωπος (ΑΡΣ) / η ψήφος (ΘΗΛ)

ΚΤ 2: αρσενικά ουσιαστικά με θεματική αλλομορφία με βάση τον αριθμό (π.χ. 13)

- (13) παπου ~ παπουδ / κεφτε ~ κεφτεδ

ΚΤ 3 : θηλυκά ουσιαστικά με θεματική αλλομορφία με βάση τον αριθμό (π.χ. 14)

- (14) μητέρα ~ μητερ / αλεπου ~ αλεπουδ

ΚΤ 4: αρχαιοπρεπή θηλυκά σε -η με γενική σε -εως (π.χ. 15)

- (15) πόλη – πόλεως

ΚΤ 5: ουδέτερα ουσιαστικά σε -ο χωρίς θεματική αλλομορφία (π.χ. 16)

- (16) βουνό, βουνού, βουνό / βουνά, βουνών, βουνά

ΚΤ 6: ουδέτερα ουσιαστικά σε -ι χωρίς θεματική αλλομορφία (π.χ. 17)

(17) σπίτι-β, σπιτιού

ΚΤ 7: αρχαιοπρεπή ουδέτερα ουσιαστικά σε -ος χωρίς θεματική αλλομορφία (π.χ. 18)

(18) κράτος, κράτους

ΚΤ 8: ουδέτερα ουσιαστικά με θεματική αλλομορφία (π.χ. 19)

(19) σωμα ~ σωματ

Σχετίζονται λοιπόν γένος και κλιτική τάξη; Κατά τη Ράλλη (2003) και τα δύο παρέχουν μία ταξινόμηση στα ουσιαστικά αλλά δεν συμπίπτουν πάντα. Για παράδειγμα στην ΚΤ1 μπορούμε να συναντήσουμε τις εξής περιπτώσεις (π.χ. 20):

(20) ο άνθρωπος - του ανθρώπου (ΑΡΣ) / η είσοδος - της εισόδου (ΘΗΛ), όπου η κατηγοριοποίηση γένους και ΚΤ δεν συμπίπτουν.

Σε άλλες περιπτώσεις ωστόσο, οι ΚΤ είναι δηλωτικές του γένους των ουσιαστικών που περιλαμβάνουν (π.χ. 21):

(21) το βουνό (ΟΥΔ) ΚΤ5
το παιδί (ΟΥΔ) ΚΤ6
το τείχος (ΟΥΔ) ΚΤ7
το σώμα (ΟΥΔ) ΚΤ8

ΟΙ ΚΤ 5 – 8 σύμφωνα με τη Ράλλη (2009), αφορούν μόνο τα ουδετέρου γένους ουσιαστικά. Επίσης τα ουσιαστικά της ΚΤ2 είναι αρσενικά, των ΚΤ 3 και 4 είναι θηλυκά. Η μελέτη λοιπόν των ΚΤ δείχνει, ότι μπορεί να υπάρξει ταύτιση μεταξύ γένους και μορφολογίας υπό προϋποθέσεις (με εξαίρεση για παράδειγμα τα ουσιαστικά που ανήκουν στην ΚΤ1).

Απόψεις διαφορετικές από της Ράλλη που αφορούν την κατηγοριοποίηση των ουσιαστικών της ΝΕ με βάση το γένος είναι εν συντομία οι εξής (κάποιες έχουν ήδη αναφερθεί στην αρχή της ενότητας 1.2):

- **Μανόλης Τριανταφυλλίδης (1941):** Η κατηγοριοποίησή του στηρίζεται στις 3 τιμές του γένους: η πρώτη κλίση περιλαμβάνει τα αρσενικά (π.χ. 22), η δεύτερη τα θηλυκά (π.χ. 23) και η τρίτη τα ουδέτερα (π.χ. 24). Με βάση την κατηγοριοποίηση αυτή, η κάθε κλίση μπορεί να περιλαμβάνει πολλές κατηγορίες ισοσύλλαβων και ανισοσύλλαβων ουσιαστικών, επομένως δεν μπορεί να υπάρξει πλήρης αντιστοίχιση γένους και κλιτικής τάξης (ΚΤ).
- (22) ο δρόμος ΑΡΣ, ο καφές ΑΡΣ, οπραματευτής ΑΡΣ
- (23) η καρδιά ΘΗΛ, η αλεπού ΘΗΛ, η κάμαρη ΘΗΛ
- (24) το βουνό ΟΥΔ, το παιδί ΟΥΔ, το έδαφος ΟΥΔ
-
- **Sotiropoulos (1972):** Ο Sotiropoulos ακολουθεί το μοντέλο στοιχείο και διάταξη (1972: 19). Τα ουσιαστικά διαιρούνται κατά τον Sotiropoulos (1972) σε 3 ΚΤ με βάση τα κλιτικά τους επιθήματα (1972: 36). Η πρώτη ΚΤ περιλαμβάνει τα αρσενικά (π.χ. 25), η δεύτερη ΚΤ τα θηλυκά (π.χ. 26) και η τρίτη τα ουδέτερα (π.χ. 27). Η πρώτη ΚΤ στον ενικό διαφοροποιείται από τη δεύτερη ΚΤ με βάση το ληκτικό -ς των αρσενικών. Τα θηλυκά ουσιαστικά της δεύτερης ΚΤ διαφοροποιούνται από τα ουδέτερα της τρίτης ΚΤ στον πληθυντικό αριθμό όπου τα θηλυκά σχηματίζουν ονομαστική πληθυντικού σε -ες και τα ουδέτερα σε -α.
- (25) ο δρόμος ΑΡΣ, ο άντρας ΑΡΣ
- (26) η μέρα ΘΗΛ, η σπουδή ΘΗΛ
- (27) το χώμα ΟΥΔ, το παιδί ΟΥΔ

- **Mackridge (1990: 214-220):** Ο Mackridge προτείνει μία τριμερή διάκριση των ουσιαστικών με βάση τις καταλήξεις.
 - (α) Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται τα αρσενικά ή θηλυκά ουσιαστικά που παρουσιάζουν κοινές καταλήξεις στον πληθυντικό, αλλά διαφορετικές στον ενικό ανάλογα με το γένος (π.χ. 28).
 - (28) άντρας, φράχτης – πατάτα, στάχτη (ΕΝ)
άντρες, φράχτες – πατάτες, στάχτες (ΠΛΗΘ)
 - (β) Στην δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα ουσιαστικά που σχηματίζουν τη γενική πτώση του ενικού σε –ου (π.χ. 29).
 - (29) άνθρωπος- ου, αγόρι-ου, δωμάτιο-ου
 - (γ) Στην τρίτη κατηγορία όλα τα υπόλοιπα (ισοσύλλαβα και ανισοσύλλαβα) (π.χ. 30).
 - (30) έδαφος , όνομα, πλύσιμο, κρέας, φως, παρόν
- **Κλαίρης & Μπαμπινιώτης (1996, 2005: 18-22):** Οι Κλαίρης & Μπαμπινιώτης θεωρούν βασικό κριτήριο κατηγοριοποίησης το αν ένα ουσιαστικό είναι δικατάληκτο ή τρικατάληκτο ενώ ως δεύτερο κριτήριο λαμβάνεται το γένος (π.χ. 31).

(31)

Δικατάληκτα

ισοσύλλαβα
αρσ. θηλ. ουδ.
ταμίας στάχτη βουνό

Τρικατάληκτα

ισοσύλλαβα ανισοσύλλαβα
αρσ. θηλ. αρσ. θηλ. ουδ.
στόχος μέθοδο παπάς αλεπού σώμα

ς

Το πρόβλημα με την συγκεκριμένη ταξινόμηση είναι ότι ουσιαστικά που μοιράζονται τα ίδια κλιτικά επιθήματα, εντάσσονται σε διαφορετικές τάξεις ενώ ουσιαστικά με

διαφορετικά κλιτικά επιθήματα ανήκουν στην ίδια τάξη. Για παράδειγμα τα ουσιαστικά *ταμίας*, *στάχτη* και *βουνό* έχουν διαφορετικά κλιτικά επιθήματα στην γενική πτώση του ενικού.

Επίσης, κοινό επίθημα με το *ταμίας* παρουσιάζει και το αρσενικό ουσιαστικό *δρομέας*, το οποίο όμως έχει μία συλλαβή λιγότερη στον πληθυντικό αριθμό και με βάση τον κανόνα της ανισοσυλλαβίας θα έπρεπε να ανήκει στην κατηγορία των ανισοσύλλαβων ενώ αυτό ανήκει στην κατηγορία των ισοσύλλαβων, όπως το ουσιαστικό *ταμίας*.

Κατά τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) υπάρχουν στη ΝΕ 9 κατηγορίες ουσιαστικών οι οποίες διαμορφώνονται με βάση την τιμή γένους που διαθέτουν ως εξής³:

α) Ουσιαστικά στα οποία η εναλλαγή του γένους συνδυάζεται με ταυτόχρονη σημασιολογική διαφοροποίηση (π.χ. 32).

(32) η σκανδάλη \neq το σκάνδαλο

η μαρτυρία \neq το μαρτύριο

β) Ουσιαστικά των οποίων το γένος οφείλεται στην τιμή γένους του υπερώνυμού τους ή ουσιαστικού που έχει απαλειφθεί (π.χ. 33).

(33) η βασίλισσα Σοφία (ανθρωπώνυμο) / το βασίλισσα Σοφία (το πλοίο)

ο σκόπελος (βράχος) / η Σκόπελος (το νησί)

γ) Ουσιαστικά που παρουσιάζουν μεταβολές ως προς το γένος λόγω μορφολογικών πιέσεων ή πίεσης λόγω της αρχής της πρωτοτυπικότητας⁴ (π.χ. 34).

³Για την κατάταξη των ουσιαστικών σε ομάδες, χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο η κατηγοριοποίηση των Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου (2003:16)

(34) ο/η άμμος , ο/η ψήφος

δ) Ουσιαστικά με σύγχυση ως προς το γένος λόγω ύπαρξης τόσο παλαιότερων, όσο και νεότερων εκδοχών τους (π.χ. 35).

(35) η γάτα – το γατί

η στάμνα – το σταμνί

ο λάρυγγας – το λαρύγγι

Σύμφωνα με τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003), οι εναλλακτικοί τύποι προέρχονται από παλαιά διαδικασία παραγωγής υποκοριστικών η οποία δεν είναι πλέον ορατή στους σύγχρονους χρήστες της ελληνικής.

ε) Ουσιαστικά με ποικιλία γένους που οφείλεται σε κοινωνιογλωσσική διαφοροποίηση (π.χ. 36).

(36) η πάλη – το πάλεμα

ο λίθος – το λιθάρι

ο φόνος – το φονικό

στ) Ουσιαστικά με ποικιλία γένους που οφείλεται στη διάκριση μεταξύ ενικού και πληθυντικού αριθμού που εμπλέκουν ωστόσο και μερική σημασιολογική διαφοροποίηση ανάλογα με τον αριθμό στον οποίο βρίσκονται (π.χ.37).

⁴ Η αρχή της πρωτοτυπικότητας θα αναλυθεί εκτενώς στην ενότητα 1.3.1.1

(37) ο ουρανός – τα ουράνια

ο δεσμός – τα δεσμά

ο χρόνος – τα χρόνια⁵

ζ) Περιπτώσεις *+έμψυχων* μη δάνειων ουσιαστικών το οποία ενδέχεται να πάρουν διαφορετική τιμή γραμματικού γένους από αυτή που προβλέπει το φυσικό τους γένους. (π.χ. 38)

(38) α) το αγοράκι (φυσικό γένος : ΑΡΣ / γραμματικό γένος : ΟΥΔ)

β) ο κορίτσαρος (φυσικό γένος : ΘΗΛ / γραμματικό γένος : ΑΡΣ)

γ) το γιατροδάκι (φυσικό γένος : ΑΡΣ / γραμματικό γένος : ΟΥΔ)

η) Ουσιαστικά - δάνειες λέξεις με ποικιλία γένους μετά την πρόσληψη από την γλώσσα δανεισμού και την ενσωμάτωση τους στην Ελληνική. Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα (1.1), στην περίπτωση των *+έμψυχων* δάνειων ουσιαστικών, ο κύριος παράγοντας που καθορίζει το γραμματικό γένος είναι το φυσικό γένος δηλαδή το φύλο. Σε περιπτώσεις *-έμψυχων* δάνειων λέξεων, το γένος που προτιμάται είναι το ουδέτερο (π.χ. 39).

(39) το ασανσέρ (ΟΥΔ) / l' ascenseur (γαλλικά: ΑΡΣ)

το ταξί (ΟΥΔ) < taxi

⁵ Παρατηρώντας τις περιπτώσεις *δ, ε* και *στ*, διαπιστώνουμε ότι στα περισσότερα ζεύγη λέξεων, το εναλλακτικό γένος είναι το ουδέτερο. Η επιλογή του ουδέτερου γένους βασίζεται στο ότι η χρήση του έχει ταυτιστεί σε κάποιο βαθμό με την έκφραση του μη λόγιου ή αλλιώς λαϊκού στοιχείου της γλώσσας.

θ) Υπάρχουν και περιπτώσεις δάνειων *-έμψυχων* ουσιαστικών των οποίων η τιμή γένους παρουσιάζει ποικιλία (π.χ. 40).

(40) ο σινεμάς (ΑΡΣ) / το σινεμά (ΟΥΔ)

ο κολιές (ΑΡΣ) / το κολιέ (ΟΥΔ)

Η κατηγορία θ αφορά έναν περιορισμένο αριθμό δάνειων ουσιαστικών της Νέας Ελληνικής.

Για τις περιπτώσεις των δάνειων λέξεων στη Νέα Ελληνική παρατηρούμε ότι: στην πλειοψηφία των *+έμψυχων* δανείων, σύμφωνα με τη Χριστοφίδου (2003), υπάρχει συμμόρφωση του γραμματικού γένους με βάση το φυσικό και μάλιστα «η κλίση τους γίνεται βάσει συνδυασμού της ληκτικής φωνολογικής δομής του δανείου με το ήδη επιλεγμένο γένος» (π.χ. 41).

(41) ο γιάπης < γαρρε

η λαίδη < lady

Επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις, όπου οι *-έμψυχες* δάνειες λέξεις αντιπροσωπεύουν σύμφωνα με την Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1989), τύπο και μοντέλο προϊόντος ή ονομασία, η δάνεια λέξη παίρνει το γένος του υπερώνυμού του (π.χ. 42).

(42) το άστρα (εννοώντας το μοντέλο αυτοκινήτου “άστρα” της όπελ)

Ειδικότερα, αν για ένα δάνειο απαιτείται βάσει σημασιολογικών κριτηρίων μία συγκεκριμένη τιμή γένους (όπως στο παράδειγμα 42, όπου το γένος είναι

υποχρεωτικά ουδέτερο δεδομένου ότι το “άστρα” αναφέρεται σε ένα αυτοκίνητο), αλλά το ληκτικό του επίθημα παραπέμπει σε άλλο γένος (το επίθημα –α της δάνειας λέξης “άστρα” θα μπορούσε να παραπέμπει σε ουσιαστικό θηλυκού γένους), τότε και πάλι το γένος που θα πάρει η δάνεια λέξη θα είναι σύμφωνο με το γένος του υπερώνυμού του (π.χ. 43).

(43) τα καθίσματα του άστρα (υπερώνυμο: το αυτοκίνητο ονόματι “άστρα”)

τα καθίσματα *της *άστρας

Τέλος εάν το δάνειο προέρχεται από γλώσσα δανεισμού που διαθέτει διάκριση γένους, τότε παρατηρείται μία τάση ενσωμάτωσης του δανείου στην γλώσσα υποδοχής ανάλογα με το γένος που είχε και στην γλώσσα δανεισμού. Βέβαια αυτό δεν ισχύει πάντα (π.χ. 44).

(44) η κολεξιόν (ΘΗΛ) < γαλλ.: la collection (ΘΗΛ)

η βερσιόν (ΘΗΛ) < γαλλ.: la version (ΘΗΛ)

αλλά: το μπετόν (ΟΥΔ) < γαλλ.: le beton (ΑΡΣ)

το ασανσέρ (ΟΥΔ) < γαλλ.: le ascenseur (ΑΡΣ)

1.3. Απόδοση γένους στα ουσιαστικά της ελληνικής

1.3.1 Μορφολογικά κριτήρια

Σύμφωνα με τον Corbett (1991), το γένος αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό των ονομάτων κι η πραγμάτωσή του οφείλεται σε μορφολογικούς, φωνολογικούς και σημασιολογικούς παράγοντες οι οποίοι αλληλεπιδρούν ανάλογα με το γλωσσικό σύστημα στο οποίο περιλαμβάνονται (για παράδειγμα στην Ελληνική ως κλιτή γλώσσα, ενδεχομένως ο ρόλος της μορφολογίας στον προσδιορισμό του γένους ενός ουσιαστικού να είναι μεγαλύτερη σε σχέση με μία γλώσσα με λιγότερο σύνθετο κλιτικό σύστημα όπως είναι η Αγγλική).

Πού εντοπίζεται λοιπόν η τιμή γένους ενός ουσιαστικού; Στα κλιτά ουσιαστικά που αποτελούνται από ένα θέμα και ένα επίθημα, δεν είναι πάντα ξεκάθαρο εάν το γένος αποτελεί χαρακτηριστικό του θέματος ή του επιθήματος. Οι απόψεις επάνω στο ζήτημα αυτό διίστανται. Οι Chomsky (1995) και Ralli (2002) θεωρούν για παράδειγμα ότι το γένος αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του θέματος ενός ουσιαστικού για λόγους που θα αναλύσουμε στη συνέχεια, σε αντίθεση με τη Ritter (1993) που θεωρεί ότι το γένος ανήκει στα παραγωγικά χαρακτηριστικά. Την άποψη αυτή η Ritter τη στηρίζει σε παραδείγματα όπως τα ακόλουθα (π.χ. 45):

(45) η γειτόνισσα Θ_{HL} < γειτόν AP_S - ισσα Θ_{HL}

η προσκοπίνα Θ_{HL} < προσκοπ AP_S - ίνα Θ_{HL}

Ενώ το θέμα έχει μία συγκεκριμένη τιμή γένους, το παραγωγικό επίθημα έχει τη δύναμη να την τροποποιεί επιβάλλοντας τη δική του τιμή γένους (π.χ. 45).

Σύμφωνα με τη Ράλλη (2003), αντίστοιχα παραδείγματα επιβολής γένους μέσω το παραγωγικού επιθήματος υπάρχουν και στην Αγγλική όπως και σε άλλες γλώσσες (π.χ. 46).

(46) lioness _{ΘΗΛ} < lion _{ΑΡΣ} - ess _{ΘΗΛ}

Το πρόβλημα με την άποψη ότι τα επιθήματα ευθύνονται για την απόδοση γένους σε ένα ουσιαστικό, είναι οι περιπτώσεις ουσιαστικών με διαφορετική τιμή γένους τα οποία όμως μοιράζονται ένα κοινό επίθημα και εκεί ακριβώς βασίζονται οι Chomsky (1995) και Ράλλη (2003). Δηλαδή κλιτικά επιθήματα της ίδιας μορφής μπορούν να συνδεθούν με θέματα διαφορετικού γένους (π.χ. 47), όπως επίσης το ίδιο κλιτικό επίθημα μπορεί να εμφανιστεί σε περισσότερα του ενός κλιτικά παραδείγματα (π.χ. 48).

(47) ο δρόμος _{ΑΡΣ} / η πάροδος _{ΘΗΛ}

(48) ο άνθρωπος _{ΑΡΣ} / το κράτος _{ΟΥΔ}

Το επίθημα **-ος** μπορεί να εμφανιστεί τόσο με ουσιαστικά της ΚΤ 1 (άρα αρσενικά ή θηλυκά), όσο και με ουσιαστικά της ΚΤ7 (αναγκαστικά ουδέτερα).

Από τη στιγμή λοιπόν που το θέμα διαφέρει αλλά το επίθημα είναι κοινό, και τα δύο ουσιαστικά έχουν διαφορετική τιμή γένους, αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το γένος δεν αποτελεί χαρακτηριστικό του επιθήματος αλλά εγγενές χαρακτηριστικό του θέματος (Ράλλη 2003, 2009). Βέβαια στον αντίποδα βρίσκονται περιπτώσεις ουσιαστικών με κοινό θέμα όπου εκεί φαίνεται το επίθημα να αποτελεί παράγοντα διάκρισης γένους (π.χ. 49).

(49) ο σκύλος _{ΑΡΣ} / η σκύλα _{ΘΗΛ}

ο θεός _{ΑΡΣ} / η θεία _{ΘΗΛ}

Η αρκετά στενή σχέση ΚΤ με τις τιμές γένους φανερώνει πως η μορφολογία πρέπει να παίζει ρόλο στη διάκριση γένους των ονομάτων. Ας εξετάσουμε την

διάκριση γένους σε επίπεδο λεξικό. Σύμφωνα με τη Ράλλη (2002), το στοιχείο σε θέση κεφαλής⁶ είναι αυτό που κληροδοτεί τα μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά στο τελικό λεξικό στοιχείο (π.χ. 50 – 51).

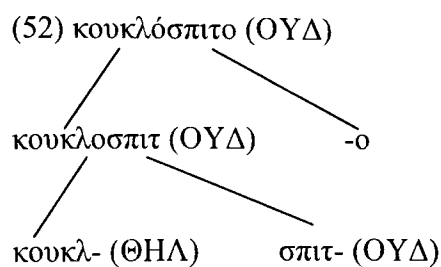
- (50) η καλλιέργεια (ΘΗΛ) < καλλιεργ -εία (ΘΗΛ)
το ανθρωπάκι (ΟΥΔ) < ανθρωπ -άκι (ΟΥΔ)

όπως και σε περιπτώσεις ρηματικών ουσιαστικών:

- (51) το διάβασμα : διαβάζ (Ρηματικό θέμα) + μα (ΟΥΔ)

Το παραγωγικό επίθημα *-μα* σε θέση κεφαλής είναι υπεύθυνο για τη μεταβίβαση των μορφοσυντακτικών χαρακτηριστικών όπως επίσης και των πληροφοριών γένους στο παραγόμενο ουσιαστικό.

Το χαρακτηριστικό της μεταπήδησης χαρακτηριστικών⁷ από το στοιχείο της κεφαλής ισχύει και για την περίπτωση των σύνθετων λέξεων, όπου η κεφαλή που βρίσκεται στο δεξιό τμήμα κληροδοτεί την τιμή γένους σε ολόκληρο το σύνθετο παραγόμενο στοιχείο (π.χ. 52).

Επιπλέον, σύμφωνα με τη Ράλλη (2003), στα ουσιαστικά τα οποία χαρακτηρίζονται από κάποιον βαθμό οικειότητας, ο προσδιορισμός του γένους μπορεί να γίνει και μέσω του κλιτικού επιθήματος χωρίς τη χρήση κάποιου πρόσθετου λεξικού στοιχείου (π.χ. 53). Ήδη κάποια πρώτη αναφορά έχει γίνει στο παράδειγμα 49.

⁶ Στις παραγωγικές δομές η κεφαλή βρίσκεται στα δεξιά, ενώ στις κλιτικές δομές στα αριστερά.

⁷ Αρχή μεταπήδησης χαρακτηριστικών: Αρχή που ευθύνεται για τον χαρακτηρισμό των σχηματιζόμενων στοιχείων από τις πληροφορίες των επιμέρους συστατικών τους (Ράλλη 2002)

- (53) ο αδερφός_{ΑΡΣ} / η αδερφή_{ΘΗΛ}
ο ανιψιός_{ΑΡΣ} / η ανιψιά_{ΘΗΛ}

Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση των «οικείων» ως προς τον άνθρωπο ζώων (π.χ. 54) (Ράλλη 2003):

- (54) ο σκύλος_{ΑΡΣ} / η σκύλα_{ΘΗΛ} / το σκυλί_{ΟΥΔ}
ο γάτος_{ΑΡΣ} / η γάτα_{ΘΗΛ} / το γατί_{ΟΥΔ}

αλλά: το λιοντάρι_{ΟΥΔ} / η τίγρης_{ΘΗΛ} δεν παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις ως προς το γένος ανάλογα με το επίθημά τους λόγω του μικρότερου βαθμού οικειότητας που παρουσιάζουν σε σχέση με τα ουσιαστικά του παραδείγματος 54.

Εξαιρέση στην παραπάνω περίπτωση αποτελούν τα ουσιαστικά της ΚΤ1, λόγω του ότι το κλιτικό τους επίθημα είναι κοινό τόσο για τα αρσενικά όσο και για τα θηλυκά ουσιαστικά (π.χ. 55).

- (55) ο δρόμος_{ΑΡΣ} / η είσοδος_{ΘΗΛ}

Λόγω των αντικρουόμενων απόψεων που αναφέρθηκαν μόλις, εξακολουθεί να παραμένει αναπάντητο το ερώτημα του πού βρίσκεται τελικά αποθηκευμένη η πληροφορία γένους σε ένα ουσιαστικό. Βρίσκεται στο θέμα ή στο επίθημα; Άποψη επί του θέματος έχουν εκφράσει και οι Tucker, Wallace & Rigaut (1977) οι οποίοι μελετώντας την διαδικασία αναγνώρισης του γένους σε άτομα με μητρική γλώσσα την Γαλλική μέσω εφαρμογής πειραματικών δραστηριοτήτων, έδειξαν ότι το επίθημα παίζει ρόλο στην αναγνώριση γένους και ότι η όλη διαδικασία εξαρτάται και από την εμπειρία του ομιλητή πάνω στο γλωσσικό σύστημα που χρησιμοποιεί.

Σε αντίστοιχη έρευνα με αυτή των Tucker, Wallace & Rigaut (1977), οι Mastropavlou και Tsimpli (2011) απέδειξαν επίσης ότι και τα κλιτικά επιθήματα παίζουν ρόλο στην διάκριση της τιμής γένους ενός ονόματος, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου οι χρήστες ενός γλωσσικού συστήματος έρχονται αντιμέτωποι με άγνωστες λέξεις.

Από τη στιγμή λοιπόν που έρευνες έχουν δείξει ότι τα επιθήματα μπορούν να δώσουν πληροφορίες σχετικά με το γένος ενός ουσιαστικού, αυτό και μόνο αποτελεί ένδειξη ότι τα επιθήματα είναι μορφήματα που λογικά αποθηκεύονται στο νοητικό λεξικό, αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο για μελλοντικές έρευνες.

Ανακεφαλαιώνοντας, η μορφολογία φαίνεται να παίζει ρόλο στον προσδιορισμό του γένους των ουσιαστικών της Ελληνικής αφού εξαρτάται από μορφολογικά κριτήρια που σχετίζονται με τις διαδικασίες της κλίσης, της σύνθεσης και της παραγωγής. Ίσως η σχέση γένους – μορφολογίας να μην είναι πάντα ξεκάθαρη, ωστόσο παρά τις όποιες μορφολογικές ασυμβατότητες στον προσδιορισμό του γένους των ουσιαστικών, στις περισσότερες των περιπτώσεων η μορφολογία (είτε βασιστούμε στο λεξικό πεδίο του θέματος είτε των επιθημάτων) φαίνεται να είναι σε θέση να δικαιολογήσει το γένος ενός ουσιαστικού ή έστω να προσφέρει κάποια κατηγοριοποίηση των ονομάτων βασιζόμενη στο γένος.

1.3.1.1 Πρωτοτυπικότητα και γένος

Στόχος της ενότητας αυτής θα είναι η ενασχόληση με το χαρακτηριστικό της πρωτοτυπικότητας γένους το οποίο αποτελεί μία τυπική διαδικασία κατηγοριοποίησης των ουσιαστικών της ΝΕ. Βασική αρχή της συγκεκριμένης έννοιας είναι ότι ένα αντικείμενο αναφοράς παρουσιάζει σχεδόν πάντα μία προτίμηση σε ένα συγκεκριμένο γραμματικό γένος του ουσιαστικού με το οποίο δηλώνεται, όπως επίσης και ότι συγκεκριμένα μορφολογικά και σημασιολογικά στοιχεία συνδυάζονται κατά προτίμηση με ορισμένο γένος. Η έννοια της Πρωτοτυπικότητας βασίζεται σε δύο κριτήρια, τη μορφή και τη σημασία (Corbett, 1991:98). Τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά αφορούν συνήθως το \pm *έμψυχο*⁸, ενώ τα μορφολογικά την παρουσία ληκτικών συμφώνων ή φωνηέντων που αντιπροσωπεύουν μία κλιτική τάξη (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003). Στο σημείο αυτό θα γίνει

⁸ Το χαρακτηριστικό *+ έμψυχο*, αφορά κυρίως τα αρσενικού και θηλυκού γένους ουσιαστικά και πιο ειδικά το σημασιολογικό χαρακτηριστικό *+ ανθρώπινο* (Σετάρτος, 1998). Το *+ έμψυχο* περιλαμβάνει και ουδέτερου γένους ουσιαστικά που αναφέρονται σε ζώα που εντοπίζονται στο ανθρώπινο περιβάλλον, και τα οποία για λόγους “εθιμοτυπικούς” παρουσιάζουν ροπή προς μία συγκριμένη τιμή γένους, η οποία χρησιμοποιείται για να δηλώσει τόσο το αρσενικό όσο και το θηλυκό (π.χ. η αλεπού, η γάτα, το πρόβατο, ανεξαρτήτως αν είναι αρσενικού ή θηλυκού γένους).

μία σύντομη παρουσίαση των χαρακτηριστικών ταξινόμησης των ουσιαστικών σε κατηγορίες ανάλογα με την τιμή γένους που τα χαρακτηρίζει.

Ξεκινώντας από τα **αρσενικά**, πρωτοτυπικά είναι αυτά που σημασιολογικά παραπέμπουν σε ένα Αντικείμενο αναφοράς (AA)⁹ +έμψυχο **άρρεν** και μορφολογικά λήγουν σε –ς (δηλαδή σε –ος, –ας, –ης) (π.χ. 56). Οι κατάληξεις αυτές θεωρούνται οι πρωτοτυπικές για το αρσενικό γένος, δεδομένου ότι η πλειοψηφία των αρσενικών +έμψυχων ουσιαστικών της ελληνικής λήγουν σε ένα από τα παραπάνω κλιτικά επιθήματα. Αντίστοιχα για τον πληθυντικό αριθμό η πρωτοτυπική κατάληξη αρσενικού γένους θεωρείται το –οι (π.χ. 57) και δευτερευόντως το –ες το οποίο συναντάται πιο συχνά ως πρωτοτυπική κατάληξη της ονομαστικής πληθυντικού των θηλυκών ουσιαστικών.

(56) ο βοσκός, ο καθηγητής, ο ταμίας (άρρεν AA και λήγει σε –ς)

(57) οι βοσκοί, οι καθηγητές

Ως πρωτοτυπικά **θηλυκά** ορίζονται τα ουσιαστικά που σημασιολογικά το AA τους είναι + έμψυχο **θήλυ**, ενώ από άποψη μορφής λήγουν σε –α, –η και πιο σπάνια σε –ου. Για τον πληθυντικό αριθμό η πρωτοτυπική θηλυκή κατάληξη θεωρείται το –ες (π.χ. 58) και πιο σπάνια το –οι (π.χ. 59).

(58) η γιαγιά, η κόρη, η αγγλικού (η καθηγήτρια αγγλικών)

(59) οι γιαγιάδες, οι κόρες, οι οδοί

Στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και τα –έμψυχα λήγοντα σε –α και –η ουσιαστικά (π.χ. 60), τα οποία συνήθως δηλώνουν κάποια ενέργεια ή ιδιότητα.

(60) η ομορφιά, η μυρωδιά, η νοημοσύνη, η καλοσύνη,

⁹ Στο εξής ο σημασιολογικός όρος “Αντικείμενο αναφοράς” θα αναφέρεται ως AA

Τέλος για την κατηγορία των **ουδετέρων** ουσιαστικών, πρωτοτυπικά θεωρούνται όλα τα ουδέτερα *–έμψυχα* ενώ από άποψη μορφής όσα λήγουν σε -ο, -ι και -α καθώς και όλα τα άκλιτα. Τα ουδέτερα ονόματα σε -α διαφοροποιούνται από τα θηλυκά σε -α στον σχηματισμό των υπολοίπων πτώσεων του ενικού και του πληθυντικού (π.χ. 61).

(61) (μέρα / πράγμα) **ΕΝ.**

	ΘΗΛ	ΟΥΔ		ΘΗΛ	ΟΥΔ
ΟΝ:	μέρα	πράγμα	ΓΕΝ:	μέρας	πράγματος

ΠΛ.	ΘΗΛ	ΟΥΔ
ΟΝ/ ΑΙΤ/ ΚΛ:	μέρες	πράγματα

Στην κατηγορία των πρωτοτυπικών *–έμψυχων* ουδετέρων ουσιαστικών σε -α, υπάρχει και μια υποκατηγορία που περιλαμβάνει τα ουσιαστικά που δηλώνουν σημασιολογικά το “αποτέλεσμα μιας ενέργειας” και κάνουν συνήθως χρήση του παραγωγικού επιθήματος -μα (π.χ. 62).

(62) το τάγ-μα, το τά-μα, το πλέγ-μα

Οποιοσδήποτε άλλες περιπτώσεις αρσενικών, θηλυκών και ουδετέρων ουσιαστικών της Ν.Ε. τα οποία λήγουν σε επιθήματα διαφορετικά από αυτά που αναφέραμε προηγουμένως ανά τιμή γένους, θεωρούνται μη πρωτοτυπικές.

1.3.2 Συντακτικά κριτήρια

1.3.2.1 Γενικά

Όπως εύστοχα αναφέρει και η Χειλά-Μαρκοπούλου (2003), το ζήτημα της συμφωνίας του γένους έχει αναλυθεί κυρίως σε επίπεδο γραμματικό έως σήμερα. Διάσημες γραμματικές όπως του Τζάρτζανου (1946), των Κλαίρης και Μπαμπινιώτη (1996), των Holton, Mackridge και Φιλιππάκη Warburton (1997) έχουν ασχοληθεί με το φαινόμενο σε περιορισμένη ωστόσο έκταση και αποσπασματικά, ενώ αφήνουν κάποια αναπάντητα ερωτήματα κυρίως όσον αφορά τον προσδιορισμό των κριτηρίων που ρυθμίζουν τη διαδικασία της συμφωνίας μεταξύ των όρων της πρότασης, τον προσδιορισμό των κριτηρίων βάση των οποίων πραγματοποιείται η συμφωνία σε περίπτωση που υπάρχουν περισσότερα του ενός ονόματα σε μία πρόταση, και τέλος τον καθορισμό των δεικτών συμφωνίας και τη σχέση που ενδέχεται να υπάρχει με τις διάφορες ΚΤ.

1.3.2.2 Δομή και δείκτες Συμφωνίας στη ΝΕ

Σύμφωνα με τη Χειλά-Μαρκοπούλου (2003: 138), «το θέμα της συμφωνίας του γένους στη ΝΕ παραπέμπει κυρίως στην ονοματική φράση και στις σχέσεις ανάμεσα στο όνομα – κεφαλή και στα προσδιοριστικά του στοιχεία: άρθρα, επίθετα (και επιθετικές μετοχές), δεικτικά, ποσοτικά (αριθμητικά κ.α.), κτητικά και στα αναφορικά που εισάγουν αναφορική πρόταση» (π.χ. 63).

(63) Εκείνα τα μικρά σοκολατάκια πάνω στο τραπέζι είναι δικά μου

Στο παράδειγμα (63) το ουσιαστικό *σοκολατάκια* λειτουργεί ως «ελεγκτής - ρυθμιστής», αφού είναι το στοιχείο εκείνο που ρυθμίζει τον δείκτη συμφωνίας σε όλα τα εξαρτώμενα από αυτό προσδιοριστικά στοιχεία (Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003).

Εάν μιλούσαμε με μαθηματικούς όρους, θα λέγαμε ότι στην περίπτωση της συμφωνίας ισχύει η “επιμεριστική ιδιότητα”. Δηλαδή το προσδιοριστικό στοιχείο μπορεί είτε να προηγείται (π.χ. 63) είτε να έπεται του ονόματος (π.χ. 64).

(64) Τα τραπέζια εκείνα τα ξύλινα

Η Ελληνική όπως αναφέρθηκε και στις προηγούμενες ενότητες διαθέτει ένα τριμερές σύστημα γένους (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) για τα ουσιαστικά, τα οποία κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το επίθημά τους σε διάφορες κλιτικές τάξεις (Τζάρτζανος 1946, Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 1996, Αναστασιάδη – Συμεωνίδη κ.α.2003, Ράλλη 2009) . Κάτι αντίστοιχο δεν συμβαίνει και με τους δείκτες συμφωνίας.

Με τον όρο “δείκτες συμφωνίας” εννοούνται τα επιθήματα που παίρνουν όλοι οι όροι εντός και εκτός της ονοματικής φράσης που συμφωνούν με το όνομα, και οι οποίοι σηματοδοτούν τη σχέση γένους που υπάρχει μεταξύ ενός ονόματος ελεγκτή και όλων των συναναφερόμενων ως προς αυτό προσδιοριστικών στοιχείων (Τζάρτζανος 1946, Ράλλη 2002). Οι συγκεκριμένοι δείκτες (δηλαδή οι καταλήξεις των επιθέτων, των μετοχών και γενικά όλων των προσδιοριστικών στοιχείων του ονόματος) διαθέτουν ένα πιο οικονομικό “σύστημα” ανά τιμή γένους σε σχέση με τα ουσιαστικά τα οποία δύνανται να πάρουν έναν αρκετά μεγαλύτερο αριθμό επιθημάτων (Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003).

Συγκεκριμένα για το αρσενικό γένος, οι προσδιοριστικοί όροι εμφανίζονται συνήθως κάνοντας χρήση του επιθήματος –ος (π.χ. 65). Εξαιρούνται τα αριθμητικά τα οποία εκτός από το –ος, μπορούν να πάρουν και ως δείκτη συμφωνίας το επίθημα –ας (π.χ. 65).

(65) Ένας μεγάλος κύριος, έφυγε αναστατωμένος.

Επιπλέον υπάρχουν και περιπτώσεις συμφωνίας αρσενικών προσδιοριστών με δείκτες -υς, -ας και -ων (π.χ. 66)

(66) Μακρύς δρόμος / κοιλαράς άνδρας / ενδιαφέρων άνθρωπος

Αυτές οι περιπτώσεις αφορούν λιγότερο ισχυρές κλιτικές ομάδες του επιθέτου λόγω του ότι η συχνότητα εμφάνισής τους είναι σημαντικά μικρότερη σε σχέση με την πιο ισχυρή ομάδα σε -ος.

Στα θηλυκά, ισχυρούς δείκτες συμφωνίας των προσδιοριστικών όρων αποτελούν οι καταλήξεις -η και -α (π.χ. 67α) ενώ λιγότερο ισχυρές κλιτικές ομάδες του επιθέτου αποτελούν τα λήγοντα σε -ης (π.χ. 67β) και -ου (π.χ. 67γ).

- (67) (α) Η κόκκινη τεράστια τσάντα
(β) Η ευμεγέθης τσάντα
(γ) Η φωνακλού γυναικα (πιο σπάνια περίπτωση συμφωνίας)

Τέλος στην περίπτωση των ουδετέρων, την ισχυρή κλιτική ομάδα του επιθέτου συνθέτουν τα σε -ο (π.χ. 68α) ενώ πιο αδύναμες κλιτικές ομάδες με μικρότερη συχνότητα εμφάνισης αποτελούν τα λήγοντα σε -υ, -ες, -ον (π.χ. 68 β, γ, δ).

- (68) (α) Το σπασμένο παράθυρο
(β) Το βαθύ σκοτάδι
(γ) Το διαμπερές διαμέρισμα
(δ) Το ενδιαφέρον θεατρικό έργο

Στον παρακάτω πίνακα¹⁰ φαίνεται η κατανομή των δεικτών συμφωνίας ανάλογα με τις τρεις τιμές γένους (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) και στους δύο αριθμούς τόσο για την περίπτωση των ουσιαστικών, όσο και για την περίπτωση των προσδιοριστών τους.

Γένος	Ονομαστική Ενικού		Ονομαστική Πληθυντικού	
	Δείκτες Γένους -Κλίσης Ουσιαστικών	Δείκτες Συμφωνίας Προσδιοριστών	Δείκτες Γένους -Κλίσης Ουσιαστικών	Δείκτες Συμφωνίας Προσδιοριστών
Αρσενικά	-ος (νόμος) -ας (άντρας) -ης (καθρέφτης) -ους (παππούς) -ες (καφές)	-ος (-ης, -ας, -ων) (π.χ. αυστηρ <u>ός</u> , ευθυτε <u>νής</u> , κοιλαρ <u>άς</u> , εξ <u>έχων</u>)	-οι -ες/-εις -ες/-εις -ες -ες	-οι (-εις, -ες)
Θηλυκά	-α (πόρτα) -η (πηγή) -ου (αλεπού) ος (μέθοδος)	-η/-α (-ης, -ου) (π.χ. μεγ <u>άλη</u> , άγρι <u>α</u> , ευμε- γέθ <u>ης</u> , φωνακ <u>λού</u>)	-ες -ες/-εις -ες -οι	-ες (-εις)
Ουδέτερα	-ο (νούμερο) -ι (σκοτάδι) -α (σώμα) -ος (τέμενος) -ς (κρέας) -ον (προϊόν)	-ο(-ες, -υ, -ον) (μεγ <u>άλο</u> , διαμπερ <u>ές</u> , βαθ <u>ύ</u> , ενδιαφέρ <u>ον</u>)	-α -α -α -η -α -α	-α (-η)

¹⁰ Για τη δημιουργία του πίνακα συμφωνίας των κλιτικών μορφημάτων των ονομάτων της ΝΕ έχει υιοθετηθεί το πρότυπο κατάταξης της Χειλά-Μαρκοπούλου (2003:142), ενώ για τον διαχωρισμό των κλιτικών μορφημάτων ανά γένος έχει υιοθετηθεί το πρότυπο διαχωρισμού των ονοματικών στοιχείων της Ράλλη (2000).

Συγκρίνοντας λοιπόν τους δείκτες γένους και κλίσης των ονομάτων με τους δείκτες συμφωνίας των προσδιοριστών, παρατηρείται ότι η σχέση των δύο συστημάτων είναι μη συμμετρική για τον ενικό όπου γίνεται χρήση συγκεκριμένων δεικτών συμφωνίας για τους προσδιοριστικούς όρους, σε αντίθεση με το όνομα που διαθέτει ένα αρκετά μεγαλύτερο αριθμό δεικτών κλίσης (δηλαδή επιθημάτων) ανά τιμή γένους. Στον πληθυντικό φαίνεται ότι οι δείκτες γένους- κλίσης των ονομάτων και οι δείκτες συμφωνίας των όρων προσδιορισμού συμπίπτουν.

Θα μπορούσε να γίνει μία γενική παρατήρηση λέγοντας ότι ο πληθυντικός παρουσιάζει μικρότερη ποικιλία μορφών δήλωσης της συμφωνίας σε σχέση με τον ενικό. Αυτό συμβαίνει αφενός:

A) λόγω των συμπτώσεων που υπάρχουν στις καταλήξεις προσδιοριστών με διαφορετικές τιμές γένους (στην ονομαστική πληθυντικού για τα αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά και τους προσδιοριστές τους (π.χ. 69) αλλά και στην γενική πληθυντικού όπου υπάρχει εξομοίωση των τριών τιμών γένους για όλα τα ονόματα επομένως και για τα συναναφερόμενα ως προς αυτά στοιχεία της πρότασης (π.χ. 70)) και

B) αφετέρου λόγω της ομοηχίας που παρουσιάζει σε ορισμένες περιπτώσεις με τον ενικό αριθμό (π.χ. 71).

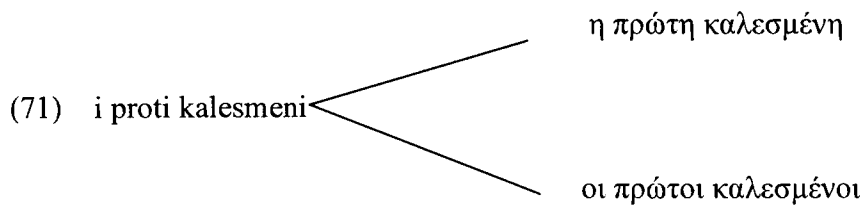
(69) Οι διεθνείς κανόνες APΣ – οι διεθνείς συνθήκες ΘΗΛ

(ΕΝΙΚΟΣ: Ο διεθνής κανόνας – η διεθνής συνθήκη)

(70) Όλων εκείνων των νεανικών μου ερώτων. (ΑΡΣ)

Όλων εκείνων των παιδικών μου αναμνήσεων. (ΘΗΛ)

Όλων εκείνων των νεανικών μου παιχιδιών. (ΟΥΔ)

Σε τέτοιες αμφίσημες σημασιολογικά περιπτώσεις (π.χ. 71), γίνεται συνήθως χρήση της συμφωνίας ονόματος - υποκειμένου και ρήματος προκειμένου να αρθεί η αμφισημία. Δεδομένου ότι στο παράδειγμα (71) έγινε αναφορά σε περίπτωση ομοηχίας, στην επόμενη ενότητα θα επιχειρηθεί ο εντοπισμός πιθανής επιρροής του κλάδου της φωνολογίας στην απόδοση τιμής γένους για ένα ουσιαστικό.

1.3.3 Ο ρόλος της φωνολογίας στην απόδοση του γένους

Στα προηγούμενα κεφάλαια έγινε παρουσίαση της σχέσης γένους – μορφολογίας και γένους – σύνταξης. Στο σημείο αυτό θα εξεταστεί το ενδεχόμενο του να παίζει η φωνολογία κάποιον ρόλο στον προσδιορισμό του γένους ενός ουσιαστικού. Οι Alario και Caramazza (2002) θεωρούν ότι κατά τη χρήση ενός ουσιαστικού στο λόγο, υπάρχει η δυνατότητα προσδιορισμού του γένους του μέσω της ανάλυσης του χαρακτηριστή του. Συγκεκριμένα οι δύο συγγραφείς θεωρούν, ότι οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με το γένος του ουσιαστικού μπορούν να δοθούν τόσο από τη μορφολογική διαφοροποίηση του χαρακτηριστή ανάλογα με το γένος του ουσιαστικού, όσο και από τη φωνολογική πραγμάτωση του ίδιου του χαρακτηριστή. Μελετώντας τη Γαλλική όπου υπάρχει ένα διμερές σύστημα γένους (αρσενικό και θηλυκό), έδειξαν μέσω πειραματικής δραστηριότητας επιλογής γένους, ότι η φωνολογική πραγμάτωση του χαρακτηριστή μπορεί να προκαταβάλει τους συμμετέχοντες σε μια συζήτηση σχετικά με το γένος του ουσιαστικού που ακολουθεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα κτητικά **mon** για το αρσενικό και **ma** για το θηλυκό γένος. Στην περίπτωση χρήσης ουσιαστικών που αρχίζουν με σύμφωνο, τότε τα αρσενικά θα επιλέξουν ως χαρακτηριστή τους το **mon** εφόσον ανήκουν στο αρσενικό γένος και το **ma** εφόσον ανήκουν στο θηλυκό (π.χ. 72).

(72) mon glass: ΑΡΣ (το ποτήρι μου)

ma table: ΘΗΛ (το τραπέζι μου)

Και η Τσιμπλή (2003) θεωρεί πως φωνολογία μπορεί βοηθήσει στη διάκριση του γένους υπό προϋποθέσεις. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι τα αρσενικά ουσιαστικά της Γαλλικής τα οποία λήγουν πάντα σε ανοιχτές συλλαβές (le chapeau (το καπέλο), le fruit (το φρούτο)). Απαραίτητη προϋπόθεση σε αυτές τις περιπτώσεις είναι η καλή γνώση του γλωσσικού συστήματος (και στην προκειμένη της Γαλλικής) και η συστηματική εξάσκηση, ιδίως σε περιπτώσεις εκμάθησης ενός νέου γλωσσικού συστήματος. Η αναγνώριση φωνολογικών ιδιαιτεροτήτων όπως η διάκριση μεταξύ ανοιχτών και κλειστών συλλαβών κατά την άρθρωση είναι μια ιδιαίτερα απαιτητική διαδικασία.

Η συγκεκριμένες ωστόσο φωνολογικές ενδείξεις δεν φαίνεται να αποτελούν ισχυρά τεκμήρια δήλωσης γένους. Σε περιπτώσεις για παράδειγμα ουσιαστικών που αρχίζουν από φωνήεν, τότε ο τύπος που χρησιμοποιείται είναι το αρσενικό κτητικό **mon** τόσο για τα αρσενικά, όσο και για τα θηλυκά ουσιαστικά που ακολουθούν το κτητικό. Σε αυτή την περίπτωση ο χαρακτηριστής αδυνατεί πλήρως να περιγράψει το γένος του ουσιαστικού που ακολουθεί. Όπως αναφέρει και η Tsimplici (2003), η αναγνώριση φωνολογικών ιδιαιτεροτήτων μίας γλώσσας είναι αρκετά δύσκολη διαδικασία η οποία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από τον οποιοδήποτε, πόσο μάλλον σε περιπτώσεις εκμάθησης μίας νέας γλώσσας.

Επιπλέον, η θεωρία των Alario και Caramazza (2002) ευσταθεί μόνο υπό την προϋπόθεση ότι χρησιμοποιούμε πάντα τον σωστό τύπο χαρακτηριστή με ένα ουσιαστικό ενώ μιλάμε, κάτι που όπως γνωρίζουμε δε συμβαίνει πάντα. Σε ένα υποθετικό σενάριο όπου κάποιος χρησιμοποιεί έναν λανθασμένο χαρακτηριστή με βάση το γραμματικό γένος του ουσιαστικού, τότε ο συνομιλητής του θα μπορούσε εύκολα να οδηγηθεί σε εσφαλμένο συμπέρασμα σχετικά με το γένος του ουσιαστικού που μόλις άκουσε. Επομένως η φωνολογική υπόσταση ενός χαρακτηριστή αποτελεί επισφαλές δίοδο προσδιορισμού του γένους του ουσιαστικού που έπεται.

Στο σημείο αυτό θα διερευνηθεί η συμβολή της φωνολογίας στον προσδιορισμό του γένους για την περίπτωση των Ελληνικών. Για κάποια συγκεκριμένα ουσιαστικά, το γένος φαίνεται να είναι προβλέψιμο φωνολογικά. Για παράδειγμα θα μπορούσε κανείς εύκολα να συμπεράνει το γένος ενός ουσιαστικού από το επίθημα που έχει στην ονομαστική ενικού (πχ. ουσιαστικά σε *-ας* παραπέμπουν στο αρσενικό γένος και σε *-α*, στο θηλυκό). Ωστόσο απλοί φωνολογικοί κανόνες που φαίνεται να συνδέουν την ονομαστική πτώση του ενικού με μία συγκεκριμένη τιμή γένους ανάλογα με το κλιτικό επίθημα, δεν είναι πάντοτε σε θέση να προβλέψουν το γένος ενός ουσιαστικού με απόλυτη ακρίβεια.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των ουσιαστικών που λήγουν σε *-ος* τα οποία θα μπορούσαν να είναι είτε αρσενικά είτε θηλυκά, είτε ουδέτερα (π.χ. 73).

(73) ο λόγος (ΑΡΣ)

η οδός (ΘΗΛ)

το τέμενος (ΟΥΔ)

Προβλήματα αδυναμίας της φωνολογίας να περιγράψει το γένος εντοπίζονται και σε πτώσεις εκτός της ονομαστικής. Τυπική περίπτωση είναι η γενική πληθυντικού όπου υπάρχει μόνο μία δυνατότητα μορφολογικής και φωνολογικής απόδοσης της και στα τρία γένη (π.χ. 74).

(74) δρόμων ΑΡΣ

θαλασσών ΘΗΛ

παιδιών ΟΥΔ

Επιπλέον τα αρσενικά και τα θηλυκά ουσιαστικά μοιράζονται κοινές φωνολογικά κατάληξεις εκτός από την ονομαστική πτώση, και στην αιτιατική ενικού και πληθυντικού αλλά και στην κλιτική (π.χ. 75).

(75) αιτιατική ενικού: δρόμο _{ΑΡΣ} / πάροδο _{ΘΗΛ}

κλιτική ενικού : πίνακα _{ΑΡΣ} / πατάτα _{ΘΗΛ}

αιτιατική πληθυντικού: δρόμους _{ΑΡΣ} / παρόδους _{ΘΗΛ}

κλιτική πληθυντικού: δρόμοι _{ΑΡΣ} / πάροδοι _{ΘΗΛ}

Όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα 1.5, η Ράλλη (2009) θεωρεί ότι το γένος είναι εγγενές χαρακτηριστικό του θέματος. Μία υπόθεση λοιπόν θα ήταν ότι η φωνολογική πραγμάτωση του θέματος βοηθά στη διαπίστωση του γένους του ονόματος. Κοιτάζοντας ωστόσο το παρακάτω παράδειγμα (π.χ. 76) είναι εμφανές ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει.

(76) ο tix-os (ο τοίχος _{ΑΡΣ})

ι tix-i (η τύχη _{ΘΗΛ})

Επιπλέον σε κάποιες περιπτώσεις όπου η φωνολογία θα μπορούσε να βοηθήσει στην αναγνώριση γένους, όπως για παράδειγμα στο άκουσμα ενός ουσιαστικού που λήγει σε **-is** (η οποία θεωρείται πρωτοτυπική κατάληξη για το αρσενικό γένος), υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις που δεν επιτρέπουν την χρήση της φωνολογίας για τον προσδιορισμό του γένους (π.χ. 77).

(77) ο μαθιt-is (ο μαθητής _{ΑΡΣ})

ι isx-is (η ισχύς _{ΘΗΛ})

i θet- is (η Θέτις _{ΘΗΛ}: αρχαιοπρεπές θηλυκό σε -ις)

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στη περίπτωση του κλιτικού επιθήματος -ας, το οποίο φωνολογικά μπορεί να παραπέμψει είτε στο αρσενικό είτε στο ουδέτερο γένος, όπως επίσης και το επίθημα -α το οποίο μπορεί να παραπέμψει φωνολογικά είτε στο θηλυκό είτε στο ουδέτερο γένος (π.χ. 78).

(78) ο γιακάς _{ΑΡΣ} / το κρέας _{ΟΥΔ}

η κανάτα _{ΘΗΛ} / το κύμα _{ΟΥΔ}

Ενώ λοιπόν σε περιπτώσεις γλωσσών όπως είναι η Γαλλική, η αναγνώριση του γένους μπορεί να γίνει και μέσω της φωνολογίας υπό προϋποθέσεις (είτε μέσω της φωνολογικής ανάλυσης του χαρακτηριστή ή του επιθήματος) (Alario και Caramazza (2002) και Τσιμπλή (2003), σε άλλες γλώσσες όπως η Ελληνική αυτό δεν συμβαίνει. Η συγκεκριμένη διάκριση μεταξύ γλωσσικών συστημάτων όπως η Γαλλική και η Ελληνική οφείλεται κυρίως στον διαφορετικό τρόπο απόδοσης του γένους στις δύο γλώσσες. Κατά τον Corbett (1991), σε γλώσσες όπως η Γαλλική ή η γλώσσα Αφάρ (Qafar) της βορειοανατολικής Αιθιοπίας, η δήλωση του γένους γίνεται τόσο μορφολογικά όσο και φωνολογικά. Συγκεκριμένα στη γλώσσα Αφάρ, τα ουσιαστικά που λήγουν σε τονισμένο φωνήεν είναι θηλυκού γένους ενώ όλα τα υπόλοιπα είναι αρσενικού. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στη Γαλλική γλώσσα με την διάκριση ανάμεσα σε ανοιχτές και κλειστές συλλαβές ως επιθήματα για τα αρσενικού και θηλυκού γένους ουσιαστικά αντίστοιχα. Κατά τον Corbett (1991) το 99% των ουσιαστικών που λήγουν σε τονισμένο /e/ είναι αρσενικού γένους. Αντίθετα, σε γλώσσες όπως η Ρωσική, η Ελληνική αλλά και άλλες Ινδοευρωπαϊκής προελεύσεως, η διάκριση των ονομάτων σε γένη δεν γίνεται φωνολογικά αλλά μόνο μορφολογικά. Σε αυτές τις περιπτώσεις γλωσσών η φωνολογία αδυνατεί σε σημαντικό βαθμό να αποδώσει την τιμή γένους ενός ουσιαστικού για τους λόγους που προαναφέρθηκαν.

Άλλες απόψεις σχετικές με το θέμα είναι αυτές των Hohlfeld (2006) και Gollan & Frost (2001) οι οποίοι θεωρούν ότι η πρόσβαση στην τιμή γένους ενός ουσιαστικού μπορεί να γίνει με δύο τρόπους, είτε μέσω του Λεξικού είτε μέσω μορφολογικής διάσπασης των στοιχείων που το συνθέτουν (form based). Σύμφωνα με τον Hohlfeld (2006) σε περιπτώσεις υπαρκτών λέξεων, η πρόσβαση στο γένος του ουσιαστικού γίνεται μόνο μέσω του Λεξικού ενώ σε περιπτώσεις άγνωστων λέξεων μπορεί να γίνει μέσω του «επιφανειακού μαρκαρίσματος του γένους» ενός ουσιαστικού (surface gender marking) στα μορφολογικά χαρακτηριστικά που το συνθέτουν. Επιπλέον οι Gollan & Frost (2001), μέσω έρευνας που διεξήγαγαν στα Εβραϊκά, βρήκαν ότι το φωνολογικό μαρκαρίσμα μίας λέξης είναι μία μεταλεξική διαδικασία που συνήθως χρησιμοποιείται από τους ομιλητές σαν μέσο εύρεσης πληροφοριών σε περιπτώσεις ασύμβατων δομών (π.χ. σε περιπτώσεις έλλειψης συντακτικής συμφωνίας (π.χ. 79)).

(79) *απότομοι καταιγίδες

Η έλλειψη φωνολογικής ταύτισης των επιθημάτων του επιθέτου και του ουσιαστικού του παραδείγματος 79 δηλώνει το ενδεχόμενο έλλειψης συμφωνίας.

Πέραν αυτού, σε γλώσσες όπως η Ελληνική όπου η διάκριση γένους είναι καθαρά μορφολογική διαδικασία, οι φωνολογικές καταλήξεις μίας λέξης είναι κάτι το εντελώς διαφορετικό σε σχέση με τα επιθήματα ως μορφολογικά στοιχεία. Με βάση την υπόθεση ισχυρού Λεξικαλισμού (Lieber 1980, 1992, Selkirk, 1982) αλλά και τα ευρήματα των ερευνών των Mastropavlou και Tsimpli (2011) και Mastropavlou (2013) τα κλιτικά επιθήματα των λέξεων όμοια με τα παραγωγικά είναι μορφολογικά στοιχεία τα οποία αποθηκεύονται εντός του Νοητικού Λεξικού και φέρουν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό, την πτώση και φυσικά το γένος των ονομάτων. Το ίδιο δεν ισχύει και για τις φωνολογικές καταλήξεις οι οποίες αδυνατούν να αποδώσουν το γένος ενός ουσιαστικού δεδομένου ότι δεν είναι λεξικά στοιχεία και συνεπώς δεν έχουν μορφολογικές και σημασιολογικές ιδιότητες αλλά μόνο φωνολογική υπόσταση.

(80) *νόστιμες κεφτέδες

1.4 Υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα

1.4.1 Ο ρόλος της φωνολογίας και της σύνταξης στην κατάκτηση γένους στη ΓΛ2.

Στόχος της συγκεκριμένης ενότητας θα είναι η περιγραφή της διαδικασίας κατάκτησης της γραμματικής και μορφοσυντακτικής κατηγορίας του γένους σε επίπεδο δεύτερης γλώσσας, όπως προκύπτει από έρευνες που έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν. Συγκεκριμένα θα γίνει παρουσίαση ερευνητικών δεδομένων για το πώς αποδίδουν οι ομιλητές το γένος τόσο στη μητρική τους γλώσσα όσο και σε μία δεύτερη γλώσσα, ενώ θα διερευνηθεί και ο ρόλος της συμφωνίας και της φωνολογικής αρμονίας στη διαδικασία αναγνώρισης του γραμματικού γένους ενός ουσιαστικού.

Οι ψυχολinguιστικές μελέτες για την κατάκτηση του γένους στη δεύτερη γλώσσα είναι σχετικά περιορισμένες και αφορούν την κατάκτηση ρομανικών γλωσσών όπως είναι η Γαλλική και η Ισπανική¹¹. Βασικό σημείο των ερευνών αυτών είναι η διαπίστωση της δυσκολίας που υπάρχει στην εκμάθηση και κατανόηση του γένους κατά τη διαδικασία κατάκτησης μιας δεύτερης γλώσσας ακόμα και σε προχωρημένα στάδια γλωσσικής κατάκτησης. Αυτό ισχύει όχι μόνο σε περιπτώσεις όπου η πρώτη γλώσσα δεν διαθέτει το χαρακτηριστικό της διάκρισης γένους (π.χ. Αγγλική), αλλά και σε περιπτώσεις όπου η μητρική γλώσσα παρουσιάζει διάκριση γένους (π.χ. ρομανικές γλώσσες) (Hawkins 1998, Holmes & De la Batie 1999, Bruhn de Garavito & White 2000). Στις προαναφερθείσες έρευνες εξετάζεται κυρίως ο ρόλος της φωνολογίας στην επιλογή γένους ενός ουσιαστικού σε περιπτώσεις ατόμων που βρίσκονται σε στάδιο εκμάθησης μιας δεύτερης γλώσσας ενώ η μητρική τους δε διαθέτει διάκριση γένους. Σε αυτές τις περιπτώσεις υποστηρίζεται ότι η φωνολογία αποτελεί την κύρια δίοδο επεξεργασίας του γένους των ονομάτων. Αυτό συμβαίνει γιατί σύμφωνα με τις Tsimpli και Roussou (1991), ο επαναπροσδιορισμός των παραμέτρων κατά την κατάκτηση μιας δεύτερης γλώσσας δεν είναι εφικτός μετά την «κρίσιμη περίοδο». Επομένως τα λειτουργικά χαρακτηριστικά ως προς τα οποία διαφέρουν η ΓΛ1 και η ΓΛ2, παραμένουν προβληματικά στην ΓΛ2. Τα προβλήματα

¹¹ Η Ελληνική διαφέρει από τις Ρομανικές γλώσσες όπως είναι η Ισπανική και η Γαλλική στο ότι οι δεύτερες διαφοροποιούν το γένος διττά (αρσενικό και θηλυκό) ενώ η Ελληνική παρουσιάζει μία τριμερή διάκριση γένους περιλαμβάνοντας και το ουδέτερο.

Ως μορφολογικό στοιχείο, το επίθημα -ες του επιθέτου “νόστιμες” ανήκει στις πρωτοτυπικές καταλήξεις για προσδιοριστικούς όρους που συμφωνούν συντακτικά με ουσιαστικά θηλυκού γένους. Αντίθετα το επίθημα -ες του ουσιαστικού “κεφτέδες” φέρει την πληροφορία των ουσιαστικών αρσενικού γένους με ληκτικό επίθημα -ες στην ονομαστική πληθυντικού. Η έλλειψη ορθής σχέσης συμφωνίας μεταξύ ουσιαστικού και προσδιοριστικού όρου καθιστά το παράδειγμα **80** με αποδεκτό.

Εάν ωστόσο μελετηθούν οι δύο καταλήξεις (-ες -ες) του παραδείγματος **80** ως απλά φωνολογικά τεμάχια χωρίς καμία μορφοσυντακτική υπόσταση, τότε η φωνολογική τους ταύτιση θα μπορούσε εύκολα να οδηγήσει στην λανθασμένη εντύπωση ότι το ουσιαστικό κεφτέδες είναι θηλυκού γένους και συνεπώς στην εξαγωγή εσφαλμένου συμπεράσματος σχετικά με το γένος του ουσιαστικού.

Η φωνολογία συνεπώς αδυνατεί σε μεγάλο βαθμό να περιγράψει το γένος ενός ουσιαστικού σε περιπτώσεις γλωσσών όπως είναι η ελληνική όπου η διάκριση γένους γίνεται με μορφολογικά κριτήρια. Ωστόσο υπό προϋποθέσεις (π.χ. μέσω συνδυασμού με τη μορφολογία και σε κάποιες περιπτώσεις και τη σημασιολογία), μπορεί και η φωνολογία να προσφέρει κάποια υποβοήθηση στην προσπάθεια αναγνώρισης της τιμής γένους ενός ουσιαστικού (π.χ. 79).

αυτά επιλύονται συνήθως μέσω της διαρκούς εξάσκησης πάνω στο νέο γλωσσικό σύστημα αλλά και μέσω της χρήσης άλλων γλωσσικών μηχανισμών όπως είναι η φωνολογία και η σύνταξη.

Συγκεκριμένα οι Hawkins (1998) και Holmes και De la Batie (1999) θεωρούν ότι η φωνολογία βοηθά αρκετά στην αναγνώριση του γένους ενός ουσιαστικού κυρίως σε περιπτώσεις εκμάθησης μίας ΓΛ2 που διαθέτει το χαρακτηριστικό διάκρισης γένους ενώ η μητρική όχι. Την άποψή αυτή τη στήριξαν σε έρευνα που διεξήγαγαν σε σπουδαστές της Γαλλικής γλώσσας με μητρική την Αγγλική, όπου έδειξαν ότι μέσω της φωνολογίας οι συμμετέχοντες μπορούσαν να αναγνωρίσουν τη συμφωνία γένους των ουσιαστικών που τους δόθηκαν σε ποσοστό 80-85%.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινηθήκαν και οι Bruhn de Garavito & White (2000) οι οποίοι σε έρευνα που πραγματοποίησαν σε γάλλους σπουδαστές της Ισπανικής γλώσσας, βρήκαν σχεδόν ίδια ποσοστά επιτυχίας στη συμφωνία γένους με τους άγγλους σπουδαστές-συμμετέχοντες των πειραμάτων των Hawkins (1998) και Holmes και De la Batie (1999). Αυτό βέβαια καταρρίπτει την ιδέα ότι η φωνολογία βοηθά στην αναγνώριση γένους των ουσιαστικών μιας ΓΛ2 μόνο στην περίπτωση που η μητρική γλώσσα δε διαθέτει διάκριση γένους, αφού οι συμμετέχοντες των πειραμάτων των Bruhn de Garavito & White (2000) είχαν να αντιμετωπίσουν ως ΓΛ2 την Γαλλική η οποία όμοια με την Ισπανική, που ήταν η μητρική τους γλώσσα, διαθέτει το χαρακτηριστικό της διάκρισης γένους (διτή διάκριση σε αρσενικό και θηλυκό).

Η άποψη ότι η φωνολογία βοηθά στην κατάκτηση του γένους μίας ΓΛ2 και μάλιστα ότι προηγείται της σύνταξης, στηρίζεται κατά την Τσιμπλή (2003) και σε άλλους παράγοντες. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η ύπαρξη κάποιων συγκεκριμένων φωνολογικών χαρακτηριστικών που εντοπίζονται σε συγκεκριμένες τιμές γένους, σε γλώσσες που διαθέτουν το χαρακτηριστικό της διάκρισης του γένους. Για παράδειγμα τα αρσενικά ουσιαστικά της Γαλλικής λήγουν συνήθως σε ανοιχτές τονισμένες συλλαβές (π.χ. *le chapeau* (το καπέλο), *le fruit* (το φρούτο)), ενώ τα θηλυκά σε κλειστές τονισμένες συλλαβές (π.χ. *la vendette* (η βεντέτα)).

Επίσης η προτεραιότητα της φωνολογίας έναντι της σύνταξης φαίνεται και σε δεδομένα κατάκτησης της μητρικής γλώσσας από παιδιά. Συγκεκριμένα σε έρευνα που πραγματοποίησε η Karmillof – Smith (1979) σε παιδιά ηλικίας 3.2 – 12.5 μηνών

με μητρική γλώσσα τη Γαλλική, διαπίστωσε ότι έως την ηλικία των 6 ετών χρησιμοποιούσαν κυρίως τον φωνολογικό κανόνα συμφωνίας μεταξύ άρθρου και ουσιαστικού προκειμένου να προσδιορίσουν το γένος ψευδολέξεων ενώ από την ηλικία των 9 ετών άρχιζαν να βασίζονται στον συντακτικό κανόνα βάση του οποίου χρησιμοποιούσαν το αρσενικό γένος ως αμαρκάριστο, εφόσον δεν τους δινόταν κάποια άλλη μορφοσυντακτική ένδειξη.

Στον αντίποδα βρίσκεται η έρευνα των Sagara και Herschensohn (2011) οι οποίοι σε έρευνα που πραγματοποίησαν σε φυσικούς ομιλητές της Αγγλικής οι οποίοι βρίσκονταν σε διαδικασία απόκτησης της Ισπανικής ως δεύτερης γλώσσας, αλλά και σε φυσικούς ομιλητές της Ισπανικής, διαπίστωσαν ότι οι συμμετέχοντες που είχαν φτάσει σε ένα μεσαίο (intermediate) επίπεδο γνώσης της Ισπανικής γλώσσας, ήταν σε θέση να χρησιμοποιούν τους συντακτικούς κανόνες της συμφωνίας γένους κατά τη διάρκεια αξιολόγησης των δεδομένων της έρευνας. Η συγκεκριμένη έρευνα μελετούσε το επίπεδο γραμματικής - συντακτικής και λεξιλογικής κατάκτησης των συμμετεχόντων πάνω στην Ισπανική γλώσσα με την εφαρμογή ειδικών τεστ ανά περίπτωση. Μάλιστα μελέτησαν και το ενδεχόμενο του να γίνεται χρήση και άλλων μηχανισμών όπως η απομνημόνευση λεξιλογικών, γραμματικών και συντακτικών δεδομένων στην προσπάθεια κατάκτησης της νέας γλώσσας. Η ύπαρξη των μηχανισμών αυτών επιβεβαιώθηκε μόνο στην περίπτωση των αρχαρίων ενώ τόσο οι μεσαίου επιπέδου χρήστες της Ισπανικής ως ΓΛ2 όσο και οι φυσικοί ομιλητές της Ισπανικής γλώσσας, φάνηκαν να καταφεύγουν κυρίως στη συντακτική διαδικασία της συμφωνίας προκειμένου να προσδιορίσουν το γένος και τον αριθμό των ουσιαστικών που τους δίνονταν προς αξιολόγηση.

Τις απόψεις αυτές θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε και εμείς μέσω πειραματικών δραστηριοτήτων, τη διαδικασία και τα αποτελέσματα των οποίων θα παραθέσουμε σε επόμενες ενότητες της παρούσας έρευνας.

1.4.2 Ο ρόλος των επιθημάτων στον προσδιορισμό του γένους και η επίδραση της ΓΛ1 στην ΓΛ2

Ήδη στην ενότητα 1.3.1 έγινε λόγος για έρευνες που αποδεικνύουν ότι τα κλιτικά επιθήματα μπορούν να είναι σε κάποιες περιπτώσεις δηλωτικά γένους των ουσιαστικών. Συγκεκριμένα έγινε σύντομη αναφορά στην έρευνα των Tucker, Wallace & Rigaut (1977) οι οποίοι μελετώντας την ικανότητα αναγνώρισης γένους σε άτομα με μητρική γλώσσα την Γαλλική μέσω εφαρμογής πειραματικών δραστηριοτήτων με τη χρήση ψευδολέξεων, έδειξαν ότι το επίθημα παίζει ρόλο στην αναγνώριση γένους των ουσιαστικών καθώς οι συμμετέχοντες βασίζονταν κυρίως στο κλιτικό επίθημα προκειμένου να προβλέψουν την τιμή γένους του ψευδο-ουσιαστικού που τους δινόταν.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η έρευνα των Mastropavlou και Tsimpli (2011), οι οποίες απέδειξαν επίσης ότι και τα κλιτικά επιθήματα παίζουν ρόλο στην επιλογή της τιμής γένους μιας λέξης. Μάλιστα στην περίπτωση χρήσης ψευδολέξεων, το κλιτικό επίθημα αποτελούσε τη μόνη πηγή πληροφόρησης σχετικά με το γένος της λέξης που έβλεπαν οι συμμετέχοντες.

Επιπλέον οι έρευνες των Taft και Meunier (1998) σε ομιλητές της Γαλλικής γλώσσας καθώς και των Bates et al. (1995) σε ομιλητές της Ιταλικής, δύο γλωσσών που διαθέτουν διάκριση γένους, έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από το κλιτικό επίθημα των λέξεων. Οι συμμετέχοντες αφενός έδειχναν να θεωρούν ότι συγκεκριμένα κλιτικά επιθήματα είναι περισσότερο χαρακτηρισμένα ως προς κάποια συγκεκριμένη τιμή γένους, αφετέρου βασίζονταν σημαντικά στην φωνολογική πραγμάτωση των κλιτικών επιθημάτων των ουσιαστικών και των προσδιοριστικών τους στοιχείων στην προσπάθεια αναγνώρισης της σχέσης συμφωνίας μεταξύ των όρων της πρότασης.

Τέλος, έρευνες βασισμένες σε φυσικούς ομιλητές της Γερμανικής γλώσσας (Hohlfeld, 2006) και των Εβραϊκών (Gollan και Frost, 2001), συμφωνούν ότι τα επιθήματα είναι μαρκαρισμένα ως προς κάποια συγκεκριμένη τιμή γένους καθώς σε περιπτώσεις έλλειψης λεξικών πληροφοριών (για παράδειγμα σε περιπτώσεις άγνωστων λέξεων ή ψευδολέξεων), οι συμμετέχοντες βασίζονταν κυρίως στα κλιτικά επιθήματα στην προσπάθεια αναγνώρισης του γένους της άγνωστης λέξης.

Έρευνες όπως αυτές των Costa κ.α. (2003) και Horp (2006) προσπαθούν να διερευνήσουν πιθανή άσκηση επιρροής της ΓΛ1 στη ΓΛ2. Συγκεκριμένα οι Costa κ.α. (2003) μελέτησαν την επίδραση που ασκεί η ΓΛ2 στην ΓΛ1 κατά την αναγνώριση γένους σε Ισπανούς - Καταλανούς και Ιταλούς - Γάλλους δίγλωσσους ομιλητές μέσω πειραμάτων αναγνώρισης γένους. Χρησιμοποίησαν τόσο εικόνες όσο και λέξεις εντός χρονομετρικών πειραμάτων όπου το γένος των ουσιαστικών της ΓΛ2 ήταν άλλοτε κοινό και άλλοτε διαφορετικό από το αντίστοιχο ουσιαστικό της ΓΛ1. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ομιλητές αναπτύσσουν δύο διακριτά συστήματα αναγνώρισης γένους ακόμη και σε ενήλικο στάδιο και η αναγνώριση την τιμή γένους των ουσιαστικών στη ΓΛ2 παραμένει ανεπηρέαστη από τη ΓΛ1.

Όμοια με τους Costa κ.α. (2003), οι Clahsen κ.α. (2010) βρήκαν μέσω χρονομετρικών πειραμάτων αναγνώρισης γένους σε Γερμανούς φυσικούς ομιλητές και Κινέζους Φυσικούς ομιλητές οι οποίοι προσπαθούσαν να κατακτήσουν σε ενήλικο στάδιο την Αγγλική ως ΓΛ2, ότι τα δύο γλωσσικά συστήματα είναι ανεξάρτητα (ΓΛ1 και ΓΛ2). Δεδομένου ότι Γερμανική γλώσσα έχει περισσότερα κοινά σε επίπεδο μορφολογικό και σημασιολογικό με την Αγγλική σε σχέση με τη Κινέζικη, οι ερευνητές περίμεναν ότι οι Γερμανοί φυσικοί ομιλητές θα είχαν αρκετά υψηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων αναγνώρισης γένους σε σχέση με τους Κινέζους συμμετέχοντες. Ωστόσο τα αποτελέσματα των δύο ομάδων ήταν όμοια γεγονός που συνηγορεί υπέρ της ανεξαρτησίας των δύο γλωσσικών συστημάτων σε περιπτώσεις διγλωσσίας, ακόμη και σε ενήλικο στάδιο.

Σε αντίθεση με τις παραπάνω έρευνες, ο Horp (2006) εντόπισε σχετική αδυναμία προσδιορισμού της συμφωνίας πτώσης, αριθμού και γένους σε μετεφηβικά άτομα που προσπαθούσαν να μάθουν ένα νέο γλωσσικό σύστημα ενώ το πρώτο δεν διέθετε τις παραπάνω μορφολογικές διακρίσεις. Συγκεκριμένα εξέτασε Άγγλους φυσικούς ομιλητές οι οποίοι χρησιμοποιούσαν την Γερμανική Γλώσσα ως δεύτερο γλωσσικό σύστημα με τη χρήση τόσο χρονομετρικών όσο και μη χρονομετρικών πειραμάτων αναγνώρισης των σωστών προτασιακών δομών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι σε περιπτώσεις πίεσης χρόνου, οι συμμετέχοντες ήταν αρκετά επιρρεπείς σε λάθη γεγονός που φανερώνει σχετική έλλειψη αυτοματοποίησης στη ΓΛ2, ενώ σε ό,τι αφορά τη σχέση συμφωνίας, η αναγνώριση της συμφωνίας γένους και αριθμού ήταν αρκετά πιο εύκολη στην ΓΛ2 σε σχέση με την αναγνώριση των σωστών δομών με συμφωνία πτώσης. Σε κάθε περίπτωση, η μη ύπαρξη μορφολογικής διάκρισης

σχέσεων συμφωνίας στη ΓΛ1 φάνηκε να επηρεάζει τις απαντήσεις των συμμετεχόντων και στην ΓΛ2. Σε μεταγενέστερη έρευνα (Hopp 2012), μελέτησε τις λεξικές και συντακτικές προεκτάσεις των διαδικασιών αναγνώρισης και παραγωγής ουσιαστικών σύμφωνα με το γένος τους μέσω χρονομετρικών πειραμάτων οπτικού ερεθίσματος, κάνοντας χρήση ουσιαστικών με τους αντίστοιχους χαρακτηριστές τους σε ρόλο υποβολέα. Στο πείραμα συμμετείχαν όμοια με το προηγούμενο Άγγλοι ανήλικες φυσικοί ομιλητές οι όποιοι μάθαιναν Γερμανικά ως ΓΛ2 και Γερμανοί φυσικοί ομιλητές. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι σε ένα προχωρημένο στάδιο κατάκτησης της ΓΛ2, οι συμμετέχοντες ήταν σε θέση να προβλέψουν το γένος των ουσιαστικών σε αρκετά υψηλό ποσοστό, απλώς τους διέκρινε χαμηλότερος βαθμός αυτοματοποίησης σε σχέση με τους φυσικούς ομιλητές της Γερμανικής όπου οι απαντήσεις τους ήταν αρκετά πιο γρήγορες.

Όμοια με τον Hopp (2006) και οι Lemhofer κ.α. (2008), μελετώντας Γερμανούς φυσικούς ομιλητές που βρίσκονταν σε διαδικασία απόκτησης της Ολλανδικής ως ΓΛ2, εντόπισαν ότι η διαδικασία αναγνώρισης γένους στη ΓΛ2 επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη ΓΛ1, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις συγγενών γλωσσών όπως είναι η Ολλανδική και η Γερμανική. Για την διεξαγωγή των πειραμάτων τους χρησιμοποίησαν την τεχνική ερεθίσματος-υποβολέα (prime). Τα ουσιαστικά του πειράματος εμφανίζονταν είτε με σωστού γένους χαρακτηριστή (είτε αρσενικού είτε θηλυκού γένους, δεδομένου ότι όλα τα αντικείμενα ανήκαν σε μία από τις δύο τιμές γένους), είτε με λανθασμένο. Σε περιπτώσεις ουσιαστικών με κοινή τιμή γένους μεταξύ των δύο γλωσσικών συστημάτων, ο προσδιορισμός της σωστή τιμής γένους στη ΓΛ2 ήταν αρκετά εύκολος ενώ στη αντίθετη περίπτωση οι συμμετέχοντες προσπαθούσαν να βασιστούν στην τιμή γένους που είχαν τα αντίστοιχα ουσιαστικά ή όμοια μορφολογικά ουσιαστικά στην ΓΛ1, οδηγούμενοι σε πολλές των περιπτώσεων σε λανθασμένες απαντήσεις. Όμοια αποτελέσματα είχαν και οι Spinelli κ.α. (2008) σε πειράματα με Γάλλους - Ισπανούς δίγλωσσους συμμετέχοντες. Μέσω χρονομετρικών πειραμάτων αναγνώρισης γένους απέδειξαν ότι ο χρόνος αντίδρασης των συμμετεχόντων ήταν σημαντικά μικρότερος σε περιπτώσεις όπου οι λέξεις της ΓΛ2 είχαν κοινή μετάφραση και παρόμοια μορφολογική δομή με τις αντίστοιχες τη ΓΛ1.

Τέλος, οι Grutter κ.α. (2001) μελέτησαν Άγγλους φυσικούς ομιλητές που χρησιμοποιούσαν την Ισπανική γλώσσα ως ΓΛ2 μέσω πειραμάτων αναγνώρισης γένους, κάνοντας ταυτόχρονα χρήση της τεχνικής ερεθίσματος - υποβολέα σε

περιβάλλοντα συντακτικής συμφωνίας μεταξύ ουσιαστικών και των χαρακτηριστών τους (και ενίοτε και επιθέτων - ουσιαστικών). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ομιλητές αποθηκεύουν πληροφορίες σχετικά με το γένος των ουσιαστικών στο Λεξικό τους και για τη ΓΛ2 ενώ σε περιπτώσεις πρώτων γλωσσικών συστημάτων όπου λείπει η μορφολογική διάκριση γένους, όπως είναι η Αγγλική, στη ΓΛ2 βασίζονται σημαντικά και στον χαρακτηριστή του ουσιαστικού προκειμένου να προβλέψουν το γένος του.

Σε επόμενα κεφάλαια της εργασίας θα γίνει παρουσίαση παρόμοιων πειραματικών δραστηριοτήτων αναγνώρισης γένους που διενεργήθηκαν στα πλαίσια της έρευνας. Στόχος θα είναι η διαπίστωση του αν τελικά τα κλιτικά επιθήματα φέρουν πληροφορίες γένους, ο βαθμός στον οποίο βασίζονται σε αυτά οι χρήστες της Ελληνικής γλώσσας (φυσικοί αλλά και χρήστες ως 2^{ης} γλώσσας) προκειμένου να αναγνωρίσουν το γένος ενός ουσιαστικού, ενώ θα εξεταστούν και πιθανά περιβάλλοντα ενίσχυσης της διαδικασίας αξιολόγησης του γένους των ουσιαστικών που βασίζονται σε συντακτικά και φωνολογικά κριτήρια.

1.5 Υποθέσεις σχετικά με την κατάκτηση του γένους στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα

Με βάση τις μελέτες που παρουσιάστηκαν στην ενότητα 1.4, τίθενται τα εξής ερωτήματα:

- 1) Φέρουν τα κλιτικά επιθήματα κάποια πληροφορία γένους και αν ναι, είναι περισσότερο χαρακτηρισμένα ως κάποια συγκεκριμένη τιμή γένους;
- 2) Υπάρχουν κάποιοι μηχανισμοί ενίσχυσης της αναγνώρισης του γραμματικού γένους των ουσιαστικών;

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, η κατάληξη της ονομαστικής πληθυντικού –οι πιθανότατα θα ταυτιστεί περισσότερο με το αρσενικό γένος ενώ η κατάληξη –ες με το θηλυκό για τους λόγους που αναφέρθηκαν στην ενότητα 1.3.1.1. για την πρωτοτυπικότητα γένους. Σύμφωνα με τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003), ο συσχετισμός αυτός οδηγεί μερικές φορές σε λάθη εξομάλυνσης αρσενικών ουσιαστικών σε ονομαστική πληθυντικού που λήγουν σε –ες και θηλυκών ουσιαστικών σε ονομαστική πληθυντικού που λήγουν σε –οι.. Μέσω χρονομετρικού πειράματος που θα περιλαμβάνει αρσενικά ουσιαστικά λήγοντα σε –οι και –ες, θηλυκά ουσιαστικά λήγοντα σε –ες και –οι και ψευδολέξεις που λήγουν στις καταλήξεις –οι και –ες, θα επιχειρηθεί η διαπίστωση του αν όντως οι καταλήξεις –οι και –ες είναι περισσότερο χαρακτηρισμένες ως προς κάποια συγκεκριμένη τιμή γένους, ενώ θα γίνει προσπάθεια εντοπισμού και ενδεχόμενων διαφορών στην απόδοση γένους για τις καταλήξεις αυτές μεταξύ ατόμων που έχουν την Ελληνική ως μητρική γλώσσα και ατόμων που χρησιμοποιούν την Ελληνική ως δεύτερη γλώσσα. Μία πρώτη υπόθεση είναι ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (τόσο οι φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής όσο και οι δίγλωσσοι) θα χαρακτηρίσει τις ψευδολέξεις του πειράματος ανάλογα με το επίθημα που έχουν και συγκεκριμένα θα θεωρήσουν τα λήγοντα σε –οι ως αρσενικά στην πλειοψηφία τους και τα λήγοντα σε –ες θηλυκά, βασιζόμενοι στις αρχές της πρωτοτυπικότητας. Όσον αφορά τα υπαρκτά ουσιαστικά, η λογική λέει ότι οι συμμετέχοντες θα βασιστούν περισσότερο στο λεξικό τους (κυρίως οι φυσικοί ομιλητές) παρά στα επιθήματα.

Σε ότι αφορά το δεύτερο ερώτημα και λαμβάνοντας υπόψιν τις έρευνες που αναφέρθηκαν στην ενότητα 1.4.1, οι δύο βασικοί μηχανισμοί που ασκούν επιρροή στην αναγνώριση του γραμματικού γένους είναι η σύνταξη και η φωνολογία, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η δεύτερη οδηγεί πιο σπάνια σε ασφαλή συμπεράσματα.. Για το ερώτημα αυτό οι υποθέσεις που μπορούν να γίνουν θα είναι πιο συγκρατημένες δεδομένου ότι τόσο η σύνταξη όσο και η φωνολογία μπορούν να επηρεάσουν τη διαδικασία αναγνώρισης γένους ενός ουσιαστικού σε βαθμό σχεδόν ισάξιο. Στο συγκεκριμένο πείραμα οι συμμετέχοντες πρέπει να αξιολογήσουν συνδυασμούς επιθέτου-ουσιαστικού ως σωστούς ή λανθασμένους. Τα επίθετα χρησιμοποιούνται σε ρόλο υποβολέα ενώ στόχος του πειράματος είναι η διερεύνηση του να επηρεάζει ο σωστός ή λανθασμένος τύπος υποβολέα, την αξιολόγηση του γένους του ουσιαστικού που έπεται. Μία πρώιμη εκτίμηση είναι ότι η δίγλωσσοι συμμετέχοντες που χρησιμοποιούν την Ελληνική ως δεύτερη γλώσσα θα βασιστούν περισσότερο στην φωνολογική αρμονία του επιθήματος των επιθέτων και των ουσιαστικών του πειράματος για την αξιολόγηση των δεδομένων λόγω του μικρότερου βαθμού εξοικείωσης με την Ελληνική. Οι φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής πιθανότατα θα βασιστούν περισσότερο σε ζητήματα σύνταξης και συγκεκριμένα στη σχέση συμφωνίας μεταξύ ουσιαστικού και προσδιοριστικού όρου και όχι στη φωνολογική αρμονία.

Η ακριβής περιγραφή της διαδικασίας διεξαγωγής των πειραμάτων όπως επίσης και το υλικό που χρησιμοποιήθηκε θα δοθούν στη ενότητα 2, ενώ τα ευρήματα και η ανάλυση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των δύο πειραμάτων θα αναλυθούν στην ενότητα 3.

1.6 Ανακεφαλαίωση

Λαμβάνοντας υπόψιν τα όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, είναι εμφανές ότι η απόδοση γένους των ουσιαστικών της ΝΕ είναι μία αρκετά σύνθετη διαδικασία. Ένα αρχικό σχόλιο σχετικά με τη διαδικασία απόδοσης γένους είναι ότι τα ουσιαστικά της ΝΕ παρουσιάζουν συστηματικότητα όσον αφορά την πρόσληψη γένους (ενότητα 1.1) τόσο για τις εγγενείς, όσο και για τις δάνειες λέξεις.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη μελέτη του γένους παρουσιάζουν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ γένους - μορφολογίας και γένους - φωνολογίας με βασικότερη εξ αυτών την πρώτη. Η απόδοση γένους φαίνεται να σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με τη μορφολογία (ενότητα 1.3.1), αφού εξαρτάται από μορφολογικά κριτήρια που σχετίζονται με τις διαδικασίες της κλίσης, της σύνθεσης και της παραγωγής. Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση της μορφολογικής κατηγοριοποίησης των ονομάτων σε κλιτικές τάξεις ανάλογα με το κλιτικό τους παράδειγμα. Το γένος και η ΚΤ παρέχουν αμφότερα μία κατηγοριοποίηση στα ουσιαστικά, με αρκετά μεγάλη πιθανότητα ταύτισής τους, χωρίς βέβαια να συμπίπτουν πάντα. Μέσω μιας σειράς τεκμηρίων που παρατέθηκαν στο κεφάλαιο 1.3.1, επεξηγήθηκαν οι λόγοι που η απόδοση γένους στη Νέα Ελληνική εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από μορφολογικά κριτήρια. Η φωνολογία ωστόσο αδυνατεί σε μεγάλο βαθμό να περιγράψει το γένος ενός ουσιαστικού μόνη της (ενότητα 1.3.3) ενώ λειτουργεί καλύτερα σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες όπως είναι η μορφολογική δομή, η σύνταξη, η ορθογραφία, με πιθανότατα ο χαρακτηριστής (Alario και Caramazza, 2002) και το σημασιολογικό περιεχόμενο.

Το σημείο όπου εντοπίζεται η ιδιότητα γένους μίας λέξης έχει επίσης αποτελέσει αντικείμενο μελέτης αλλά και διχογνωμιών για τον γλωσσολογικό κόσμο. Για κάποιους μελετητές το γένος αποτελεί μία εγγενή ιδιότητα του θέματος ενώ για άλλους και των επιθημάτων (ενότητα 1.3.1). Ιδιαίτερα στη ΝΕ, το γένος γίνεται σε κάποιες περιπτώσεις προβλέψιμο και μέσω ενός πρωτοτυπικού συστήματος επιθημάτων ανάλογα με την τιμή γένους του ονόματος (ενότητα 1.3.1.1).

Τέλος, παρατηρείται ότι η γραμματική κατηγορία του γένους σχετίζεται σημαντικά και με την έννοια της συμφωνίας. Η συμφωνία γένους ενός ονόματος με

τα προσδιοριστικά του στοιχεία κρίνεται υποχρεωτική στα πλαίσια μίας ΟΦ (ενότητες 1.3.2.2), ενώ αρκετά συχνά η ύπαρξη ενός ή περισσότερων προσδιοριστικών όρων (π.χ. επιθέτων, αριθμητικών) μπορεί να οδηγήσει και στην αναγνώριση του γένους του ονόματος που προσδιορίζουν μέσω της μορφολογικής και φωνολογική ανάλυσης των επιθημάτων τους.

Με βάση λοιπόν τα όσα συζητήθηκαν στην ενότητα 1, γεννήθηκαν κάποιες απορίες οι οποίες παρουσιάστηκαν με τη μορφή ερωτημάτων (ερώτημα 1 και ερώτημα 2) στην ενότητα 1.5. Στα επόμενα κεφάλαια θα ακολουθήσουν η παρουσίαση της μεθοδολογίας κατά την οργάνωση και διεξαγωγή των πειραμάτων όπως επίσης και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων και η αξιολόγησή τους με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε.

2. Μεθοδολογία

2.1 Συμμετέχοντες

Εβδομήντα έξι (76) συμμετέχοντες ηλικίας 18 έως 26 ετών έλαβαν μέρος στην έρευνα (με Μ.Ο.¹²: ηλικιών συνολικά: 19,21 έτη και Τ.Α.¹³: 2,27). Από αυτούς οι 60 ήταν μονόγλωσσοι ομιλητές της Ελληνικής (άνδρες και γυναίκες) ενώ οι 16 ήταν δίγλωσσοι ομιλητές που βρίσκονταν σε στάδιο εκμάθησης της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Οι 60 μονόγλωσσοι συμμετέχοντες (με Μ.Ο. ηλικίας 18,1 έτη και Τ.Α. 0.30) ήταν πρωτοετείς φοιτητές του τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, φυσικοί μονόγλωσσοι ομιλητές της Ελληνικής χωρίς κάποια μαθησιακή δυσκολία. Τα πειράματα για την συγκεκριμένη ομάδα συμμετεχόντων πραγματοποιήθηκαν εντός του εργαστηρίου γλωσσολογίας του τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Οι 16 δίγλωσσοι συμμετέχοντες (με Μ.Ο. ηλικίας: 22,35 έτη και Τ.Α.: 2,16) πραγματοποίησαν το πείραμα εντός του Διεθνούς Κέντρου Ελληνικής Παιδείας - Παράδοσης και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης «Σταύρος Νιάρχος» (ΔΙ.Κ.Ε.Π.Π.Ε.Ε.). Οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες είχαν επίσης λάβει κάποια πανεπιστημιακή μόρφωση, όχι σχετική με την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας και πλέον διαμένουν στην Ελλάδα για διάστημα 9 έως 16 μηνών όπου και παρακολουθούν εντατικά μαθήματα εκμάθησης της Νέας Ελληνικής. Το επίπεδο γλωσσικής ικανότητας των δίγλωσσων συμμετεχόντων είναι το ενδιάμεσο (intermediate: B2). Όμοια με τους ελληνικής καταγωγής συμμετέχοντες, οι δίγλωσσοι δεν είχαν κάποιο πρόβλημα μαθησιακής δυσκολίας.

Όλοι οι συμμετέχοντες (μονόγλωσσοι και δίγλωσσοι) έλαβαν μέρος στις πειραματικές δραστηριότητες οικειοθελώς ενώ υπήρχε και σχετική φόρμα συγκατάθεσης που τους ενημέρωνε για τα δικαιώματά τους κατά την διεξαγωγή των πειραμάτων, διασφάλιζε την ανωνυμία τους και εξασφάλιζε την ενυπόγραφη

¹² Οι συντομογραφίες Μ.Ο. και Τ.Α. αντιστοιχούν στους όρους "Μέσος Όρος" και "Τυπική Απόκλιση" αντίστοιχα

¹³ Ο όρος "Τυπική Απόκλιση" αναφέρεται στην μέση απόσταση που απέχει μία μεταβλητή (όπως η ηλικία) από τη μέση τιμή των μετρήσεων για αυτή την κατηγορία συγκεντρωτικά ενώ παρουσιάζει και τον βαθμό ομοιογένειας των τιμών που περιλαμβάνονται σε μία κατηγορία μέτρησης

συγκατάθεση συμμετοχής τους στην έρευνα. Να σημειωθεί ότι δεν πήραν μέρος και οι εβδομήντα έξι (60 μονόγλωσσοι και 16 δίγλωσσοι) στις ίδιες πειραματικές δραστηριότητες. Οι 38 από αυτούς (30 μονόγλωσσοι - 8 δίγλωσσοι) συμμετείχαν στο πρώτο πείραμα και οι άλλοι 38 στο δεύτερο. Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε δύο ισάριθμες ομάδες ώστε τα δύο πειράματα να έχουν το ίδιο ακριβώς δείγμα συμμετεχόντων και τα αποτελέσματά τους να μπορούν να είναι συγκρίσιμα. Στο παράρτημα διατίθενται και σχετικοί πίνακες με αναλυτικές πληροφορίες για τους συμμετέχοντες όπως η μητρική τους γλώσσα, η ηλικία τους και ο χρόνος παραμονής τους στην Ελλάδα.

2.2 Πειραματικό υλικό και διαδικασία

Διεξήχθησαν δύο ειδών πειράματα. Το πρώτο είναι Χρονομετρικό πείραμα αναγνώρισης γένους ενώ το δεύτερο Χρονομετρικό πείραμα λεξικής απόφασης. Σκοπός του πρώτου πειράματος ήταν η εξέταση του ενδεχομένου να προσφέρουν τα κλιτικά επιθήματα του πληθυντικού αριθμού πληροφορίες σχετικά με το γένος ενός ουσιαστικού, ενώ του δεύτερου η διερεύνηση της πιθανότητας να επηρεάζεται η επιλογή γένους ενός ουσιαστικού από παράγοντες όπως η συμφωνία και η φωνολογική αρμονία. Χρησιμοποιήθηκαν και για τα δύο πειράματα σαράντα κοινά – *έμψυχα* ουσιαστικά της ΝΕ ως πειραματικοί στόχοι. Τα ουσιαστικά χρησιμοποιήθηκαν και στα δύο πειράματα στην ονομαστική πτώση του πληθυντικού αριθμού. Η συγκεκριμένη πτώση επιλέχθηκε ώστε τόσο τα αρσενικού όσο και τα θηλυκού γένους ουσιαστικά να έχουν τα ίδια επιθήματα, να διασφαλιστεί η αμφισημία και να μην υπάρχει κάποια βοήθεια στην αναγνώριση του γένους μέσω της πτώσης ή του αριθμού.

Τα ουσιαστικά αυτά επιλέχθηκαν με μέση τιμή συχνότητας εμφάνισης η οποία κυμαίνεται στο 0.0050, σύμφωνα με τη βάση δεδομένων της ΕΘΕΓ (<http://hnc.ilsp.gr/statistics.asp>). Επίσης, ελεγχόμενη ήταν η μεταβλητή του μήκους των λέξεων η οποία κυμαίνεται από 6-10 χαρακτήρες. Πηγή των λεξικών ερεθισμάτων ήταν το Αντίστροφο Λεξικό (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/reverse/). Όλες οι πειραματικές λέξεις βρίσκονται στο Παράρτημα.

Οι υπαρκτές λέξεις ανήκουν στις τρεις πρώτες κλιτικές τάξεις σύμφωνα με τον διαχωρισμό της Ράλλη (2009) και είναι είτε αρσενικού είτε θηλυκού γένους με τις καταλήξεις: -οι, -ες. Τα δύο αυτά κλιτικά επιθήματα επιλέχθηκαν επειδή είναι κοινά στην ονομαστική πληθυντικού και για τις δύο τιμές γένους. Επίσης, όλες οι λέξεις ανήκουν στις μη πρωτοτυπικές τάξεις ώστε να έχουν άψυχο Αντικείμενο Αναφοράς με στόχο το να μην υπάρξει σύγχυση με το φυσικό γένος. Πιο αναλυτική περιγραφή των πειραμάτων γίνεται στην επόμενη ενότητα.

2.2.1 Πείραμα 1: Χρονομετρικό πείραμα Αναγνώρισης Γένους

Το συγκεκριμένο πείραμα στοχεύει στο να εξετάσει την πιθανότητα του να προσφέρουν τα κλιτικά επιθήματα των ουσιαστικών πληροφορίες σχετικά με το γένος τους. Σκοπός του πειράματος είναι η αναγνώριση του γένους της λέξης που εμφανίζεται κάθε φορά στην οθόνη του υπολογιστή. Το σκεπτικό γύρω από το συγκεκριμένο πείραμα είναι ότι πέρα από το θέμα, πληροφορίες γένους μπορούν να δώσουν και τα επιθήματα των ουσιαστικών. Για την περίπτωση των υπαρκτών ουσιαστικών, η αναγνώριση γένους είναι σχετικά εύκολη διαδικασία καθώς τις πληροφορίες γένους των περισσότερων λέξεων που χρησιμοποιούμε σε μεγάλη συχνότητα, τις έχουμε αποθηκευμένες στο νοητικό λεξικό. Τι συμβαίνει ωστόσο στην περίπτωση μίας εντελώς άγνωστης λέξης; Σε μία τέτοια περίπτωση, πιθανότατα η μόνη πληροφόρηση σχετικά με το γένος του ονόματος μπορεί να δοθεί μέσω του κλιτικού επιθήματος. Το συγκεκριμένο πείραμα θα βοηθήσει σημαντικά στην εξέταση του αν τα κλιτικά επιθήματα του πληθυντικού -οι και -ες είναι περισσότερο χαρακτηρισμένα ως προς κάποια τιμή γένους και ουσιαστικά θα απαντήσει στο πρώτο ερώτημα της ενότητας 1.5 (σελ. 48) μελετώντας παράλληλα και τον χρόνο αντίδρασης των συμμετεχόντων στην προσπάθειά τους να προσδιορίσουν το γένος των ουσιαστικών μέσω του κλιτικού του επιθήματος.

Χρησιμοποιήθηκαν σαράντα (40) υπαρκτά *-έμψυχα* ουσιαστικά της ΝΕ και ογδόντα (80) ψευδολέξεις. Από τις 40 υπαρκτές λέξεις, οι 20 ήταν αρσενικού γένους και οι υπόλοιπες 20 θηλυκού (π.χ. 81). Οι 10 εκ των είκοσι αρσενικών λέξεων είχαν

κλιτικό επίθημα -οι και οι άλλες δέκα -ες. Το ίδιο ισχύει και για τα θηλυκά ουσιαστικά.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, επιλέχθηκαν -έμψυχα ουσιαστικά ώστε να μην υπάρχει βοήθεια στην αναγνώριση του γραμματικού γένους μέσω του φυσικού και τα ουσιαστικά χρησιμοποιήθηκαν στην ονομαστική πτώση του πληθυντικού αριθμού.

(81)	ΑΡΣ	ΘΗΛ
	καθρέφ <u>τες</u>	πατά <u>τες</u>
	βρά <u>χοι</u>	έξο <u>δοι</u>

Εκτός από τις υπαρκτές αρσενικές και θηλυκές λέξεις, στο Πείραμα 1 χρησιμοποιήθηκαν και 80 ψευδολέξεις, δηλαδή οι ψευδολέξεις ξεπερνούσαν τον αριθμό των υπαρκτών λέξεων σε ποσοστό 2:1. Η κάθε ψευδολέξη δημιουργήθηκε έχοντας ως πρότυπο το θέμα μίας εκ των υπαρκτών λέξεων του πειράματος 1, της οποίας τροποποιούνταν ένας με δύο χαρακτήρες (π.χ. 82) ή πιο σπάνια γινόταν προσθήκη κάποιου νέου φθόγγου εντός της λέξης (π.χ. 83) ή αλλαγή της θέσης των φθόγγων εντός της λέξης (π.χ. 84).

(82) πατάτες < “ταπάτες”

(83) άτρακτοι < “άστραγοι” (προσθήκη του -σ)

(84) διάλεκτοι < “διάκελτοι” (αλλαγή θέσης μεταξύ των φθόγγων -κ και -λ)

Τα κλιτικά επιθήματα ήταν τα ίδια με αυτά των υπαρκτών ουσιαστικών. Εάν η υπαρκτή λέξη που αποτελούσε το πρότυπο δημιουργίας της ψευδολέξης χρησιμοποιούσε το επίθημα -οι, τότε και η ψευδολέξη που δημιουργούνταν από αυτή, θα είχε το ίδιο επίθημα. Όλα τα αντικείμενα του Πειράματος 1, πραγματικές λέξεις και ψευδολέξεις είναι διαθέσιμα στο παράρτημα.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την χορήγηση του πειράματος είχε ως εξής. Κάθε συμμετέχων πραγματοποιούσε το πείραμα σε ξεχωριστό υπολογιστή. Στόχος ήταν η αναγνώριση του γένους της λέξης που έβλεπαν στην οθόνη του

υπολογιστή (είτε ήταν υπαρκτή είτε ψευδολέξη) ενώ εμφανιζόταν μία λέξη τη φορά προς αξιολόγηση του γένους της. Συνολικά κάθε συμμετέχων αξιολογούσε 120 πειραματικά αντικείμενα (σαράντα υπαρκτές και ογδόντα ψευδολέξεις). Τα αντικείμενα του πειράματος 1, εμφανίζονταν ένα ένα στο κέντρο της οθόνης του υπολογιστή για 4000 ms. Οι χαρακτήρες είχαν μέγεθος γραμματοσειράς 22, μικροί (μη κεφαλαίοι), χρώματος μαύρου, ενώ το φόντο ήταν χρώματος λευκού ώστε οι συμμετέχοντες να επικεντρώνουν την προσοχή τους αποκλειστικά στη λέξη που εμφανιζόταν στην οθόνη του υπολογιστή χωρίς να αποσπάται η προσοχή τους από άλλα στοιχεία. Η σειρά εμφάνισης των αντικειμένων ήταν τυχαία και τροποποιούνταν κάθε φορά που έτρεχε το πείραμα μέσω του προγράμματος DMDX. Κάθε συμμετέχων έπρεπε να αξιολογήσει την λέξη που έβλεπε στην οθόνη του υπολογιστή για το περιορισμένο χρονικό διάστημα που αυτή εμφανιζόταν (40 χιλιοστά του δευτερολέπτου). Για κάθε τιμή γένους (αρσενικό και θηλυκό) υπήρχε ένα αντίστοιχο πλήκτρο. Στην περίπτωση που κάποιος δεν απαντούσε εντός του προβλεπόμενου χρονικού διαστήματος, τότε το πρόγραμμα εμφάνιζε καινούργιο αντικείμενο και η απάντηση απορρίπτονταν από τον τελικό υπολογισμό.

Κατά τη διεξαγωγή των πειραμάτων υπήρχε πάντοτε εντός του εργαστηρίου τουλάχιστον ένας επιτηρητής ο οποίος ενημέρωνε τους συμμετέχοντες για το τι ακριβώς έπρεπε να κάνουν στο πείραμα που συμμετείχαν. Οι συμμετέχοντες ενημερωνόντουσαν σχετικά με την διαδικασία που έπρεπε να ακολουθήσουν και μέσω γραπτών οδηγιών που εμφανίζονταν στην οθόνη του υπολογιστή κατά τη έναρξη του πειράματος. Την ολοκλήρωση των οδηγιών ακολουθούσε ένα τμήμα εξάσκησης 11 τεμαχίων ώστε να εξοικειώνονται με την όλη διαδικασία. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στο στάδιο της εξάσκησης δεν προσμετρήθηκαν στα τελικά αποτελέσματα. Η διαδικασία συγκέντρωσης δεδομένων για το πείραμα 1 με τους ελληνόφωνους συμμετέχοντες διήρκησε 4 ημέρες.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τους **δίγλωσσους** συμμετέχοντες, οκτώ (8) στο σύνολο, στα πλαίσια του Πειράματος 1 είναι ίδια με εκείνη των ελληνόφωνων. Η διαδικασία διεξαγωγής του πειράματος 1 για την ομάδα των δίγλωσσων συμμετεχόντων διήρκησε 5 ημέρες.

2.2.2 Πείραμα 2: Χρονομετρικό πείραμα Λεξικής Απόφασης

Το δεύτερο πείραμα έχει ως στόχο να διερευνήσει το αν επηρεάζεται η απόδοση (ή αναγνώριση) του γένους ενός ουσιαστικού από συντακτικούς παράγοντες (δηλαδή τη συμφωνία γένους μεταξύ επιθέτου και ουσιαστικού) και φωνολογικούς παράγοντες (όπως η φωνολογική αρμονία μεταξύ του επιθέματος του επιθέτου και του ουσιαστικού). Μέσω του πειράματος αυτού θα δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα που τέθηκε στην ενότητα 1.5 (σελ. 48). Η ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου πειράματος έγκειται στον ότι πλέον τα τεμάχια δεν παρουσιάζονται μόνα τους αλλά με ένα επίθετο σε ρόλο υποβολέα. Η ακριβής διαδικασία δόμησης και διεξαγωγής του συγκεκριμένου πειράματος περιγράφεται στις επόμενες παραγράφους.

Όμοια με το Πείραμα 1, από τους 76 συνολικά συμμετέχοντες, έλαβαν μέρος στο Πείραμα 2 οι υπόλοιποι 38. Οι 30 από αυτούς ήταν μονόγλωσσοι ομιλητές με μητρική γλώσσα την Ελληνική και οι 8 δίγλωσσοι με την Ελληνική ως δεύτερη γλώσσα.

Οι υπαρκτές λέξεις του πρώτου πειράματος χρησιμοποιήθηκαν και στο δεύτερο με τη διαφορά ότι πλέον χρησιμοποιήθηκε και η τεχνική της χρήσης ενίσχυσης-υποβολέα (priming) πριν την εμφάνιση της λέξης στόχου. Τα ουσιαστικά συνδυάζονταν με κάποιο ερέθισμα υποβολέα (prime) το οποίο ήταν ένα επίθετο στην ίδια πτώση και στον ίδιο αριθμό με τη λέξη-στόχο (δηλαδή στην ονομαστική πληθυντικού). Αρχικά εμφανιζόταν ο υποβολέας για περιορισμένο χρονικό διάστημα και έπειτα ακολουθούσε η λέξη στόχος (το ουσιαστικό). Κατά τη διάρκεια εμφάνισης του ουσιαστικού οι συμμετέχοντες έπρεπε να αποφασίσουν αν ο συνδυασμός του επιθέτου-υποβολέα (που είχε προηγηθεί) με το ουσιαστικό-στόχο που ακολουθούσε τους φαίνεται δόκιμος ή όχι. Η απάντηση δινόταν πατώντας τα αντίστοιχα πλήκτρα με την σήμανση “ναι” ή “όχι” ανάλογα με το αν θεωρούσαν τον συνδυασμό υποβολέα-ουσιαστικού σωστό ή λανθασμένο. Το πρόγραμμα (DMDX) εμφάνιζε ένα καινούργιο τεμάχιο υποβολέα-ουσιαστικού μετά την απάντηση των συμμετεχόντων.

Υπήρχαν τέσσερις διαφορετικές συνθήκες ενίσχυσης οι οποίες δημιουργήθηκαν λαμβάνοντας υπόψιν δύο μεταβλητές, αυτή της Φωνολογικής Αρμονίας (ΦΑ) και αυτή της Συντακτικής Συμφωνίας (ΣΣ). Οι συνδυασμοί των συνθηκών ήταν οι εξής : 1) +ΣΣ +ΦΑ (π.χ. 85 α) 2) -ΣΣ +ΦΑ (π.χ. 85 β) 3) +ΣΣ -ΦΑ (π.χ. 85 γ) 4) -ΣΣ -ΦΑ(π.χ. 85 δ)

- (85) (α) πέτρινοι πύργοι
(β) υπουργικοί εγκύκλιοι
(γ) απότομες άνοδοι
(δ) μεταξωτοί κουρτίνες

Ο κάθε στόχος εμφανιζόταν σε δύο συνδυασμούς, μία φορά με επίθετο που συμφωνούσε συντακτικά (π.χ. 86 α) και μία που δε συμφωνούσε (π.χ. 86 β).

- (86) (α) πέτρινοι πύργοι
(β) πέτρινες πύργοι

Προκειμένου να μην εμφανίζεται η κάθε λέξη δύο φορές στο ίδιο πείραμα, τα δεδομένα διαιρέθηκαν σε δύο διαφορετικές λίστες. Αυτό συνέβη με σκοπό οι συμμετέχοντες να μην συναντούν και τα δύο περιβάλλοντα για την ίδια λέξη κατά τη διεξαγωγή του πειράματος, γεγονός που πιθανότατα θα καθιστούσε λιγότερο αυθόρμητες τις απαντήσεις τους. Όλα τα αντικείμενα του Πειράματος 2 (υποβολείς και ουσιαστικά) ανά συνθήκη είναι διαθέσιμα στο παράρτημα

Ογδόντα κοινά fillers ανά λίστα χρησιμοποιήθηκαν με σκοπό τον αποπροσανατολισμό των συμμετεχόντων από τον ερευνητικό στόχο του πειράματος. Τα fillers αφορούσαν συνδυασμούς ενός επιθέτου και ενός ουσιαστικού σε οποιαδήποτε πτώση είτε του ενικού είτε του πληθυντικού αριθμού (π.χ. 87 α, β).

- (87) (α) ξαφνική παγωνιά
(β) *χημική κρέμες

Η διαδικασία του Πειράματος 2 είναι σχεδόν ίδια με αυτή του Πειράματος 1. Οι μονόγλωσσοι και δίγλωσσοι συμμετέχοντες πραγματοποιούσαν το τεστ σε ξεχωριστό υπολογιστή ο καθένας. Στόχος των συμμετεχόντων ήταν η αξιολόγηση του συνδυασμού επιθέτου – ουσιαστικού που έβλεπαν στην οθόνη του υπολογιστή ως σωστού ή λανθασμένου πατώντας το αντίστοιχο πλήκτρο. Οι συμμετέχοντες έβλεπαν στην οθόνη του υπολογιστή μία σειρά από σύμβολα δίσησης (####) για 30 ms, στη συνέχεια ακολουθούσε η λέξη ενίσχυσης (το επίθετο) για άλλα 30 ms και τέλος εμφανιζόταν η λέξη-στόχος για 40 ms. Η απάντηση έπρεπε να δοθεί κατά την περίοδο

εμφάνισης της λέξης στόχου (δηλαδή του ουσιαστικού και όχι του επιθέτου). Στην περίπτωση που κάποιος έδινε απάντηση κατά τη διάρκεια εμφάνισης της λέξης ενίσχυσης (το επίθετο), το πρόγραμμα δεν κατέγραφε κάποια απάντηση, τουλάχιστον όχι μέχρι την παρουσίαση της λέξης στόχου ενώ εάν κάποιος δεν έδινε καμία απάντηση εντός του προβλεπόμενου χρονικού διαστήματος (40 ms ο μέγιστος χρόνος), τότε το πρόγραμμα εμφάνιζε καινούργια τεμάχια και η απάντηση απορρίπτονταν από τον τελικό υπολογισμό. Τα τεμάχια του Πειράματος 2 εμφανίζονταν ένα ένα στο κέντρο της οθόνης του υπολογιστή. Οι χαρακτήρες είχαν μέγεθος γραμματοσειράς 22, μικροί, χρώματος μαύρου ενώ το φόντο ήταν χρώματος λευκού ώστε να μην αποσπάται η προσοχή των συμμετεχόντων από έντονα χρώματα ή σχέδια. Η σειρά εμφάνισης των αντικειμένων ήταν τυχαία και τροποποιούνταν κάθε φορά που έτρεχε το πείραμα μέσω του προγράμματος DMDX. Κάθε ουσιαστικό είχε συγκεκριμένο υποβολέα επομένως κάθε φορά που το πρόγραμμα μπερδεύει τη σειρά των αντικειμένων, δεν τροποποιούσε και την σχέση υποβολέα-ουσιαστικού δημιουργώντας συνεχώς καινούργιους συνδυασμούς.

Το σύνολο των αντικειμένων που έβλεπαν στην οθόνη του υπολογιστή τους οι συμμετέχοντες ήταν εκατόν είκοσι συνολικά (σαράντα συνδυασμοί επίθετου – ουσιαστικού σε ονομαστική πληθυντικού και ογδόντα συνδυασμοί επιθέτων – ουσιαστικών σε διάφορες πτώσεις και στους δύο αριθμούς που λειτουργούσαν ως fillers). Η διαδικασία συγκέντρωσης δεδομένων για το πείραμα 2 διήρκεσε τέσσερις ημέρες για την ομάδα των μονόγλωσσων-ελληνόφωνων συμμετεχόντων και 5 για την ομάδα των δίγλωσσων και σε πολλές των περιπτώσεων γινόταν ταυτόχρονα με το πείραμα 1.

Κατά τη διεξαγωγή των πειραμάτων υπήρχε πάντοτε εντός του εργαστηρίου τουλάχιστον ένας επιτηρητής. Οι συμμετέχοντες λάμβαναν οδηγίες τόσο μέσω του επιτηρητή, όσο και μέσω γραπτών οδηγιών που εμφανίζονταν στην οθόνη του υπολογιστή κατά τη έναρξη του πειράματος. Το τέλος των οδηγιών ακολουθούσε ένα τμήμα εξάσκησης 11 τεμαχίων ώστε να εξοικειώνονται οι συμμετέχοντες με την όλη διαδικασία. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στο στάδιο της εξάσκησης δεν προσμετρήθηκαν στα τελικά αποτελέσματα.

2.3 Αναλύσεις / Μετρήσεις

Για την στατιστική επεξεργασία των αποτελεσμάτων, δηλαδή των προτιμήσεων που έδειξαν οι συμμετέχοντες ανά τιμή γένους στα δύο πειράματα αλλά και τους αντίστοιχους χρόνους αντίδρασης ανά πειραματική συνθήκη (πραγματικές – ψευδολέξεις στο 1^ο πείραμα και σχέση συμφωνίας – φωνολογικής αρμονίας μεταξύ υποβολέα και ουσιαστικού στο 2^ο πείραμα) χρησιμοποιήθηκαν τα προγράμματα Microsoft Excel (έκδοση 2010) και IBM SPSS STATISTICS (έκδοση 22).

Αρχικά μεταφέρθηκαν από το πρόγραμμα DMDX¹⁴ οι απαντήσεις των συμμετεχόντων με τους αντίστοιχους χρόνους αντίδρασης καθώς και τις ανώτερες και κατώτερες αποδεκτές τιμές ανά πειραματικό αντικείμενο σε ένα κενό φύλλο υπολογισμού Excel. Τα δεδομένα αυτά ήταν ακατέργαστα και δεν είχαν υποστεί καμία επεξεργασία. Στο Excel κατηγοριοποιήθηκαν τα ακατέργαστα δεδομένα κάθε πειράματος στις συνθήκες που τα διακρίνουν και στις αντίστοιχες ομάδες συμμετεχόντων που έλαβαν μέρος (μονόγλωσσοι και δίγλωσσοι). Για παράδειγμα στο πείραμα 1 υπήρχαν οι εξής έξι συνθήκες: **1)** υπαρκτά αρσενικά ουσιαστικά σε -οι, **2)** υπαρκτά θηλυκά ουσιαστικά σε -οι, **3)** υπαρκτά αρσενικά ουσιαστικά σε -ες, **4)** υπαρκτά θηλυκά ουσιαστικά σε -ες, **5)** ψευδολέξεις σε –οι και **6)** ψευδολέξεις σε –ες. Αντίστοιχα στο πείραμα 2 οι συνθήκες στις οποίες διαιρέσαμε τα δεδομένα μας ήταν οι τέσσερις που αναφέραμε στην ενότητα 2.2.2: **(1)** +ΣΣ +ΦΑ, **2.** -ΣΣ -ΦΑ, **3.** +ΣΣ -ΦΑ, **4.** -ΣΣ +ΦΑ) και αντιστοιχούσαν στη σχέση μεταξύ υποβολέα και ουσιαστικού.

Αφού κατηγοριοποιήθηκαν τα δεδομένα σε ομάδες, υπολογίστηκε ο Μ.Ο. χρόνων αντίδρασης ανά συνθήκη ενώ απομονώθηκαν και οι ακραίες τιμές τις οποίες είχε ήδη καταγράψει το πρόγραμμα DMDX κατά την διεξαγωγή των πειραμάτων. Στους πίνακες που ακολουθούν φαίνεται ο αριθμός των τιμών που απορρίφθηκαν σε κάθε συνθήκη ως ακραίες και στα δύο πειράματα ανάλογα με την ομάδα των συμμετεχόντων:

¹⁴ Στο πρόγραμμα DMDX είχαν οριστεί η ανώτερη και κατώτερη χρονική τιμή κατά την οποία οι συμμετέχοντες έπρεπε να υποβάλλουν την απάντησή τους ανά πειραματικό αντικείμενο

Πείραμα 1:

Συνθήκη	Σύνολο απαντήσεων	Συνολικός αριθμός τιμών που απορρίφθηκαν	απορριφθείσες τιμές και αντιστοιχία σε ομάδα συμμετεχόντων
υπαρκτά αρσενικά ουσιαστικά σε -οι	380	21	11 μονόγλωσσοι 10 δίγλωσσοι
υπαρκτά θηλυκά ουσιαστικά σε -οι	380	17	15 μονόγλωσσοι 2 δίγλωσσοι
υπαρκτά αρσενικά ουσιαστικά σε -ες	380	18	12 μονόγλωσσοι 6 δίγλωσσοι
υπαρκτά θηλυκά ουσιαστικά σε -ες	380	20	10 μονόγλωσσοι 10 δίγλωσσοι
ψευδολέξεις σε -οι	1520	105	53 μονόγλωσσοι 52 δίγλωσσοι
ψευδολέξεις σε -ες	1520	28	8 μονόγλωσσοι 20 δίγλωσσοι

Πείραμα 2:

Συνθήκη	Σύνολο απαντήσεων	Συνολικός αριθμός τιμών που απορρίφθηκαν	απορριφθείσες τιμές και αντιστοιχία σε ομάδα συμμετεχόντων
+ΣΣ +ΦΑ	380	34	17 μονόγλωσσοι 17 δίγλωσσοι
-ΣΣ -ΦΑ	380	6	5 μονόγλωσσοι 1 δίγλωσσοι
+ΣΣ -ΦΑ	380	2	1 μονόγλωσσοι

			1 δίγλωσσοι
-ΣΣ +ΦΑ	380	33	13 μονόγλωσσοι 20 δίγλωσσοι

Μετά την απομάκρυνση των ακραίων τιμών, τα δεδομένα περάστηκαν στο πρόγραμμα στατιστικής IBM STATISTICS (εκδ.22). Μέσω του SPSS έγινε ο υπολογισμός του μέσου χρόνου αντίδρασης ανά άτομο για την κάθε συνθήκη (και για τις δύο ομάδες συμμετεχόντων) αλλά και του μέσου χρόνου αντίδρασης για κάθε πειραματικό αντικείμενο (των πειραμάτων 1 και 2) από όλα τα άτομα που απάντησαν σε αυτό. Με τον τρόπο αυτό έγινε καταμέτρηση των προτιμήσεων των συμμετεχόντων, δηλαδή πόσες φορές θεωρούσαν τα πειραματικά αντικείμενα του πειράματος 1 αρσενικά και πόσες θηλυκά ανάλογα με το κλιτικό τους επίθημα. Όσον αφορά το 2^ο πείραμα, βοήθησε στη διερεύνηση του βαθμού σύμπτωσης των απαντήσεων που έδωσαν οι συμμετέχοντες και των δύο ομάδων με βάση το απάντηση στόχο (target response) που είχε οριστεί για το κάθε πειραματικό αντικείμενο ανάλογα με την συνθήκη που ανήκε. Επίσης ο υπολογισμός του μέσου χρόνου αντίδρασης ανά συνθήκη έδειξε σε ποιες συνθήκες παρατηρείται μεγαλύτερη αυτοματοποίηση απαντήσεων και σε ποιες όχι, και αν εν τέλει η διαφοροποιήσεις μεταξύ της ομάδας των δίγλωσσων συμμετεχόντων και της ομάδας των μονόγλωσσων είναι στατιστικά σημαντικές. Οι γενικές επιδράσεις ελέγχθηκαν με “mixed ANOVA” ενώ οι διαφορές μεταξύ των ομάδων αναλύθηκαν με “independent-samples t-tests” και οι διαφορές εντός των ομάδων με “paired-samples t-tests”. Στο κεφάλαιο 3 που ακολουθεί, θα γίνει αναλυτική παρουσίαση των απαντήσεων που έδωσαν οι συμμετέχοντες σε κάθε πείραμα, του βαθμού ταύτισής τους με τις αναμενόμενες απαντήσεις που είχαμε ορίσει αλλά και του χρόνου αντίδρασης ανάλογα με την συνθήκη στην οποία εκτίθονταν κάθε φορά.

3. Αποτελέσματα

Στόχος του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι η παρουσίαση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν μετά τη διεξαγωγή των πειραματικών δραστηριοτήτων που περιγράφονται στο Κεφάλαιο 2. Αρχικά θα γίνει περιγραφή των προτιμήσεων γένους των συμμετεχόντων με βάση τις συνθήκες που ορίστηκαν κατά την έναρξη της έρευνας. Συγκεκριμένα για το Πείραμα 1 θα παρουσιαστούν πρώτα οι προτιμήσεις γένους των συμμετεχόντων όπως αυτές διαμορφώθηκαν βάσει των κλιτικών επιθημάτων των ουσιαστικών που τους δινόταν προς αξιολόγηση. Στο Πείραμα 2 θα γίνει ανάλυση της επίδρασης της γραμματικής (α)συμφωνίας και φωνολογικής αρμονίας στην προσπάθεια αναγνώρισης του γένους των λέξεων-στόχων από τους συμμετέχοντες.

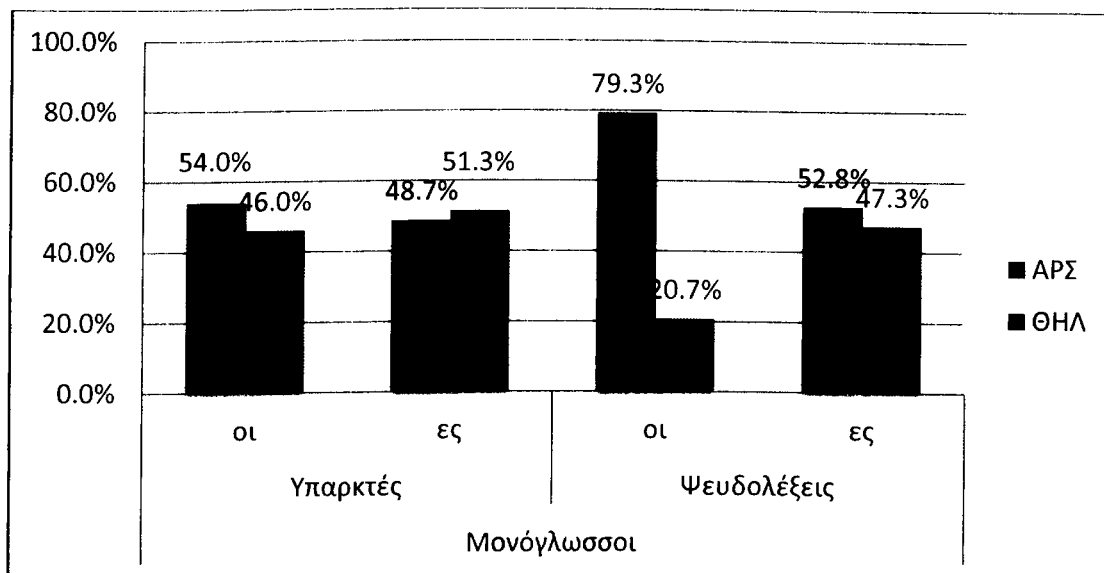
Στη συνέχεια θα διερευνηθεί η επίδραση που άσκησαν οι συνθήκες των δύο πειραμάτων (το είδος του κλιτικού επιθήματος για το Πείραμα 1 και οι συμφωνία – φωνολογική αρμονία για το Πείραμα 2) στον χρόνο απάντησης των συμμετεχόντων, σε μία προσπάθεια να προσδιοριστεί ποιες ήταν οι συνθήκες που διευκόλυναν περισσότερο τη διαδικασία επιλογής γένους των ουσιαστικών και ποιες τη δυσχέραναν.

3.1 Προτιμήσεις γένους

3.1.1. Πείραμα 1

Πρόκειται για χρονομετρικό πείραμα αναγνώρισης γένους με στόχο να διερευνηθεί το αν επηρεάζει το κλιτικό επίθημα ενός ουσιαστικού την αναγνώριση της τιμής γένους του. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός του πειράματος ήταν η αναγνώριση του γένους του ουσιαστικού (υπαρκτού ή ψευδολέξης) που εμφανιζόταν στην οθόνη του υπολογιστή με στόχο να εξεταστεί εάν υπάρχει ταύτιση συγκεκριμένων επιθημάτων του πληθυντικού αριθμού (-οι και -ες) με συγκεκριμένες τιμές γένους.

Ακολουθούν τα αποτελέσματα του Πειράματος 1 για την ομάδα των μονόγλωσσων συμμετεχόντων στο Διάγραμμα 1.

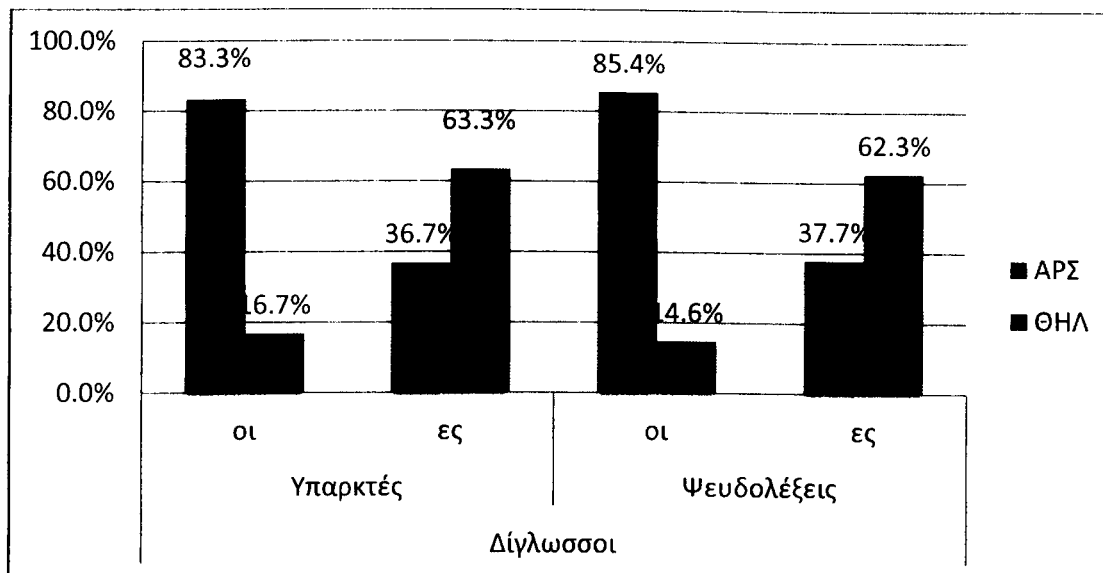
Διάγραμμα 1: Απαντήσεις μονόγλωσσων συμμετεχόντων με βάση το επίθημα των ουσιαστικών

Ξεκινώντας με τους μονόγλωσσους, παρατηρείται ότι το είδος του κλιτικού επιθήματος επηρέασε την προτίμηση γένους των ουσιαστικών κυρίως στην περίπτωση των ψευδολέξεων. Από το σύνολο των υπαρκτών λέξεων που χρησιμοποιήθηκαν, οι μισές ήταν αρσενικού γένους και οι άλλες μισές θηλυκού, σχετικά απλές και με μεγάλη συχνότητα χρήσης. Τα ποσοστά αναγνώρισης θα έπρεπε δηλαδή να αντιστοιχούν στο 50% για το αρσενικό γένος και στο 50% για το θηλυκό. Κοιτώντας το Διάγραμμα 1, παρατηρούμε ότι κάτι τέτοιο δε συμβαίνει. Ξεκινώντας με τα υπαρκτά ουσιαστικά σε –οι (π.χ. πύργοι ΑΡΣ και οδοί ΘΗΛ), αυτά χαρακτηρίστηκαν αρσενικά σε ποσοστό 54% και θηλυκά σε ποσοστό 46%. Κάποια από τα θηλυκά ουσιαστικά πρέπει να αξιολογήθηκαν ως αρσενικά λόγω του κλιτικού επιθήματος –οι. Ωστόσο η διαφορά δεν είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,779$) πράγμα που είναι αναμενόμενο δεδομένου ότι τα ουσιαστικά ήταν υπαρκτά, επομένως δεν πρέπει να άσκησαν και μεγάλο βαθμό δυσκολίας στους μονόγλωσσους-φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής. Στην περίπτωση των υπαρκτών ουσιαστικών με κλιτικό επίθημα –ες, τα οποία όμοια με τα σε –οι ήταν κατά ήμισυ αρσενικά (π.χ. φράχτες) και κατά το άλλο ήμισυ θηλυκά (π.χ. βελόνες), το πλειοψηφικό ποσοστό των απαντήσεων των μονόγλωσσων συμμετεχόντων δόθηκε στο θηλυκό γένος και αντιστοιχεί στο 51.3%, έναντι 48.7% που θεωρήθηκαν αρσενικά. Και σε αυτή την περίπτωση η διαφορά στην προτίμηση γένους εξακολουθεί να μην είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,945$) ενώ τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι ενδεικτικά της ύπαρξης

σχέσης μεταξύ επιθήματος και συγκεκριμένης τιμής γένους, δεδομένου ότι τα ποσοστά απόδοσης γένους είναι αρκετά κοντά στο 50% και για τα δύο γένη και στις δύο περιπτώσεις κλιτικών επιθημάτων για τα υπαρκτά ουσιαστικά.

Λόγω των παραπάνω αμφιβολιών, ιδιαίτερη σημασία θα έχουν τα αποτελέσματα προτίμησης γένους στην περίπτωση των ψευδολέξεων για τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες. Πλέον μιλάμε για εντελώς άγνωστα σύνολα γραμμάτων ακόμη και για την ομάδα των φυσικών ομιλητών της Ελληνικής, των οποίων το γένος έπρεπε να αναγνωριστεί διαισθητικά στο σύντομο χρονικό διάστημα που δινόταν ανά πειραματικό αντικείμενο. Τις ψευδολέξεις με ληκτικό επίθημα –οι, τις χαρακτήρισαν οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες ως αρσενικές σε ποσοστό 79,3%, έναντι 20,7% που θεωρήθηκαν θηλυκές. Σε αντίθεση με τις υπαρκτές λέξεις σε –οι, η συγκεκριμένη διαφορά προτίμησης των δύο τιμών γένους είναι στατιστικά σημαντική ($p < 0,001$). Μάλιστα στην περίπτωση αυτή παρατηρείται ένας μεγάλος βαθμός ταύτισης του επιθήματος –οι με το αρσενικό γένος.

Αντίθετα, στην περίπτωση των ψευδολέξεων με κλιτικό επίθημα –ες, η διαφορά στην προτίμηση γένους δεν είναι στατιστικά σημαντική. Συγκεκριμένα, οι ψευδολέξεις σε –ες χαρακτηρίστηκαν στην πλειοψηφία τους από τους μονόγλωσσους ως αρσενικές σε ποσοστό 52,8% έναντι 47,2% για το θηλυκό γένος. Η διαφορά αυτή δεν είναι αρκετή ($p = 0,725$), τουλάχιστον όχι σε βαθμό που να υποδεικνύει μία σαφή σχέση του επιθήματος –ες με κάποια τιμή γένους, επομένως το επίθημα –ες δεν μπορεί να θεωρηθεί χαρακτηρισμένο ως προς το γένος, τουλάχιστον όχι ακόμη.

Διάγραμμα 2: Απαντήσεις δίγλωσσων συμμετεχόντων με βάση το επίθημα των ουσιαστικών

Περνώντας στα δεδομένα της ομάδας των δίγλωσσων ομιλητών με βάση το Διάγραμμα 2, είναι εμφανές ότι τα ποσοστά των δίγλωσσων συμμετεχόντων σε όλες τις κατηγορίες παρουσιάζουν αρκετές διαφορές σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσοστά των μονόγλωσσων. Συγκεκριμένα, οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες χαρακτήρισαν τα υπαρκτά ουσιαστικά σε –οι ως αρσενικά σε ποσοστό 83.3% έναντι 16,7% που αντιστοιχεί στην επιλογή του θηλυκού γένους. Πρόκειται για διαφορά στατιστικά σημαντική ($p=0,039$). Αυτό σημαίνει ότι οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες ταύτισαν το επίθημα –οι με το αρσενικό γένος σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τους μονόγλωσσους.

Στην περίπτωση των υπαρκτών ουσιαστικών σε –ες, οι προτιμήσεις των δίγλωσσων συμμετεχόντων αντιστράφηκαν αφού απέδωσαν το θηλυκό γένος στο 63,3% των περιπτώσεων, έναντι του αρσενικού γένους που ανέρχεται στο 36,7%. Πρόκειται βέβαια για μη στατιστικά σημαντική διαφορά ($p=0,396$). Και στις δύο περιπτώσεις επιθημάτων (-οι και -ες) η ομάδα των δίγλωσσων φαίνεται πως χαρακτήρισε το γένος των υπαρκτών ουσιαστικών βάσει του επιθήματος, με την διαφορά βέβαια ότι τα ποσοστά που αφορούσαν το επίθημα -οι έδειξαν ξεκάθαρη προτίμηση προς το αρσενικό γένος, σε αντίθεση με το επίθημα -ες το οποίο δεν ταυτίστηκε με κάποια τιμή γένους, τουλάχιστον όχι σε στατιστικά σημαντικό βαθμό.

Όσον αφορά τις ψευδολέξεις, οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες χαρακτήρισαν την πλειοψηφία των ψευδολέξεων με ληκτικό επίθημα -οι ως αρσενικού γένους στο τεράστιο ποσοστό του 85,4%, έναντι μόλις 14,6% που αντιστοιχεί στην προτίμηση του θηλυκού γένους. Αντίθετα στην κατηγορία των ψευδολέξεων με κλιτικό επίθημα -ες, το 62,3% των ψευδολέξεων θεωρήθηκαν θηλυκές ενώ στο αρσενικό γένος απέδωσαν το αρκετά μικρότερο 37,7%. Η διαφορά στην προτίμηση γένους για το ληκτικό επίθημα -οι είναι στατιστικά σημαντική με ($p < 0,001$) ενώ για το ληκτικό επίθημα -ες είναι μη σημαντική ($p = 0,117$).

Το παράδοξο βέβαια με την ομάδα των δίγλωσσων συμμετεχόντων είναι ότι τα ποσοστά που αφορούν τις ψευδολέξεις είναι σχεδόν πανομοιότυπα με εκείνα που αφορούν τις υπαρκτές λέξεις. Η διαφοροποίηση λοιπόν μεταξύ υπαρκτών και μη υπαρκτών ουσιαστικών δεν επηρέασε σημαντικά τις απαντήσεις της συγκεκριμένης ομάδας. Και στις δύο περιπτώσεις το είδος του κλιτικού επιθήματος αποτέλεσε για την ομάδα των δίγλωσσων τον καθοριστικό παράγοντα διάκρισης του γένους των ουσιαστικών. Οι δίγλωσσοι δηλαδή δεν χαρακτήρισαν τα υπαρκτά ουσιαστικά με βάση το λεξικό (όπως έκαναν οι μονόγλωσσοι) αλλά βάσει επιθήματος. Στο επίθημα -οι φαίνεται ξεκάθαρα η προτίμηση που έδειξαν προς το αρσενικό γένος τόσο για τα υπαρκτά ουσιαστικά όσο και για τις ψευδολέξεις. Αντίθετα το επίθημα -ες δεν φάνηκε να ταυτίζεται με το αρσενικό ή το θηλυκό γένος, τουλάχιστον όχι σε στατιστικά σημαντικό βαθμό σε καμία από τις δύο κατηγορίες λέξεων (υπαρκτές και ψευδολέξεις).

Συγκρίνοντας τις επιδόσεις των μονόγλωσσων ομιλητών με αυτές των δίγλωσσων, τα αποτελέσματα φανέρωσαν μια ουσιώδη διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων. Ξεκινώντας με την κατηγορία των πραγματικών ουσιαστικών σε -οι, οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες δεν εξέφρασαν κάποια προτίμηση για τις υπαρκτές λέξεις, σε αντίθεση με τους δίγλωσσους που θεώρησαν τα υπαρκτά ουσιαστικά σε -οι αρσενικά σε ποσοστό 83,3% (ποσοστό 30% υψηλότερο σε σχέση με την ομάδα των μονόγλωσσων συμμετεχόντων ($p = 0,046$)) και τα λήγοντα σε -ες υπαρκτά ουσιαστικά θηλυκά στην πλειοψηφία τους σε ποσοστό 63,3% (11% υψηλότερο σε σχέση με την ομάδα των μονόγλωσσων), χωρίς όμως αυτή η διαφορά να είναι στατιστικά σημαντική ($p = 0,443$). Σε αντίθεση με τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες που έκριναν το γένος των υπαρκτών ουσιαστικών με λεξικά κριτήρια, οι δίγλωσσοι έκριναν τις υπαρκτές λέξεις με βάση την κατάληξη των ουσιαστικών. Ουσιαστικά

φαίνεται πως οι δίγλωσσοι δεν κατάφεραν να κάνουν διάκριση μεταξύ υπαρκτών λέξεων και ψευδολέξεων.

Στην κατηγορία των ψευδολέξεων με κλιτικό επίθημα –οι, οι δύο ομάδες έδωσαν όμοιες απαντήσεις ($p=0,325$). Και οι δύο προτίμησαν το αρσενικό γένος σε πολύ μεγάλο ποσοστό ενώ η διαφορά της τάξης του 6% μεταξύ των αποτελεσμάτων των δύο ομάδων δείχνει ότι και οι δύο κινήθηκαν στην προτίμηση του συγκεκριμένου γένους με παρόμοιο τρόπο, βάσει του κλιτικού επιθήματος της άγνωστης “λέξης” που έβλεπαν.

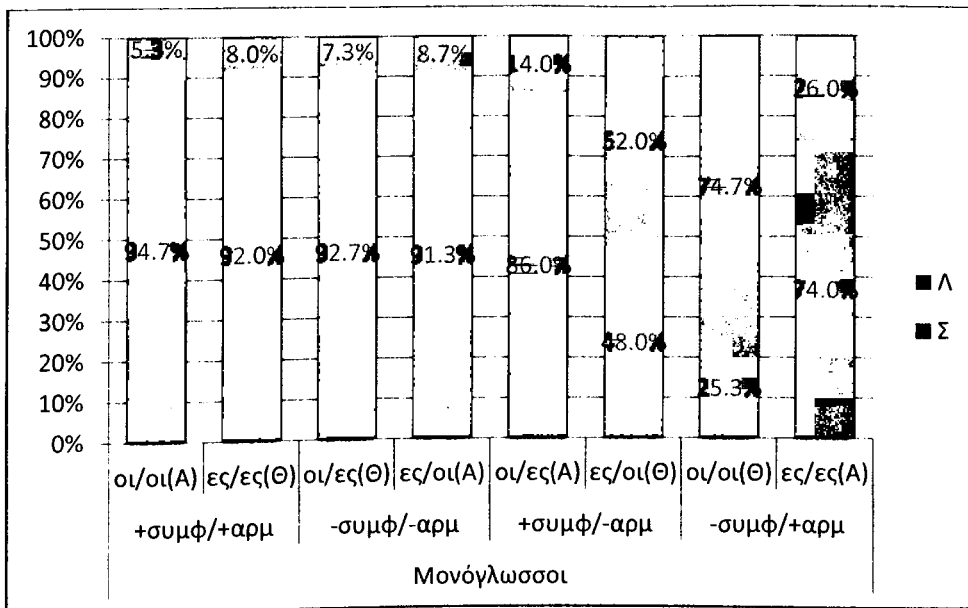
Τέλος στην περίπτωση των ψευδολέξεων σε –ες, καμία από τις δύο ομάδες δεν έδειξε ξεκάθαρη προτίμηση σε κάποια τιμή γένους αφού η διαφορά μεταξύ των ποσοστών για το αρσενικό γένος και των ποσοστών για το θηλυκό είναι μη σημαντική ($p=0,057$). Αυτό σημαίνει ότι η κατάληξη –ες είναι αμφίσημη τόσο για τους μονόγλωσσους όσο και για τους δίγλωσσους ομιλητές.

Βάσει των αποτελεσμάτων του πειράματος 1 φαίνεται πως τα κλιτικά επιθήματα επηρέασαν την επιλογή γένους των ουσιαστικών μόνο στην περίπτωση των ψευδολέξεων για τους φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής, ενώ για τους δίγλωσσους ομιλητές το κλιτικό επίθημα αποτέλεσε τον ρυθμιστικό παράγοντα επιλογής γένους τόσο για τις υπαρκτές λέξεις όσο και για τις ψευδολέξεις. Οι μη φυσικοί χρήστες της Ελληνικής βασίστηκαν σε μεγαλύτερο βαθμό στα κλιτικά επιθήματα από τους φυσικούς και αυτό αποδεικνύεται από τα σχεδόν πανομοιότυπα ποσοστά επιλογής γένους μεταξύ υπαρκτών ουσιαστικών και ψευδο-ουσιαστικών. Αντίθετα οι μονόγλωσσοι φυσικοί ομιλητές, δεδομένων των υψηλών ποσοστών επιτυχίας στην αναγνώριση των υπαρκτών ουσιαστικών, βασίστηκαν στο λεξικό τους από το οποίο ανέσυραν τις λέξεις μαζί με τα χαρακτηριστικά τους, ένα από τα οποία είναι το γένος, κάτι που δεν έκαναν σε καμία περίπτωση οι δίγλωσσοι.

Στην περίπτωση των ψευδολέξεων φαίνεται πως και οι μονόγλωσσοι βασίστηκαν αποκλειστικά στο κλιτικό επίθημα των «ουσιαστικών» για την επιλογή γένους ενώ για τις ψευδολέξεις σε –οι υπήρξε ταύτιση απόψεων με τους δίγλωσσους, αφού και οι δύο ομάδες επέλεξαν το αρσενικό γένος και μάλιστα σε πολύ υψηλό ποσοστό. Τα αποτελέσματα είναι ενδεικτικά, παρά τις όποιες εξαιρέσεις, της σχέσης που υπάρχει μεταξύ του επιθήματος -οι και του αρσενικού γένους.

3.1.2 Πείραμα 2

Υπενθυμίζεται ότι το δεύτερο πείραμα είναι ένα χρονομετρικό πείραμα λεξικής απόφασης που στόχο έχει να διερευνήσει τον βαθμό επιρροής που ασκούν συντακτικοί και φωνολογικοί παράγοντες (σχέση συμφωνίας και φωνολογικής αρμονίας) στην διάκριση γένους των ουσιαστικών. Πλέον οι συμμετέχοντες έβλεπαν ως πειραματικά αντικείμενα μόνο τις υπαρκτές λέξεις του πειράματος 1, των οποίων προηγούνταν πάντοτε ένα επίθετο σε ρόλο υποβολέα (priming) στην ίδια πτώση (ονομαστική) και στον ίδιο αριθμό (πληθυντικό). Όπως αναφέρθηκε στην ενότητα 2.2.2 η σχέση υποβολέα – ουσιαστικού, ανταποκρινόταν σε μία εκ των τεσσάρων συνθηκών που αναφέραμε ήδη (1. + ΣΣ + ΦΑ, 2. -ΣΣ + ΦΑ, 3. +ΣΣ - ΦΑ, 4. -ΦΑ +ΣΣ, Κεφάλαιο 2 σελίδα 53). Στόχος της συγκεκριμένης διεργασίας είναι η εξέταση των συνθηκών που ενδεχομένως να συμβάλλουν στην ευκολότερη αναγνώριση του γένους των ουσιαστικών ή αντίθετα να οδηγούν σε λανθασμένες επιλογές γένους. Ξεκινώντας με τους μονόγλωσσους ομιλητές, το Διάγραμμα 3 παρουσιάζει τα ποσοστά σωστών και λανθασμένων απαντήσεων των μονόγλωσσων συμμετεχόντων ανά συνθήκη συμφωνίας-φωνολογικής αρμονίας.

Διάγραμμα 3: Αντιστοιχία απαντήσεων μονόγλωσσων συμμετεχόντων σε τιμές γένους ανά συνθήκη Συμφωνίας - Φωνολογικής αρμονίας,

Πρώτη συνθήκη είναι η “+ΣΣ +ΦΑ” στην οποία ανήκουν οι συνδυασμοί επιθημάτων οι/οι για τα αρσενικού γένους τεμάχια (π.χ. πέτρινοι πύργοι) και ες/ες για τα θηλυκού γένους (π.χ. γλυκές πατάτες). Οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες ήταν σε θέση να απαντήσουν σωστά στο 94,7% των περιπτώσεων για τα αρσενικού γένους ουσιαστικά και στο 92% για τα θηλυκού γένους. Όπως ήταν αναμενόμενο, η συγκεκριμένη συνθήκη δεν προκάλεσε κάποιο πρόβλημα στους μονόγλωσσους συμμετέχοντες ($p < 0,001$ και στις δύο περιπτώσεις).

Αντίστοιχης ευκολίας φάνηκε να είναι και η συνθήκη “-ΣΣ -ΦΑ”. Στη συνθήκη αυτή ανήκουν οι συνδυασμοί επίθετου – ουσιαστικού με επιθήματα ες/οι για το αρσενικό γένος (π.χ. γεωργικές σπόροι) και οι/ες για τα θηλυκού γένους ουσιαστικά (π.χ. πλαστικοί βαλίτσες). Εννοείται πως και στις δύο περιπτώσεις τεμαχίων, η σωστή απάντηση ήταν το να αξιολογήσουν τους συνδυασμούς αυτούς ως λανθασμένους. Για το σύνολο των τεμαχίων της συνθήκης, απάντησαν σωστά (αναγνωρίζοντάς τα τεμάχια ως μη αποδεκτά) στο 91.3% των περιπτώσεων για το αρσενικό γένος και στο 92,7% για το θηλυκό. Όμοια με την προηγούμενη συνθήκη, η “-ΣΣ -ΦΑ” δεν προκάλεσε κανένα απολύτως πρόβλημα στους μονόγλωσσους συμμετέχοντες ($p < 0,001$ και στις δύο περιπτώσεις). Ενδιαφέρον θα έχει να δούμε εάν τα υψηλά ποσοστά επιτυχίας συνοδεύονται και από αντίστοιχους μικρούς χρόνους αντίδρασης.

Η τρίτη συνθήκη αξιολόγησης ήταν η “+ΣΣ -ΦΑ” στην οποία ανήκουν συνδυασμοί επιθέτου με αρσενικά ουσιαστικά λήγοντα σε οι/ες (π.χ. ξύλινοι φράχτες) και τεμάχια επιθέτων και θηλυκών ουσιαστικών σε ες/οι (π.χ. ελληνικές διάλεκτοι). Οι συνδυασμοί αυτοί είναι αποδεκτοί στα πλαίσια χρήσης της Ελληνικής και η σωστή απάντηση έπρεπε να είναι το “Ναι”. Το διαφορετικό κλιτικό επίθημα μεταξύ επιθέτου και ουσιαστικού και η συνακόλουθη διαφορετική φωνολογική αρμονία μεταξύ επιθέτου και ουσιαστικού θα μπορούσε εύκολα να οδηγήσει σε εσφαλμένες απαντήσεις. Για την κατηγορία των αρσενικών ουσιαστικών δε φάνηκε να υπάρχει κάποιο πρόβλημα αφού το 86% των απαντήσεων ήταν σωστές έναντι μόλις 14% που ήταν οι λανθασμένες ($p = 0,002$). Η κατάσταση βέβαια ήταν διαφορετική για τα θηλυκού γένους τεμάχια της συγκεκριμένης συνθήκης, όπου το 52% των απαντήσεων ήταν λανθασμένο θεωρώντας τους συνδυασμούς τύπου “ελληνικές διάλεκτοι” μη

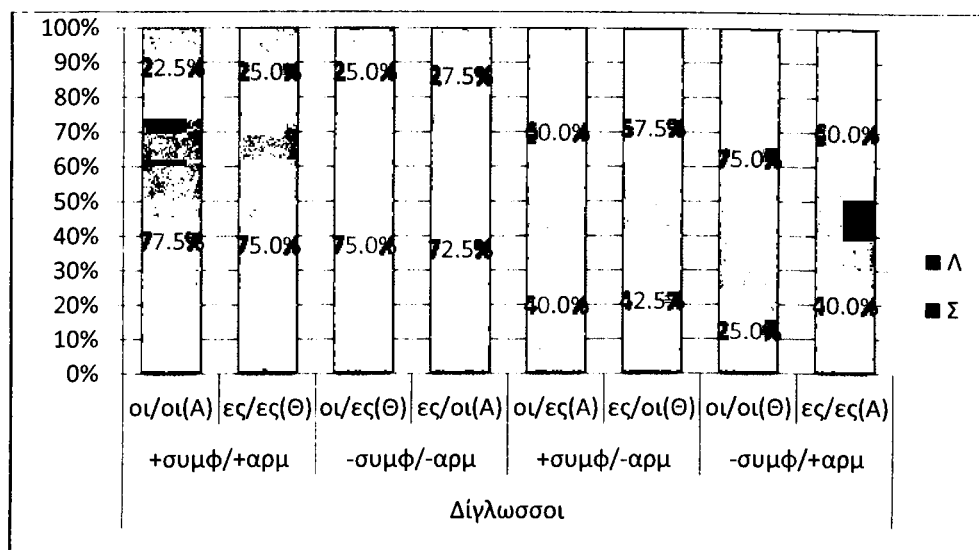
αποδεκτούς ενώ το 48% των αντίστοιχων περιπτώσεων θεωρήθηκε σωστό όπως και θα έπρεπε. Τα ποσοστά μεταξύ σωστών και λανθασμένων απαντήσεων έχουν μία διαφοροποίηση της τάξης του 4%, ενώ φαίνεται ξεκάθαρα ότι δεν υπήρξε κάποια σαφής τάση ούτε προς τη μία ούτε προς την άλλη απάντηση ($p=0,877$). Μία πιθανή εξήγηση της αδυναμίας αναγνώρισης των θηλυκών ουσιαστικών με κλιτικό επίθημα –οι είναι λόγω του ότι το επίθημα –οι εμφανίζεται σπανιότερα στα θηλυκά ουσιαστικά, άρα θεώρησαν τα ουσιαστικά αυτά ως αρσενικά και έτσι πιθανότατα οδηγήθηκαν σε λάθος απάντηση.

Τελευταία συνθήκη για τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες είναι η “-ΣΣ +ΦΑ” στην οποία ανήκουν αρσενικού γένους τεμάχια με κλιτικά επιθήματα ες/ες (π.χ. άγνωστες πλανήτες) και θηλυκά τεμάχια με κλιτικά επιθήματα οι/οι (π.χ. κρυφοί είσοδοι). Όμοια με τη συνθήκη “-ΣΣ -ΦΑ”, οι συγκεκριμένοι συνδυασμοί επιθέτου – ουσιαστικού θα έπρεπε να αξιολογηθούν ως λανθασμένοι λόγω έλλειψης σχέσης συμφωνίας μεταξύ ουσιαστικού και προσδιοριστικού όρου. Το 74% των αρσενικών αντικειμένων αξιολογήθηκε σωστά βρίσκοντας τους συνδυασμούς αυτούς λανθασμένους ενώ το 26% των περιπτώσεων θεωρήθηκαν σωστοί δίνοντας ουσιαστικά λάθος απάντηση. Η έλλειψη συμφωνίας αλλά κυρίως η ύπαρξη φωνολογικής αρμονίας δεν φαίνεται να παρέσυρε τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες στο να αξιολογήσουν λάθος την πλειοψηφία των αρσενικών αντικειμένων. Στην περίπτωση των θηλυκών τεμαχίων φαίνεται να υπήρξε κάποιο πρόβλημα αφού το 74,7% των απαντήσεων θεώρησαν τους συνδυασμούς τύπου “κρυφοί είσοδοι” σωστούς ενώ μόλις το 25,3% ήταν σε θέση να διακρίνει ότι οι συγκεκριμένοι συνδυασμοί επίθετου – ουσιαστικού είναι λανθασμένοι. Όμοια με την προηγούμενη συνθήκη, το πρόβλημα σωστής αξιολόγησης του γένους προέκυψε πάλι για τα θηλυκού γένους τεμάχια. Και στις δύο περιπτώσεις η επιλογή δείχνει στατιστικά σημαντική διαφορά σε σχέση με την ικανότητα διαχωρισμού και τα p -values ανέρχονται σε $p=0,483$ για τα αρσενικά αντικείμενα και $p=0,487$ για τα θηλυκά.

Κάνοντας λοιπόν μία σύγκριση μεταξύ των συνθηκών “+ΣΣ -ΦΑ” και “-ΣΣ +ΦΑ”, παρατηρείται ότι η έλλειψη φωνολογικής αρμονίας της πρώτης οδήγησε σε διχασμό απαντήσεων των συμμετεχόντων για τα θηλυκά τεμάχια ενώ η έλλειψη συμφωνίας της δεύτερης φάνηκε να έχει αρνητική επίδραση στην διαδικασία αξιολόγησης πάλι των θηλυκών τεμαχίων για την ομάδα των μονόγλωσσων συμμετεχόντων. Και στις δύο περιπτώσεις τα ποσοστά επιτυχίας για τα θηλυκού

γένους τεμάχια είναι σημαντικά χαμηλότερα σε σχέση με τα ποσοστά επιτυχίας των αρσενικών τεμαχίων. Η μόνη λογική εξήγηση βρίσκεται στο κλιτικό επίθημα των θηλυκών ουσιαστικών που είναι το -οι. Πιθανότατα το επίθημα αυτό το οποίο φαίνεται και με βάση τα ευρήματα του πρώτου πειράματος να είναι περισσότερο συνδεδεμένο με το αρσενικό γένος, να οδήγησε τους συμμετέχοντες σε λάθος αναγνώριση του γένους των θηλυκών ουσιαστικών και κατ' επέκταση σε λάθος αξιολόγηση των συνδυασμών επιθέτων-θηλυκών ουσιαστικών.

Προχωρώντας στις απαντήσεις των δίγλωσσων ομιλητών, το Διάγραμμα 4 παρουσιάζει τα ποσοστά σωστών και λανθασμένων απαντήσεων των δίγλωσσων συμμετεχόντων ανά συνθήκη συμφωνίας-φωνολογικής αρμονίας και τις προτιμήσεις γένους στις οποίες αντιστοιχούν τα συγκεκριμένα ποσοστά.

Διάγραμμα 4: Απαντήσεις δίγλωσσων συμμετεχόντων ανά συνθήκη Συμφωνίας - Φωνολογικής αρμονίας

Ξεκινώντας και πάλι από τη συνθήκη “+ΣΣ+ΦΑ”, τα αποτελέσματα είναι σχετικά όμοια για την ομάδα των δίγλωσσων συμμετεχόντων με εκείνα των μονόγλωσσων συμμετεχόντων. Οι δίγλωσσοι ήταν σε θέση να αναγνωρίσουν ως σωστούς τους συνδυασμούς επιθέτων-ουσιαστικών με ληκτικό επίθημα οι/οι για τα αρσενικού γένους ουσιαστικά (π.χ. μεγάλοι βράχοι) σε ποσοστό 77,5% και ες/ες για τα θηλυκού γένους ουσιαστικά (π.χ. στρογγυλές μπάλες) σε ποσοστό 75%. Τα ποσοστά επιτυχίας είναι πολύ υψηλά και όπως ήταν αναμενόμενο η συγκεκριμένη συνθήκη δεν δημιούργησε πρόβλημα ούτε στους δίγλωσσους ($p=0,011$ και $p=0,021$ αντίστοιχα).

Το ίδιο συνέβη και στη συνθήκη “-ΣΣ -ΦΑ”. Εδώ εντοπίζουμε συνδυασμούς του τύπου “μαύρες καπνοί” με επιθήματα ες/οι για τα αρσενικού γένους τεμάχια και “σπασμένοι λάμπες” με επιθήματα οι/ες για τα θηλυκού γένους τεμάχια. Αντίστοιχα με τα όσα αναφέραμε για την συγκεκριμένη συνθήκη και για την ομάδα των μονόγλωσσων, οι συνδυασμοί αυτοί επιθέτου-ουσιαστικού θα έπρεπε να αξιολογηθούν ως λανθασμένοι. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η συγκεκριμένη συνθήκη δεν προκάλεσε προβλήματα στη διαδικασία αξιολόγησης γένους ούτε για την ομάδα των δίγλωσσων, αφού οι δίγλωσσοι απάντησαν σωστά απορρίπτοντας τους συγκεκριμένους συνδυασμούς ως λανθασμένους στο 72,5% των περιπτώσεων για τα αρσενικά ουσιαστικά και στο 75% για τα θηλυκά. Οι τιμές της παρατηρούμενης στατιστικής σημαντικότητας ήταν ίσες με 0,038 και 0,020 αντίστοιχα.

Η τρίτη συνθήκη με την οποία ήρθαν αντιμέτωποι οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες ήταν η “+ΣΣ -ΦΑ” στην οποία υπήρχαν συνδυασμοί επιθέτων-ουσιαστικών με κλιτικά επιθήματα οι/ες για το αρσενικό γένος (π.χ. μακρινοί πλανήτες) και ες/οι για το θηλυκό (π.χ. ξαφνικές έφοδοι). Στην περίπτωση των αρσενικών τεμαχίων, οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες ήταν ικανοί να αναγνωρίσουν σωστά το 40% των περιπτώσεων στις οποίες εκτέθηκαν, ενώ για το θηλυκό γένος το 42.5%. Και για τις δύο τιμές γένους, το ποσοστό σωστών απαντήσεων ήταν κάτω του 50% που σημαίνει ότι η ύπαρξη της συμφωνία γένους δε φάνηκε να βοηθά ιδιαίτερα τους δίγλωσσους στην προσπάθεια αξιολόγησης του γένους των τεμαχίων. Οι τιμές της στατιστικής σημαντικότητας ανέρχονται σε 0,368 και 0,501 αντίστοιχα.

Δεδομένου ότι η ύπαρξη συντακτικής συμφωνίας δεν βοήθησε τους δίγλωσσους συμμετέχοντες, στην τελευταία συνθήκη που είναι η “-ΣΣ +ΦΑ”, θα διερευνηθεί το ενδεχόμενο του να βασίστηκαν κυρίως στην φωνολογική ομοιότητα των κλιτικών επιθημάτων των υποβολέων και των ουσιαστικών προκειμένου να αξιολογήσουν το γένος των τεμαχίων που τους δόθηκαν, ενώ θα υπολογίσουμε και τον βαθμό στο οποίο ήταν ικανοί να δώσουν σωστές απαντήσεις. Στη συνθήκη αυτή ανήκουν συνδυασμοί κλιτικών επιθημάτων σε ες/ες για τα αρσενικού γένους τεμάχια (π.χ. άγνωστες πλανήτες) και οι/οι για τα θηλυκού γένους (π.χ. μεγάλοι πρόοδοι). Όμοια με την συνθήκη “-ΣΣ-ΦΑ”, η σωστή αντίδραση των συμμετεχόντων θα έπρεπε να είναι η απόρριψη των συγκεκριμένων συνδυασμών επιθέτου-ουσιαστικού λόγω έλλειψης συμφωνίας μεταξύ ουσιαστικού και επιθέτου. Κοιτώντας το Διάγραμμα 4,

παρατηρείται ότι οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες θεώρησαν τα αρσενικά τεμάχια σωστά σε ποσοστό 60% έναντι 40% που τα θεώρησαν λανθασμένα, όπως θα έπρεπε. Η διαφορά των δύο ποσοστών είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,048$). Τα θηλυκού γένους τεμάχια τα θεώρησαν σωστά σε ποσοστό 75% έναντι 25% που τα θεώρησαν λάθος, όπως και θα έπρεπε. Η διαφορά των δύο ποσοστών είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,021$). Η ύπαρξη της φωνολογικής αρμονίας μάλλον αποπροσανατόλισε εντελώς τους δίγλωσσους συμμετέχοντες. Και πάλι φαίνεται να επαληθεύεται αυτό που αναφέραμε και στην ομάδα των μονόγλωσσων, ότι το επίθημα –οι μάλλον είναι περισσότερο χαρακτηρισμένο ως προς το αρσενικό γένος με αποτέλεσμα οι συμμετέχοντες να θεωρούν τα θηλυκά τεμάχια της συνθήκης “-ΣΣ +ΦΑ” ως αρσενικά οδηγούμενοι σε λάθος απάντηση. Μάλιστα τα ποσοστά για τα θηλυκά ουσιαστικά της συνθήκης αυτής είναι πανομοιότυπα για τις δύο ομάδες συμμετεχόντων (74,7% μονόγλωσσοι – 75% δίγλωσσοι).

Σε αντίθεση με το Πείραμα 1 όπου οι απαντήσεις των μονόγλωσσων συμμετεχόντων παρουσίασαν αρκετές διαφορές σε σχέση με τις αντίστοιχες απαντήσεις των δίγλωσσων, στο Πείραμα 2 τα αποτελέσματα των δύο ομάδων έδειξαν μεγαλύτερη ταύτιση αποτελεσμάτων. Κάνοντας μία ανασκόπηση των αποτελεσμάτων του πειράματος 2, είναι φανερό ότι στις δύο πρώτες συνθήκες που ήταν η “+ΣΣ+ΦΑ” και η “-ΣΣ –ΦΑ” και οι δύο ομάδες συμμετεχόντων τα πήγαν πολύ καλά πετυχαίνοντας πολύ υψηλά ποσοστά επιτυχίας στις απαντήσεις τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ταυτόχρονη ύπαρξη συμφωνίας και φωνολογικής αρμονίας ή η απουσία και των δύο αποτελούν τις συνθήκες που διευκολύνουν περισσότερο την διαδικασία ανάλυσης και αξιολόγησης του γένους των ουσιαστικών, είτε μιλάμε για μονόγλωσσους-φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής, είτε για δίγλωσσους.

Όσον αφορά την συνθήκη “+ΣΣ -ΦΑ”, οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες πέτυχαν υψηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων σε σχέση με τους δίγλωσσους. Συγκεκριμένα κατάφεραν να αναγνωρίσουν επιτυχώς το 86% των αρσενικών τεμαχίων. Για το θηλυκό γένος βέβαια, οι σωστές απαντήσεις ανέρχονται στο 49%, έναντι των λανθασμένων που είναι στο 51%. Τα ποσοστά σωστών και λανθασμένων απαντήσεων για τα θηλυκού γένους ουσιαστικά είναι αρκετά κοντά, γεγονός που δείχνει ότι η συγκεκριμένη συνθήκη προκάλεσε διχασμό όσον αφορά την αξιολόγηση γένους ($p=0,418$). Η ύπαρξη της σχέσης συμφωνίας μεταξύ υποβολέα και

ουσιαστικού φάνηκε πως βοηθά κυρίως την αναγνώριση των ουσιαστικών αρσενικού γένους. Οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες από την άλλη δεν κατάφεραν να πετύχουν υψηλό αριθμό σωστών απαντήσεων σε κανένα από τα δύο γένη αφού τα ποσοστά επιτυχίας τους ανέρχονται στο 40% για τα αρσενικού γένους τεμάχια και 42,5% για τα θηλυκά. Η ύπαρξη της συμφωνίας δε φάνηκε να βοηθά ιδιαίτερα τους δίγλωσσους συμμετέχοντες στην προσπάθεια αξιολόγησης του γένους των τεμαχίων που ανήκουν στη συνθήκη “+ΣΣ -ΦΑ”. Μεταξύ των δύο ομάδων (μονόγλωσσοι και δίγλωσσοι), η διαφορά των ποσοστών επιτυχίας στη συνθήκη “+ΣΣ -ΦΑ” για τα αρσενικού γένους πειραματικά αντικείμενα είναι στατιστικά σημαντική ($p < 0,001$), ενώ αντίθετα για τα θηλυκού γένους τεμάχια είναι μη σημαντική ($p = 0,082$). Πιθανότατα τα ποσοστά επιτυχίας χαμηλότερα του 50% για τα θηλυκά τεμάχια να οφείλονται στο επίθημα –οι των θηλυκών τεμαχίων, το οποίο φαίνεται να είναι πιο σπάνιο στα θηλυκά ουσιαστικά και ενδεχομένως αυτό να προκάλεσε τον σχετικό αποπροσανατολισμό των συμμετεχόντων.

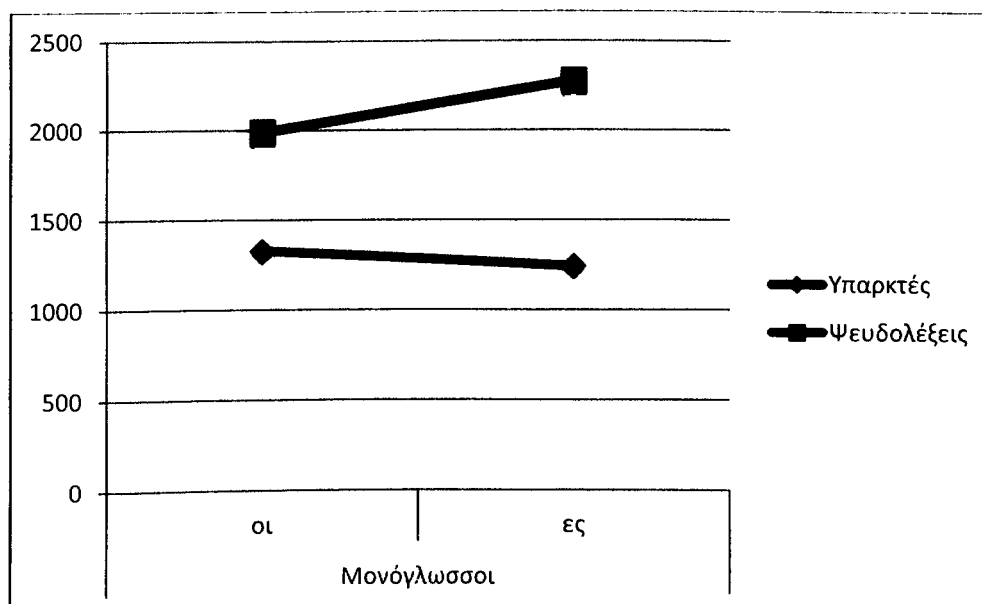
Τέλος στην συνθήκη “-ΣΣ+ΦΑ”, τα αποτελέσματα που έδωσαν οι μονόγλωσσοι και οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες ήταν αρκετά ανόμοια για τα αρσενικού γένους πειραματικά αντικείμενα αλλά πολύ όμοια για τα θηλυκού γένους. Συγκεκριμένα για τα θηλυκά αντικείμενα και οι δύο ομάδες απέρριψαν τους συνδυασμούς αυτούς σε ποσοστό μόλις 25%. Τα ποσοστά αυτά είναι ιδιαίτερα χαμηλά και για τις δύο ομάδες ενώ ως αιτία των λανθασμένων απαντήσεων θεωρήθηκε το επίθημα –οι των θηλυκών ουσιαστικών και η μεγάλη ταύτισή του με το αρσενικό γένος. Αντίθετα στα αρσενικά τεμάχια, οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες ήταν σε θέση να κάνουν σωστή αξιολόγηση απορρίπτοντας συνδυασμούς του τύπου “λερωμένες καθρέφτες” και μάλιστα σε πολύ υψηλό ποσοστό (74%), σε αντίθεση με τους δίγλωσσους οι οποίοι φαίνεται να παρασύρθηκαν από το χαρακτηριστικό της φωνολογικής αρμονίας με αποτέλεσμα να απορρίψουν τους συνδυασμούς αυτούς σε ποσοστό αρκετά χαμηλότερο σε σχέση με τους μονόγλωσσους (40%). Η διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων για τα αρσενικού γένους τεμάχια της συνθήκης αυτής είναι στατιστικά σημαντική ($p = 0,004$) ενώ για τα θηλυκού γένους μη σημαντική ($p = 0,186$). Ενδιαφέρον λοιπόν θα έχει να διερευνηθεί εάν τα ποσοστά σωστών και λανθασμένων απαντήσεων ανά συνθήκη σχετίζονται και με τους χρόνους αντίδρασης των συμμετεχόντων ανά συνθήκη.

3.2 Χρόνοι Αντίδρασης

3.2.1. Πείραμα 1

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα μελετηθεί ο χρόνος αντίδρασης των συμμετεχόντων και των δύο ομάδων ανάλογα με το κλιτικό επίθημα των ουσιαστικών που τους δόθηκαν, τόσο στην περίπτωση των υπαρκτών λέξεων όσο και των ψευδολέξεων. Στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι δεν θα ξαναγίνει διαχωρισμός των κατηγοριών των υπαρκτών ουσιαστικών σε -οι και σε -ες του Πειράματος 1 σε αρσενικά και θηλυκά, αφού πλέον μας ενδιαφέρει ο χρόνος αντίδρασης σε ολόκληρη τη συνθήκη με όλα τα αντικείμενα που περιέχει (αρσενικά και θηλυκά) και όχι η επιλογή γένους που έκαναν οι συμμετέχοντες για τα ουσιαστικά αυτά.

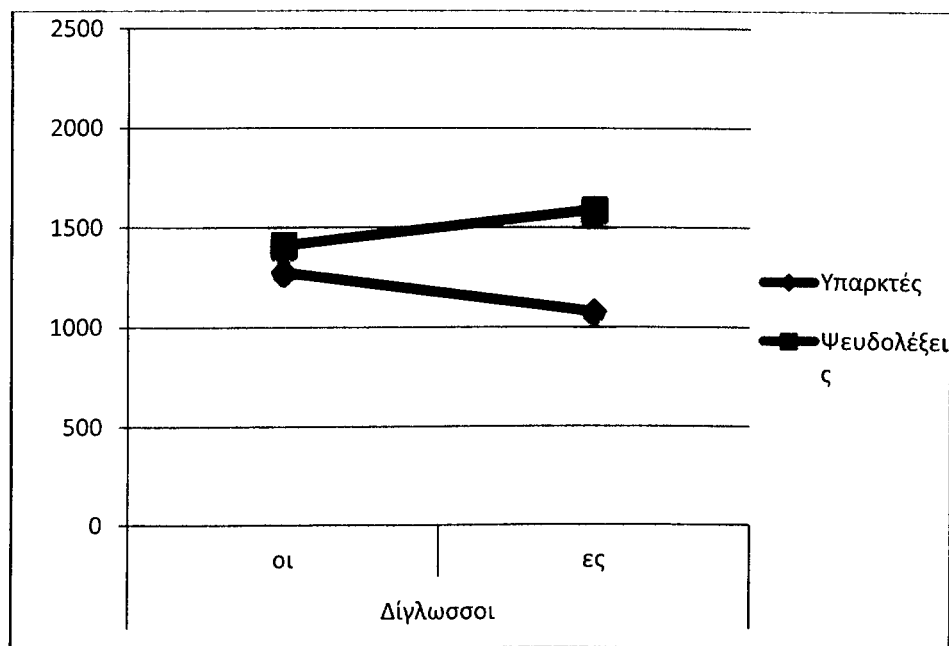
Το διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει τους χρόνους αντίδρασης των μονόγλωσσων συμμετεχόντων.

Διάγραμμα 5: Μέσοι χρόνοι αντίδρασης μονόγλωσσων συμμετεχόντων σε υπαρκτά ουσιαστικά και ψευδολέξεις

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 5, για την κατηγορία των πραγματικών λέξεων σε –οι και –ες, η κατηγορία των υπαρκτών ουσιαστικών σε –οι σημείωσε μεγαλύτερο μέσο χρόνο απαντήσεων σε σχέση με την κατηγορία των υπαρκτών ουσιαστικών σε –ες αλλά η διαφορά είναι μικρή και δεν είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,325$).

Το επόμενο γράφημα παρουσιάζει τους χρόνους αντίδρασης των δίγλωσσων συμμετεχόντων.

Διάγραμμα 6: Μέσοι χρόνοι αντίδρασης δίγλωσσων συμμετεχόντων σε υπαρκτά ουσιαστικά και ψευδολέξεις

Για την ομάδα των δίγλωσσων, φαίνεται ότι η κατηγορία των υπαρκτών ουσιαστικών σε –οι άσκησε μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας για τους συμμετέχοντες σε σχέση με την κατηγορία των υπαρκτών ουσιαστικών σε –ες ($p=0.013$). Συγκρίνοντας ωστόσο τις τιμές των δύο ομάδων, είναι εμφανές ότι οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες έχουν χαμηλότερο μέσο όρο χρόνου αντίδρασης για τις δύο κατηγορίες ουσιαστικών (υπαρκτά ουσιαστικά σε –οι: 1329,73 ms μονόγλωσσων έναντι 1275,87 ms δίγλωσσων και υπαρκτά ουσιαστικά σε –ες: 1245,025ms μονόγλωσσων έναντι 1077,58 ms δίγλωσσων) ($p<0,001$ και στις δύο περιπτώσεις). Και στις δύο κατηγορίες ο χρόνος υποβολής απάντησης των δίγλωσσων συμμετεχόντων είναι σταθερά μικρότερος σε σχέση με των μονόγλωσσων. Βέβαια αυτό ίσως να δικαιολογείται σε

κάποιο βαθμό από το γεγονός ότι οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες έδωσαν μεγαλύτερο ποσοστό σωστών απαντήσεων για τις κατηγορίες αυτές σε σχέση με του δίγλωσσους, όπως είδαμε και στην ενότητα 3.1.1, επομένως πιθανότατα να επεξεργάστηκαν τα δεδομένα αυτά για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Προχωρώντας στους χρόνους αντίδρασης των μονόγλωσσων και δίγλωσσων συμμετεχόντων για τις ψευδολέξεις του Πειράματος 1, είναι εμφανές ότι ο μέσος χρόνος απόκρισης των συμμετεχόντων και των δύο ομάδων είναι αρκετά πιο ανεβασμένος για την κατηγορία των ψευδολέξεων σε σχέση με τις υπαρκτές ($p < 0,001$ και στις δύο περιπτώσεις). Συγκεκριμένα για την ομάδα των μονόγλωσσων συμμετεχόντων, ο μέσος χρόνος απόκρισης για τις ψευδολέξεις σε –οι ανέρχεται σε 1989,28 ms (έναντι 1329,73 ms για τα υπαρκτά ουσιαστικά σε –οι) και για τις ψευδολέξεις σε –ες σε 2275,79 ms (έναντι 1245, 025 ms για τα υπαρκτά ουσιαστικά σε –ες) , δηλαδή 653,55 ms παραπάνω για την πρώτη κατηγορία και 1030,76 ms για την δεύτερη. Οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες δεν είχαν κάποια αξιοσημείωτη διαφορά στους χρόνους αντίδρασης των υπαρκτών λέξεων (είτε με επίθημα -οι είτε -ες) ενώ στην περίπτωση των ψευδολέξεων φάνηκε να δυσκολεύονται περισσότερο με τις ψευδολέξεις που είχαν κλιτικό επίθημα –ες σε σχέση με τις αντίστοιχες σε –οι (2275,79 ms: -ες έναντι 1989,28 ms: -οι). Αυτό ανταποκρίνεται απόλυτα σε όσα υποστηρίχτηκαν προηγουμένως, ότι δηλαδή το κλιτικό επίθημα –οι είναι αρκετά χαρακτηρισμένο ως προς το αρσενικό γένος, σε αντίθεση με το επίθημα –ες που δεν φαίνεται να έχει ταυτιστεί με κάποια τιμή γένους. Αυτό πρέπει να έδωσε στις απαντήσεις που αφορούσαν τις ψευδολέξεις σε –οι μία σχετική αυτοματοποίηση που σημαίνει αντίστοιχα και μικρότερους χρόνους αντίδρασης.

Αντίθετα από τους μονόγλωσσους, οι χρόνοι αντίδρασης της ομάδας των δίγλωσσων συμμετεχόντων για την κατηγορία των ψευδολέξεων είναι αρκετά πιο κοντά σε σχέση με τους μέσους χρόνους των υπαρκτών ουσιαστικών ($p < 0,001$ και στις δύο περιπτώσεις). Ο μέσος χρόνος για τις ψευδολέξεις σε –οι αντιστοιχεί σε 1410,94 (1275,87 ms στην αντίστοιχη κατηγορία υπαρκτών ουσιαστικών) και 1589 ms για τις ψευδολέξεις σε –ες (1077,58 ms στην αντίστοιχη κατηγορία υπαρκτών ουσιαστικών). Και οι δίγλωσσοι έχουν πιο χαμηλούς χρόνους αντίδρασης στις ψευδολέξεις σε –οι σε σχέση με τις ψευδολέξεις σε -ες, γεγονός που υποδεικνύει μία σχετική ευκολία αξιολόγησης των ψευδολέξεων με το συγκεκριμένο επίθημα. Μάλιστα αν συνδυάσουμε τον χαμηλότερο χρόνο αντίδρασης και των δύο ομάδων

στις ψευδολέξεις με επίθημα -οι με τα πολύ υψηλά ποσοστά επιλογής του αρσενικού γένους γι' αυτά τα τεμάχια, αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το επίθημα -οι είναι σημαντικά χαρακτηρισμένο ως προς το αρσενικό γένος αφού και οι δύο ομάδες συμμετεχόντων είχαν παρόμοια αντίδραση κάθε φορά που εμφανιζόταν το συγκεκριμένο επίθημα.

Κάνοντας λοιπόν μία συνολική εκτίμηση των όσων αναφέρθηκαν, παρατηρείται ότι και οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες δεν είχαν κάποια διαφορά στον χρόνο αντίδρασης για τις υπαρκτές λέξεις σε αντίθεση με τους δίγλωσσους που είχαν μικρότερο μέσο χρόνο αντίδρασης για τα λήγοντα σε -ες υπαρκτά ουσιαστικά σε σχέση με τα σε -οι.

Για τις ψευδολέξεις και οι δύο ομάδες συμμετεχόντων απάντησαν γρηγορότερα στην περίπτωση των ψευδολέξεων με κλιτικό επίθημα -οι. Μάλιστα, όπως παρουσιάστηκε στην ενότητα 3.1.1, στην συγκεκριμένη κατηγορία αποδόθηκε το αρσενικό γένος σε πολύ μεγάλο ποσοστό και από τους μονόγλωσσους και από τους δίγλωσσους συμμετέχοντες. Ο συνδυασμός της πιο γρήγορης απόκρισης στο επίθημα -οι σε συνδυασμό με την μεγάλη επιλογή του αρσενικού γένους θα μπορούσε να αποτελέσει μία ισχυρή ένδειξη ότι το συγκεκριμένο επίθημα είναι αρκετά χαρακτηρισμένο ως προς το αρσενικό γένος.

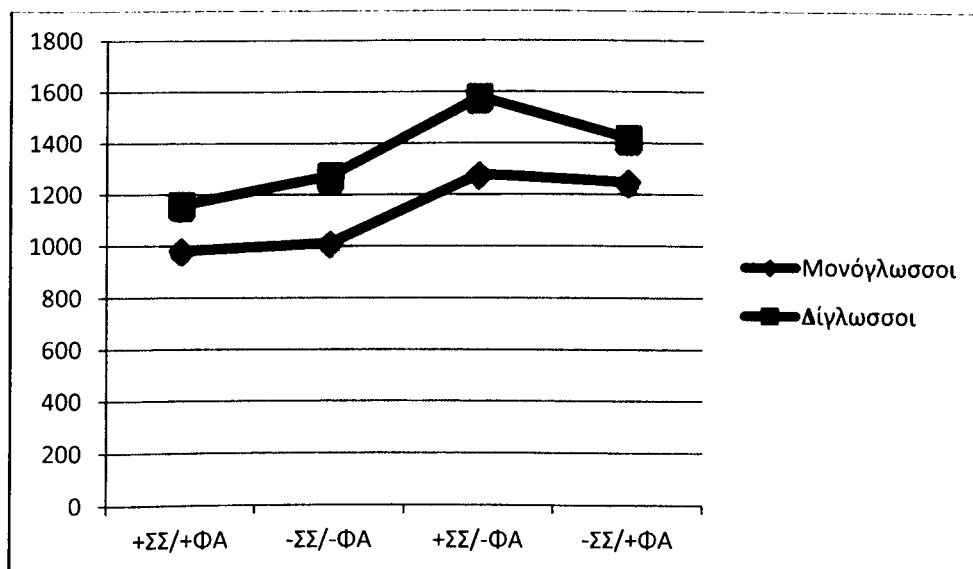
Όσον αφορά τις ψευδολέξεις σε -ες, οι χρόνοι αντίδρασης των συμμετεχόντων είναι επίσης ενδεικτικοί των απαντήσεών τους. Για τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες ο υψηλότερος μέσος χρόνος αντίδρασης σε σχέση με τις ψευδολέξεις σε -οι είναι ενδεικτικός της δυσκολίας που αντιμετώπισαν στην συγκεκριμένη κατηγορία. Στην ενότητα 3.1.1 αναφέρθηκε ότι οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες είχαν μία σύγχυση σχετικά με την απόδοση γένους γι' αυτή την κατηγορία. Αυτή τους αναποφασιστικότητα επαληθεύεται και από τον υψηλότερο μέσο χρόνο αντίδρασης που είχαν στην κατηγορία αυτή σε σχέση με τις ψευδολέξεις σε -οι.

Οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες είχαν επιλέξει το θηλυκό γένος σε μεγαλύτερο ποσοστό για τις ψευδολέξεις σε -ες, όχι όμως σε στατιστικά σημαντικό βαθμό που να υποδεικνύει κάποια ταύτιση του επιθήματος -ες με το θηλυκό γένος. Όμοια με τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες, και εκείνοι είχαν υψηλότερο μέσο όρο χρόνου αντίδρασης στις ψευδολέξεις σε -ες σε σχέση με τις ψευδολέξεις σε -οι. Αυτό

αποτελεί ένδειξη ότι το επίθημα *-ες* δεν είναι χαρακτηρισμένο ως προς το θηλυκό γένος αφενός λόγω του ότι η επιλογή του θηλυκού γένους δεν επαληθεύτηκε ούτε από την ομάδα των μονόγλωσσων συμμετεχόντων αλλά ούτε και από την ομάδα των δίγλωσσων, αφετέρου γιατί ο χρόνος αντίδρασης των συμμετεχόντων και των δύο ομάδων ήταν μεγαλύτερος στις ψευδολέξεις με επίθημα *-ες* απ' ό,τι στις αντίστοιχες με επίθημα *-οι*.

3.2.2 Πείραμα 2

Υπενθυμίζεται ότι πρόκειται για χρονομετρικό πείραμα λεξικής απόφασης που στόχο έχει να διερευνήσει τον βαθμό επιρροής που ασκούν συντακτικοί και φωνολογικοί παράγοντες (σχέση συμφωνίας και φωνολογικής αρμονίας μεταξύ ενός ουσιαστικού και ενός προσδιοριστικού όρου) στην διάκριση γένους των ουσιαστικών. Ακολουθεί το γράφημα 7 που παρουσιάζει τους μέσους όρους των χρόνων αντίδρασης ανά συνθήκη για το Πείραμα 2.

Διάγραμμα 7: Μέσος χρόνος αντίδρασης μονόγλωσσων και δίγλωσσων συμμετεχόντων ανά συνθήκη Συμφωνίας – Φωνολογικής αρμονίας

Με μία πρώτη ματιά στο διάγραμμα 8, είναι εμφανές ότι ο μέσος χρόνος αντίδρασης των δίγλωσσων χρηστών της Ελληνικής είναι σε όλες τις συνθήκες υψηλότερος σε σχέση με των μονόγλωσσων. Στις συνθήκες “+SS +FA” και “-SS -

ΦΑ” και οι δύο ομάδες σημείωσαν σχετικά μικρούς χρόνους αντίδρασης ενώ έχουν δώσει και πολύ υψηλά ποσοστά σωστών απαντήσεων. Αυτό βέβαια ήταν αναμενόμενο καθώς στη μεν πρώτη συνθήκη ήταν πολύ προφανές ότι οι συνδυασμοί είναι σωστοί ενώ στη δεύτερη ότι είναι λανθασμένοι. Για τις δύο αυτές συνθήκες όμως οι διαφορές δεν είναι στατιστικά σημαντικές με $p=0,105$ για την “+ΣΣ +ΦΑ” και $0,137$ για την “-ΣΣ -ΦΑ”.

Όσον αφορά τη συνθήκη “+ΣΣ -ΦΑ”, εδώ εντοπίζεται η μεγαλύτερη απόκλιση χρόνου μεταξύ των δύο ομάδων ($300,29$ ms) ($p<0,001$). Ο ιδιαίτερα υψηλός μέσος χρόνος αντίδρασης των δίγλωσσων συμμετεχόντων είναι ενδεικτικός της δυσκολίας που αντιμετώπισαν στη συγκεκριμένη συνθήκη στην οποία είχαν ποσοστά σωστών απαντήσεων για τα αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά χαμηλότερα του 43%. Τέλος στη συνθήκη “-ΣΣ +ΦΑ” οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες είχαν και πάλι υψηλότερο μέσο χρόνο αντίδρασης σε σχέση με τους μονόγλωσσους ($p<0,001$). Επίσης και στις δύο συνθήκες οι χρόνοι αντίδρασης και των δύο ομάδων ήταν σημαντικά πιο ανεβασμένοι σε σχέση με τις συνθήκες “+ΣΣ +ΦΑ” και “-ΣΣ -ΦΑ” ($p<0,001$). Από τον συνδυασμό των ανεβασμένων χρόνων αντίδρασης με τα χαμηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων που δόθηκαν στις συνθήκες “+ΣΣ -ΦΑ” και “-ΣΣ +ΦΑ” προκύπτει ότι η διαφορετική τιμή της σχέσης μεταξύ συμφωνίας και φωνολογικής αρμονίας είναι υπεύθυνη για τα προβλήματα που προκλήθηκαν στις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Όταν υπάρχει μόνο μία εκ των δύο συνθηκών, η διαδικασία αξιολόγησης του γένους γίνεται αρκετά δυσκολότερη.

Εάν χρειαζόταν να επιλεγεί μία και μόνο συνθήκη ως εκείνη που δημιουργήσει τα υψηλότερα προβλήματα στην αναγνώριση γένους, τότε ίσως αυτή να ήταν η “+ΣΣ -ΦΑ” όπου και οι δύο ομάδες σημείωσαν τους υψηλότερους χρόνους αντίδρασης. Ωστόσο τα ποσοστά σωστών απαντήσεων καθώς και οι χρόνοι αντίδρασης δεν είναι σημαντικά διαφορετικά σε σχέση με τα αντίστοιχα της συνθήκης “-ΣΣ +ΦΑ” ($p=0,142$) ώστε να ειπωθεί με βεβαιότητα ότι αυτή προκάλεσε τα περισσότερα πρόβλημα. Συνεπώς, οι συνθήκες που άσκησαν μεγαλύτερη δυσκολία στην διαδικασία αναγνώρισης του γένους για τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες είναι οι “-ΣΣ +ΦΑ” και “+ΣΣ -ΦΑ”. Φαίνεται πως η ύπαρξη της μίας εκ των δύο μεταβλητών με ταυτόχρονη απουσία της άλλης δημιουργήσει πρόβλημα στην προσπάθεια αξιολόγησης του γένους των πειραματικών αντικειμένων σε βαθμό σχεδόν ισάξιο,

ενώ αντίθετα ο ύπαρξη ή η απουσία και των δύο ταυτοχρόνως αποτέλεσαν τις πιο ευνοϊκές συνθήκες για την αξιολόγηση του γένους των ουσιαστικών.

4. Συζήτηση αποτελεσμάτων

Με βάση τα όσα παρουσιάστηκαν στο Κεφάλαιο 3, είναι πλέον εφικτό το να γίνουν κάποιες γενικές και συγκεντρωτικές παρατηρήσεις σχετικά με τα ευρήματά της έρευνας. Όσον αφορά την επίδραση που ασκούν τα κλιτικά επιθήματα στην διάκριση της τιμής γένους ενός ουσιαστικού, είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι όντως τα επιθήματα μπορούν να αποτελέσουν δείκτες διάκρισης γένους στους οποίους αρκετά συχνά βασίζονται οι ομιλητές της Ελληνικής είτε μιλάμε για φυσικούς ομιλητές είτε για δίγλωσσους. Εννοείται πως η άποψη αυτή δεν απορρίπτεται σε καμία περίπτωση την ιδέα ότι οι πληροφορίες γένους είναι αποθηκευμένες στο εσωτερικό του θέματος ενός ουσιαστικού (Chomsky, 1995 και Ralli, 2002) αλλά είναι προφανές ότι πληροφορία γένους μπορεί να δοθεί και μέσω του κλιτικού επιθήματος ενός ουσιαστικού, κυρίως σε περιπτώσεις νέων-άγνωστων λέξεων. Αυτό αποδεικνύεται ξεκάθαρα και από τα ευρήματα του πρώτου πειράματος όπου οι φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής κατέφυγαν στην χρήση του κλιτικού επιθήματος μόνο στην περίπτωση των ψευδολέξεων όπου πλέον είχαν να εξετάσουν ένα καινούργιο λεξικό στοιχείο, ενώ αντίθετα στις υπαρκτές λέξεις βασίστηκαν στο Λεξικό απ' όπου και ανέσυραν έτοιμες τις λέξεις μαζί με την πληροφορία γένους. Αντίθετα οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες έχοντας πολύ χαμηλότερο βαθμό εξοικείωσης με την Ελληνική, βασίστηκαν αποκλειστικά στην φύση των κλιτικών επιθημάτων προκειμένου να αξιολογήσουν το γένος τόσο των υπαρκτών όσο και των ψευδολέξεων. Όσον αφορά την ταύτιση των επιθημάτων πληθυντικού αριθμού με κάποια τιμή γένους, είναι δυνατό να υποστηριχθεί βάσει των αποτελεσμάτων ότι το επίθημα –οι είναι σημαντικά χαρακτηρισμένο ως προς το αρσενικό γένος. Αυτό φάνηκε από το γεγονός ότι στην κατηγορία των ψευδολέξεων, τόσο οι μονόγλωσσοι όσο και οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες αξιολόγησαν τις ψευδολέξεις με κλιτικό επίθημα –οι ως αρσενικές σε πολύ υψηλό ποσοστό και μάλιστα σε πιο σύντομο χρόνο απάντησης σε σχέση με τις αντίστοιχες ψευδολέξεις σε –ες. Και μιλώντας για το επίθημα –ες, σε αντίθεση με το επίθημα –οι, δεν φαίνεται να είναι χαρακτηρισμένο ως προς κάποια τιμή γένους δεδομένου ότι καμία από τις δύο ομάδες δεν το θεώρησε ως στοιχείο ένδειξης θηλυκού γένους σε στατιστικά σημαντικό βαθμό.

Σχετικά με τα όσα αναφέρθηκαν στην ενότητα 1.3.1.1. για την “Πρωτοτυπικότητα Γένους”, τα αποτελέσματα του πρώτου πειράματος επιβεβαίωσαν ότι η πρωτοτυπική κατάληξη της ονομαστικής πτώσης πληθυντικού για τα αρσενικού γένους ουσιαστικά είναι η -οι αφού τόσο η ομάδα των μονόγλωσσων όσο και η ομάδα των δίγλωσσων συμμετεχόντων χαρακτήρισαν τις ψευδολέξεις με ληκτικό επίθημα -οι ως αρσενικές σε ποσοστό 79,3% και 85,4% αντίστοιχα. Και τα δύο ποσοστά φανερώνουν ισχυρή ταύτιση του συγκεκριμένου επιθήματος με το αρσενικό γένος, γεγονός που εναρμονίζεται απόλυτα με την αρχή της πρωτοτυπικότητας;. Αντίθετα για το κλιτικό επίθημα -ες της ονομαστικής πτώσης του πληθυντικού αριθμού, δεν φάνηκε να επαληθεύεται η αρχή της πρωτοτυπικότητας που θέλει το συγκεκριμένο επίθημα να χρησιμοποιείται κατεξοχήν με ουσιαστικά θηλυκού γένους αφού ούτε οι μονόγλωσσοι ούτε οι δίγλωσσοι συμμετέχοντες χαρακτήρισαν τις ψευδολέξεις με ληκτικό επίθημα -ες ως θηλυκές σε στατιστικά σημαντικό βαθμό. Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα θέτουν ένα προβληματισμό σχετικά με το πόσο πρωτοτυπική μπορεί να θεωρηθεί η κατάληξη της ονομαστικής πληθυντικού -ες για την δήλωση των θηλυκού γένους ουσιαστικών.

Σε ότι αφορά τις συνθήκες της συμφωνίας και της φωνολογικής αρμονίας και το αν αυτές διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν την διαδικασία αναγνώρισης της τιμής γένους ενός ουσιαστικού, τα αποτελέσματα ήταν επίσης ενδεικτικά. Υπήρξαν όντως συνθήκες που διευκόλυναν τη διαδικασία αναγνώρισης γένους και άλλες που τη δυσχέραναν. Συγκεκριμένα οι συνθήκες “+ΣΣ +ΦΑ” και “-ΣΣ -ΦΑ” βοήθησαν αρκετά τους συμμετέχοντες και των δύο ομάδων στην προσπάθεια αξιολόγησης των συνδυασμών επιθέτου - ουσιαστικού, καθώς στη μεν πρώτη περίπτωση κατέστη εύκολα σαφές ότι οι συνδυασμοί είναι σωστοί και αποδεκτοί ενώ στη δεύτερη λανθασμένοι και άρα μη αποδεκτοί. Τα ευρήματα δεν υποδεικνύουν ότι κάποια από τις δύο συνθήκες ενίσχυσε περισσότερο ή λιγότερο τους συμμετέχοντες στην διαδικασία αναγνώρισης γένους δεδομένου ότι τα ποσοστά διαφοροποίησης και για τις δύο ομάδες για τις συνθήκες αυτές είναι χαμηλότερα του 3%. Και οι χρόνοι αντίδρασης τόσο των μονόγλωσσων συμμετεχόντων όσο και των δίγλωσσων είναι αρκετά χαμηλοί στις συνθήκες αυτές.

Αντίθετα οι συνθήκες “+ΣΣ -ΦΑ” και “-ΣΣ +ΦΑ” ήταν αυτές που δημιούργησαν τα περισσότερα προβλήματα στους συμμετέχοντες κυρίως στην περίπτωση των θηλυκών τεμαχίων και των δύο συνθηκών. Υπεύθυνη για αυτή την

εξέλιξη ήταν πιθανότατα η ταύτιση του επιθήματος -οι με το αρσενικό γένος, που ενδεχομένως να οδήγησε σε λάθος αξιολόγηση του γένους κάποιον θηλυκών ουσιαστικών με αυτό το επίθημα και στη συνακόλουθη λάθος αξιολόγηση του συνδυασμού επιθέτου – ουσιαστικού. Επίσης η ύπαρξη συμφωνίας με ταυτόχρονη απουσία της φωνολογικής αρμονίας αλλά και το αντίστροφο, φαίνεται πως έκαναν σημαντικά πιο δύσκολη τη διαδικασία αξιολόγησης των τεμαχίων του πειράματος 2, δεδομένου ότι και οι δύο ομάδες συμμετεχόντων συγκέντρωσαν χαμηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων. Οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες ήταν σε θέση να πετύχουν υψηλότερα ποσοστά σωστών απαντήσεων για τα αρσενικού γένους πειραματικά αντικείμενα σε σχέση με τους δίγλωσσους και στις δυο συνθήκες (ανώτερα του 70%) ενώ για τα θηλυκού γένους τα οποία έληγαν σε κλιτικό επίθημα -οι και οι δύο ομάδες παρουσίασαν την ίδια αδυναμία σωστής αξιολόγησής τους. Η συγκεκριμένη αδυναμία επιβεβαιώνει για ακόμη μία φορά την ισχυρή ταύτιση του επιθήματος -οι με τα αρσενικού γένους ουσιαστικά. Αυτό δείχνει ότι και οι δυο ομάδες αντιμετώπισαν τον ίδιο βαθμό δυσκολίας στην προσπάθεια αξιολόγησης κυρίως των αντικειμένων θηλυκού γένους με ληκτικό επίθημα -οι. Ταυτόχρονα, και οι δύο ομάδες είχαν σημαντικά υψηλότερους χρόνους αντίδρασης στις συνθήκες αυτές σε σχέση με τις “+ΣΣ +ΦΑ” και “-ΣΣ -ΦΑ” . Η λογική εξήγηση για τα αποτελέσματα αυτά είναι ότι η ύπαρξη της μίας εκ των δύο μεταβλητών με ταυτόχρονη απουσία της άλλης δημιουργεί πρόβλημα στην προσπάθεια αξιολόγησης του γένους των ουσιαστικών. Το ιδανικό περιβάλλον είναι είτε η ταυτόχρονη ύπαρξη και της σχέσης συμφωνίας και της φωνολογικής αρμονίας μεταξύ ουσιαστικού και προσδιοριστικού όρου, είτε η ταυτόχρονη απουσία και των δύο.

Τα προαναφερθέντα ευρήματα μπορούν να δώσουν μία εικόνα σχετικά με τον τρόπο που αναπαριστούν οι ομιλητές την κατηγορία του γένους στο Λεξικό τους ή των μηχανισμών που χρησιμοποιούν για την αναγνώρισή του. Ωστόσο δεδομένων των περιορισμών που συνάντησε η συγκεκριμένη έρευνα και αφορούν κυρίως τον περιορισμένο σχετικά αριθμό δίγλωσσων συμμετεχόντων, καλό θα ήταν στο μέλλον τα ευρήματα αυτά να επιβεβαιωθούν και από ένα μεγαλύτερο δείγμα δίγλωσσων ομιλητών που πιθανόν να διαθέτουν και κοινό πρώτο γλωσσικό σύστημα.

5. Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη του τρόπου αξιολόγησης και απόδοσης του γένους στα ουσιαστικά της Νέας Ελληνικής. Η επικρατούσα βιβλιογραφική έρευνα υποστηρίζει πως το γένος είναι ένα καθαρά εγγενές χαρακτηριστικό του θέματος (Chomsky, 1995 και Ralli, 2002) που δέχεται επίδραση από διάφορα επίπεδα της γλωσσολογίας (σύνταξη και φωνολογία) με κάποιες νεότερες απόψεις (Mastropavlou και Tsimplici 2011) να υποστηρίζουν πως πληροφορίες γένους μπορούν να δοθούν και μέσω των κλιτικών επιθημάτων των ουσιαστικών. Την άποψη αυτή, ότι δηλαδή τα κλιτικά επιθήματα μπορούν να φέρουν κάποια πληροφορία γένους αλλά και πιθανούς συντακτικούς και φωνολογικούς μηχανισμούς που ενδεχομένως να διευκολύνουν την διαδικασία αναγνώρισης γένους των ουσιαστικών, επιχείρησε να εξετάσει και η συγκεκριμένη έρευνα με την εφαρμογή πειραματικών δραστηριοτήτων.

Μετά από εκτενή ανάλυση των αποτελεσμάτων των πειραμάτων, κατέστη σαφές ότι κάποια κλιτικά επιθήματα μπορούν να φέρουν πληροφορία γένους. Συγκριμένα το επίθημα -οι μοιάζει να είναι σημαντικά χαρακτηρισμένο ως προς το αρσενικό γένος και αυτό φάνηκε αφενός από την μεγάλη επιλογή του αρσενικού γένους σε τεμάχια ψευδολέξεων με κλιτικό επίθημα -οι, τόσο από τους δίγλωσσους όσο και από τους μονόγλωσσους συμμετέχοντες, αλλά και από τους σχετικά χαμηλούς χρόνους αντίδρασης στις περιπτώσεις αυτές, γεγονός που φανερώνει μία σχετική αυτοματοποίηση στις απαντήσεις τους. Κάτι αντίστοιχο δεν επιβεβαιώθηκε και για το επίθημα -ες καθώς υπήρχε μία σχετική ασυνέπεια στις απαντήσεις που το αφορούσαν. Να επισημανθεί βέβαια ότι στην περίπτωση των υπαρκτών ουσιαστικών, το κλιτικό επίθημα δεν χρησιμοποιήθηκε από τους μονόγλωσσους-φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής οι οποίοι βασίστηκαν στο Λεξικό τους, ανασύροντας από εκεί τη λέξη έτοιμη μαζί με την τιμή γένους της. Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση άγνωστης λέξης, το επίθημα αποτέλεσε το βασικό μέσο αναγνώρισης του γένους της.

Τέλος τα αποτελέσματα των πειραμάτων επιβεβαίωσαν και την επίδραση που ασκούν οι κλάδοι της σύνταξης και της φωνολογίας στην διαδικασία αξιολόγησης του γένους των ουσιαστικών. Μελετώντας τους μηχανισμούς ενίσχυσης της συντακτικής συμφωνίας γένους και της φωνολογικής αρμονίας, φάνηκε ότι η ταυτόχρονη ύπαρξη και των δύο ή η ταυτόχρονη απουσία και των δύο, αποτελούν

δύο αρκετά ευνοϊκά περιβάλλοντα που διευκολύνουν την διαδικασία αξιολόγησης του γένους. Στην περίπτωση ωστόσο που υπάρχει μόνο το ένα από τα δύο στοιχεία ενώ το άλλο απουσιάζει, τότε υπάρχει αρκετά μεγάλη πιθανότητα λανθασμένης αξιολόγησης του γένους.

Τα αποτελέσματα των δύο πειραμάτων δίνουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την διαδικασία αναγνώρισης και αξιολόγησης του γένους των ουσιαστικών της Νέας Ελληνικής ενώ πλέον εγείρουν ερωτήματα που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα μελέτης μελλοντικών ερευνών. Η διερεύνηση για παράδειγμα του αν τα κλιτικά επιθήματα μπορούν να είναι λήμματα του Νοητικού Λεξικού από τη στιγμή που αποδείχτηκε ότι μπορούν να δώσουν πληροφορίες γένους υπό προϋποθέσεις, όπως επίσης και το αν υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που ενδεχομένως να επηρεάζουν την διαδικασία αναγνώρισης γένους σε βαθμό ισάξιο ή και μεγαλύτερο σε σχέση με την σύνταξη ή την φωνολογία (π.χ. η σημασιολογία), μπορούν να αποτελέσουν μελλοντική ερευνητική προέκταση των συγκεκριμένων ευρημάτων.

Βιβλιογραφία

- Alario, F. X. & A. Caramazza (2002). "The production of determiners: Evidence from French". Στο *Cognition* 82, σσ.179-223
- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. (1989). "Το γένος των σύγχρονων δανείων της ΝΕ". Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης, σσ. 155-177
- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. (2002). *Αντίστροφο λεξικό της Νέας Ελληνικής*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών
- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. (2003). "Η μορφολογική δομή της Νέας Ελληνικής και η διδακτική της". Στο *Γλωσσολογία 15*. Τιμητικός τόμος στον Παναγιώτη Κοντό. Αθήνα, σσ. 25-34
- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. (2004). "Το χαρακτηριστικό [+/-λόγιο] στη νέα ελληνική: ορισμός και ταξινόμηση" (σε συνεργασία με Α. Φλιάτουρα). Στο *Greek linguistics-Proceedings of the 6th International Conference on Greek Language*, Πανεπιστήμιο Κρήτης 2004, σσ. 110-120.
- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. (2012). "Το νεοελληνικό κλιτικό σύστημα των ουσιαστικών και οι τάσεις του", Gavriilidou, Z., Efthymiou, A., Thomadaki, E. & Kambakis-Vougiouklis, P. (εκδ), 2012. Στο *Selected papers of the 10th ICGL*, 10ο Διεθνές συνέδριο ελληνικής γλωσσολογίας, Κομοτηνή
- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. , Ράλλη, Α. & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου (2003). *Το Γένος*. Αθήνα: Πατάκης
- Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου (2003). "Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της ελληνικής". Στο Α. Αναστασιάδη - Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου (εκδ), *Το Γένος*. Αθήνα: Πατάκης, σσ. 13-56
- Βαρλοκώστα, Σ. & Λ. Τριανταφυλλίδου (2003). *Επίπεδα Γλωσσομάθειας στην Ελληνική ως Δεύτερη γλώσσα*. Αθήνα: ΚΕΔΑ

- Bates, E. D., Pizzamiglio, A. , D'amico, S. & A. Hernandez (1995). "Gender and lexical access in Italian". Στο *Perception and psychophysics* 57, σσ. 847 – 862
- Bruhn de Garavito, J. & L. White (2000). "L2 Acquisition of Spanish DPs: the status of grammatical features". Στο *BUCLD 24 Proceedings*. MA: Cascadilla Press, σσ. 164-175
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Massachusetts: MIT Press
- Chomsky, N. (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press
- Clahsen, H. , Felser, C. , Neubauer, K. , Sato, M. & R. Silva (2010). Morphological Structure in Native and Nonnative Language Processing. Στο *LANGUAGE LEARNING: A Journal of Research in Language Studies* 60:1, σσ. 21 - 43
- Clahsen, H. , Balkhair, L. , Schutter, J.S. & I. Cunnings (2013). "The time course of morphological processing in a second language". Στο *Second Language Research* 2, σσ. 7 - 31
- Corbett, G. (1979). "The agreement hierarchy". Στο *Journal of Linguistics* 15, σσ. 203-224
- Corbett, G. (1991). *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press
- Costa, A., Kovacic, D., Franck, J., & A. Caramazza (2003). "On the autonomy of the grammatical gender systems of the two languages of a bilingual". Στο *Bilingualism: Language & Cognition*, 6, σσ. 181-200
- Dressler, W.U. (1997). "On productivity and potentiality in inflectional morphology". Στο *Classnet Working Papers* 7, σσ. 3-22
- Gollan, T. H. & R. Frost (2001). " Two routes to grammatical gender: Evidence from Hebrew". Στο *Journal of Psycholinguistic Research* 30, σσ. 627 - 651
- Gordon, B. & A. Caramazza (1985). "Lexical access and frequency sensitivity: frequency saturation and open/closed class equivalence". Στο *Cognition* 1985, 21(2), σσ. 95-112

- Grüter, T. , Casey L. W. & A. Fernald (2011). “Grammatical gender in L2: Where is the problem?”. Στο Nick Danis, Kate Mesh, and Hyunsuk Sung , *Proceedings of the 35th annual Boston University Conference on Language Development*, Somerville, MA: Cascadilla Press, σσ. 246-258
- Θεοφανοπούλου – Κοντού, Δ. (2002). Γενετική Σύνταξη: Το Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα
- Hawkins, R. (1998). “Explaining the Difficulty of Gender Attribution for Speakers of English”. Στο *EUROSLA*, Paris (παρουσίαση)
- Hohlfeld, A. (2006). “Assessing grammatical gender in German: The impact of gender – marking regularities”. Στο *Applied Psycholinguistics* 27, σσ. 127 - 142
- Hopp, H. (2006). “Syntactic features and reanalysis in near-native processing”. Στο *Second Language Research* 22, σσ. 369-397.
- Hopp, H. (2013). “Grammatical gender in adult L2 Acquisition: Relations between lexical and syntactic variability”. Στο *Second Language Research* 29, σσ. 33-56
- Holmes, V.M. & B.D. De la Batie (1999). “Assignment of grammatical gender by native speakers and foreign language learners”. Στο *Applied Psycholinguistics* 20, σσ. 479-506
- Holton, D. , P. Mackridge & I. Philippaki – Warburton (1999). *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας* (μετφ. Β. Σπυρόπουλος). Αθήνα: Πατάκης.
- Joseph, B. & I. Philippaki – Warburton (1987). *Modern Greek*. London: Croom Helm
- Karmiloff - Smith, A. (1979). *A Functional Approach to Child Language: A study in Determiners and Reference*. Cambridge: Cambridge University Press
- Κλαίρης, Χ. & Γ. Μπαμπινιώτης (σε συνεργασία με Α. Μόζερ, Α. Μπακάκου – Ορφανού & Σ. Σκοπετέα) (1996). *Γραμματική της Νέας Ελληνικής – Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή I: Το όνομα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

- Lemhöfer, K. , Spalek, K. , & H. Schriefers (2008). “Cross-language effects of grammatical gender in bilingual word recognition and production”. Στο *Journal of Memory and Language*, 59(3) , σσ. 312-330.
- Lieber, R, (1980). *On the Organization of the Lexicon*. PhD Dissertation, MIT.
- Lieber, R. (1992). *Deconstructing Morphology*. Chicago: University of Chicago Press
- Mackridge, P. (1985). *The Modern Greek Language*. Oxford: Oxford University Press. (μτφρ.) Στο Πετρόπουλος, Κ. (1990). *Η νεοελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης
- Mastropavlou, M. (2009). “The Acquisition of Greek Case, Number, and Gender: A Usage - Based Approach”. Στο *Journal of Greek linguistics* 9, Issue 1, σσ. 225-230
- Mastropavlou, M. & I. M. Tsimpli (2011). “ The Role of Suffixes in grammatical Gender Assignment in Modern Greek: A Psycholinguistic Study”. Στο *Journal of Greek Linguistics* 11, Issue 1, σσ. 27-55
- Mastropavlou, M. (2013). “The status of grammatical gender in the lexicon: Exploring the role of suffixes in online gender processing and lexical access in Greek”. Στο *11th International Conference on Greek Linguistics* (Rhodes 2013), σσ. 1040-1053
- Miozzo, M. & A. Caramazza (1997). “The retrieval of lexical-syntactic features in tip-of-the-tongue states.” *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, & Cognition* 17: 1-14.
- Μπαμπινιώτης, Γ. & Π. Κοντός (1967). *Συγχρονική Γραμματική της Κοινής Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Radeau, M., & Jos J.A. Van Berkum. (1996). “Gender decision.” *Language and Cognitive Processes* 11 (6): 605-610

- Ράλλη, Α. (2003). “Ο καθορισμός του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά της νέας ελληνικής”. Στο Α. Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου (εκδ), *Το Γένος*. Αθήνα: Πατάκης, , σσ. 57-100
- Ράλλη, Α. (2009) [2005] *Μορφολογία*, γ΄ έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης – θεωρητικές επιστήμες
- Ralli, A. (1994). “Feature representations and feature-passing operations in Greek nominal inflection”. Στο *Proceedings of the 8th Symposium on English and Greek Linguistics, Aristotle University of Thessaloniki*, Thessaloniki
- Ralli, A. (1998). “On the morphological status of inflectional features: Evidence from Modern Greek”. Στο B. Joseph, G. Horrocks & I. Philippaki – Warburton (εκδ), *Themes in Greek linguistics II*, Amsterdam: John Benjamins, σσ. 51-74
- Ralli, A (2000). “A feature based analysis of Greek nominal inflection”. Στο *Γλωσσολογία 11-12*, σσ. 201-227
- Ralli, A. (2001). “Gender in Greek Nouns”. Στο *Πρακτικά του 4^{ου} Διεθνούς συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας 1999*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, σσ. 154-162
- Ralli, A. (2002). “The role of morphology in gender determination: Evidence from Modern Greek”. Στο *Linguistics 40*, σσ. 519-551
- Revithiadou, A. (1999). “Headmost Accent Wins: Head Dominance and Ideal Prosodic Form in Lexical Accent Systems”. Στο *LOT Dissertation Series 15* (HIL/Leiden Universiteit). The Hague: Holland Academic Graphics
- Ritter, E. (1993). “Where is Gender?”. Στο *Linguistic Inquiry 24*, σσ. 795-803
- Sagarra, N. & J. Herschensohn (2011). “Asymmetries in gender and number agreement processing in late bilinguals”. Στο L.A. Ortiz - Lopez, *Selected Proceedings of the 13th Hispanic Linguistic Symposium*. Somerville, MA: Cascadilla Press
- Selkirk, Elisabeth O. (1982). *The Syntax of Words*. Cambridge, MA: MIT Press

- Σεάτος, Μ. (1998). “ Γραμματικό και φυσικό γένος στην Κοινή Νεοελληνική”. Στο *Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Τεύχος 7, Τμήματος Φιλολογίας*, σσ. 117-136
- Sotiropoulos, D. (1972). *Noun Morphology in Modern Demotic Greek: a descriptive analysis*. vol. Janua Linguarum, Series Practica 137. The Hague: Mouton
- Taft, M. & F. Meunier (1998). “Lexical representation of gender: A quasiregular domain”. Στο *Journal of Psycholinguistic Research* 27 , σσ.23-45
- Τζάρτζανος, Α. (1946). *Νεοελληνική σύνταξις της κοινής δημοτικής*. Εν Αθήναις: ΟΕΣΒ
- Theophanopoulou - Kontou, D. (1994). “Transformational grammar and modern greek syntax: an overview and some problematic cases”. Στο I. Philippaki - Warburton, K. Nicolaidis & M. Sifianou (εκδ), *Themes in Greek Linguistics*, Amsterdam: John Benjamins, σσ. 11-20
- Tonnet, H. (2006). *Precis pratique de grammaire grecque modern*. Paris: Langues and Mondes - L'Asiathèque
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1941). *Νεοελληνική Γραμματική (Αναπροσαρμογή της Μικρής νεοελληνικής Γραμματικής)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Τσιμπλή, Ι. Μ. (2003). “Η κατάκτηση του γένους στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα”. Στο Α. Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου (εκδ), *Το Γένος*. Αθήνα: Πατάκης , σσ. 168-189
- Tsimplici, I. M. & A. Roussou (1991). “Parameter resetting in L2?” Στο *UCL Working Papers in Linguistics* 3 , σσ. 149-169
- Tsimplici, I. M. & M. Mastropavlou (2007). Feature Interpretability in L2 Acquisition and SLI: Greek Clitics and Determiners. Στο H. Goodluck, J. Liceras & H. Zobl (Eds.). *The Role of Formal Features in Second Language Acquisition*, Routledge, σσ. 143-183
- Τσοπανάκης, Α. (1950). “Συμβολή στη ρύθμιση του νεοελληνικού κλιτικού συστήματος”. Στο *Ε.Ε.Φ.Σ.Π.Θ.* 6 , σσ. 243-280

Tucker, G. R. , Wallace E. L. & A. Rigaut (1977). *The French Speakers' Skill with Grammatical Gender: An Example of Rule – Governed Behavior*. The Hague: Mouton

Φιλιππάκη – Warburton, E. & Β. Σπυρόπουλος (1999). “Συμφωνία και υποκείμενο στην Ελληνική: Υπόθεση ασυνεχούς υποκειμένου”. Στο *Ελληνική Γλωσσολογία 1997, Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 303-311

Vogliocco, G. & J. Franck (1999). “When sex and Syntax Go Hand in Hand: Gender Agreement in Language production”. Στο *Journal of Memory and Language* 40 , σσ. 455-478

Χειλά – Μαρκοπούλου, Δ. (2003). “Γένος και συμφωνία στη νέα ελληνική”. Στο Α. Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου (εκδ), *Το Γένος*. Αθήνα: Πατάκης, σσ. 132-167

Χριστοφίδου, Α. (2003). “Γένος και κλίση στην ελληνική (Μία φυσική προσέγγιση)”. Στο Α. Αναστασιάδη – Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά – Μαρκοπούλου (εκδ), *Το Γένος*. Αθήνα: Πατάκης, σσ. 100-131